

ΤΕΙ Κρήτης

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

WWW.SOO.TEICRETE.GR/ACCFIN

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τίτλος

**ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ
ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΟΝ
ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟ.**

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΑ ΦΟΙΤΗΤΩΝ

Καφαντάρη Αικατερίνη ΑΜ: 666

Λυράκης Κωνσταντίνος ΑΜ: 682

Καζάνης Μανώλης ΑΜ: 639

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

Δρ ΦΩΤΕΙΝΗ ΨΙΜΑΡΝΗ ΒΟΥΛΓΑΡΗ

Λασίθι, 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο.....	8
Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΓΕΝΙΚΑ	8
1.1. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	8
1.2. ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	13
1.3. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΑ	20
1.4. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ	23
1.5. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	29
2.1. ΟΦΕΛΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	29
2.2. ΜΟΡΦΕΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	45
3.1. ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	45
3.2. ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	47
3.3. ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΦΕΛΗ.....	53
3.4.ΚΙΝΗΤΡΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	56
3.5. Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	60
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο	64
Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΣ	64
4.1. ΓΕΝΙΚΑ	64
4.2.Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ.....	67
4.2.1. Γερμανία.....	67
4.2.2. Ιταλία.....	68
4.2.3. Αυστρία	71
4.3. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	72
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο	76
ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ	76
5.1. ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	76
5.2.ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	79
5.3. ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	82
5.4. ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	84
5.5. ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	85
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΚΡΗΤΗ.....	87

6.1. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΚΡΗΤΗ	87
6.2. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΚΡΗΤΗ.....	93
6.3. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΚΡΗΤΗ	102
6.4. ΑΝΑΛΥΣΗ SWOT ΚΑΙ PEST ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ	107
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	132
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	139
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.....	147
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ	159

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Δημογραφικά Στοιχεία Περιφέρειας Κρήτης

Πίνακας 2. Αγροτουριστικά Καταλύματα Νομού Λασιθίου Κρήτης

Πίνακας 3. Μ.Ο. Δυναμικότητας, Τιμής min και max για το νομό Λασιθίου

Πίνακας 4. Μ.Ο. Δυναμικότητας, Τιμής min και max για το νομό Ηρακλείου

Πίνακας 5 Μ.Ο. Δυναμικότητας, Τιμής min και max για το νομό Ρεθύμνου

Πίνακας 6. Μ.Ο. Δυναμικότητας, Τιμής min και max για το νομό Χανίων

Πίνακας 7. Μέσος Όρος Δυναμικότητας, Τιμών και Περιοχής Τοποθεσίας Αγροτουριστικών Καταλυμάτων ανα νομό στην Κρήτη

Πίνακας 8. Διανυκτερεύσεις στα Καταλύματα Ξενοδοχειακού Τύπου και Κάμπινγκ

Πίνακας 9. Ποσοστιαίες Μεταβολές στις Διανυκτερεύσεις στα Καταλύματα Ξενοδοχειακού Τύπου και Κάμπινγκ

Πίνακας 10. Δημοφιλέστεροι Μεσογειακοί Προορισμοί

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1: Περιοχές Ανάπτυξης Αγροτουρισμού στην Ιταλία

Εικόνα 2: Γεωμορφολογικός Χάρτης Κρήτης

Εικόνα 3: Χάρτης Ανατολικής Κρήτης

Εικόνα 4. Αγροτουριστικά Καταλύματα Κρήτης

Εικόνα 5: Χάρτης Μεγαλύτερων Αγροτουριστικών Καταλυμάτων Νομού Κρήτης

Εικόνα 6. ΜΟ Μέγιστης Δυναμικότητας Αγροτουριστικών Καταλυμάτων Κρήτης.

Εικόνα 7 . ΜΟ Μέγιστης Τιμής Αγροτουριστικών Καταλυμάτων Κρήτης.

Εικόνα 8. ΜΟ Ελάχιστης Τιμής Αγροτουριστικών Καταλυμάτων Κρήτης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει τα βασικά ζητήματα που σχετίζονται με την ανάπτυξη του αγροτουρισμού γενικότερα, αλλά και τον βαθμό στον οποίο έχει λάβει χώρα στην περιοχή της Ανατολικής Κρήτης. Ο αγροτουρισμός αποτελεί μια μορφή από τις πολλές του εναλλακτικού τουρισμού και η ανάπτυξη του βασίστηκε στην ανάγκη των κατοίκων των μεγάλων αστικών κέντρων της Ελλάδας να έρθουν πιο κοντά στην φύση από την μία, ενώ από την άλλη να ενισχύσουν το οικογενειακό τους εισόδημα. Η εργασία δομείται σε πέντε συνολικά κεφάλαια, το περιεχόμενο κάθε ενός εκ των οποίων περιγράφεται ευθύς αμέσως.

Στο πρώτο και εισαγωγικό κεφάλαιο γίνεται αναφορά σε ζητήματα που σχετίζονται με τον τουρισμό γενικά, καθώς παρουσιάζονται οι έννοιες του τουρισμού, του τουρίστα και του τουριστικού προορισμού, ενώ γίνεται και μια μικρή αναφορά στην ιστορία του τουρισμού. Ο τουρισμός έχει επίσης ποικίλες οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις για τα μέρη στα οποία αναπτύσσεται τις οποίες εξίσου μελετάμε στο παρόν κεφάλαιο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται λόγος για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού στις οποίες υπάγεται και ο αγροτουρισμός που αποτελεί το αντικείμενο της εργασίας μας. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού έχουν αναπτυχθεί, άλλες σε μικρότερο και άλλες σε μεγαλύτερο βαθμό σε καθορισμένα μέρη της Ελλάδας. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού που παρατίθεται σε αυτό το κεφάλαιο έχει σκοπό να μας δώσει την σκυτάλη για την ανάπτυξη του θέματος του αγροτουρισμού στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο.

Στο τρίτο κεφάλαιο συνεπώς βλέπουμε τα βασικά θέματα που σχετίζονται με τον αγροτουρισμό στην Ελλάδα, και μέσα από αυτά προσπαθούμε να παραθέσουμε τα οφέλη που παρέχει στην τοπική ανάπτυξη των διάφορων περιοχών και τα κίνητρα ανάπτυξης του. Επιπλέον παρουσιάζεται η υφιστάμενη

κατάσταση στην Ελλάδα μέσα από μια μικρή ιστορική ανασκόπηση, ενώ γίνεται και μικρή αναφορά στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού σε χώρες της ΕΕ και του υπόλοιπου κόσμου.

Στο τέταρτο κεφάλαιο και προτού αναφερθούμε στην μελέτη περίπτωσης, παρουσιάζουμε τα βασικά χαρακτηριστικά του νησιού της Κρήτης και της ανατολικής Κρήτης όσο αφορά την γεωμορφολογία του νησιού, τα κλιματικά χαρακτηριστικά, το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον του νησιού και τέλος τα χωροταξικά στοιχεία.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η αγροτουριστική δραστηριότητα στην ανατολική Κρήτη, ενώ δεν παραβλέπεται και η παρουσίαση της ίδιας δραστηριότητας στο υπόλοιπο μέρος του νησιού, ούτως ώστε να γίνει τελικά μια σύγκριση μεταξύ τους. Είναι γεγονός πως ο νόμος Λασιθίου αποτελεί την περιοχή της Κρήτης η οποία έχει τα χαμηλότερα επίπεδα αγροτικού τουρισμού, παρά το γεγονός ότι φέρει αρκετές δυνατότητες ανάπτυξης. Αναλυτικά παραθέτονται οι αγροτικές δραστηριότητες στο νησί πάνω στις οποίες στηρίζεται ο αγροτουρισμός, όπως επίσης και το σύνολο των αγροτουριστικών μονάδων που υπάρχουν εκεί. Επιπλέον αναφέρονται τα μέσα ανάπτυξης του αγροτουρισμού και βλέπουμε κατά πόσο αυτό το είδος εναλλακτικού τουρισμού έχει συμβάλει στην τοπική ανάπτυξη της περιφέρειας της Κρήτης.

Τέλος στα συμπεράσματα παρουσιάζονται οι ωφέλειες του αγροτουρισμού στο νομό και προτείνονται δυνατότητες και τρόποι ανάπτυξης του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΓΕΝΙΚΑ

1.1. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο τουρισμός είναι ένα πολυεπίπεδο φαινόμενο που συνδέεται άμεσα με την “ανάπτυξη” των σύγχρονων μαζικών κοινωνιών, αλλά και όλων εκείνων των κοινωνιών που αγγίζει με την παρουσία του εκεί καθώς και με τις παγκόσμιες επιπτώσεις του.

Με τη μαζικοποίηση και “παγκοσμιοποίηση” του σύγχρονου κόσμου, το φαινόμενο του τουρισμού αφορά όλο και περισσότερο το σύγχρονο κόσμο. Σύμφωνα με ορισμένες πηγές (Ceballos-Lascuráin, 1991), ο τουρισμός είναι σήμερα η μεγαλύτερη βιομηχανία του κόσμου: ήδη από το 1987, ο οικονομικός αυτός τομέας είχε πωλήσεις ύψους \$ 3 τρις. παγκοσμίως και απασχολούσε 6.3% του παγκόσμιου εργατικού δυναμικού. Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ταξιδιών και Τουρισμού (World Travel and Tourism Council, WTTC), στα μέσα της δεκαετίας του 1990, ο τουρισμός αποτελούσε ήδη την μεγαλύτερη βιομηχανία στον κόσμο, άμεσα ή έμμεσα απασχολώντας περισσότερο από το 10% του παγκόσμιου εργατικού δυναμικού (204 εκατ. θέσεις εργασίας). Αλλά πιο σημαντικό ίσως είναι το γεγονός ότι χαρακτηρίζεται από μαζικές και συνεχείς ανθρώπινες ροές σε όλο και περισσότερα μέρη του κόσμου, ενώ αποτελεί τον πρωταρχικό τρόπο προσωπικής ανθρώπινης επαφής μεταξύ των λαών και των τρόπων ζωής τους. Σύμφωνα με τον David Herbert Lawrence, έχουμε μια “τουριστικοποίηση” της ανθρωπότητας στη διάρκεια του 20ου αιώνα (Turner, 2015).

Ο τουρισμός με την έννοια της περιήγησης έχει τις ρίζες του στον αρχαίο ελληνικό κόσμο. Σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς, η λέξη περιηγητής δήλωνε αφ' ενός εκείνον που καθοδηγούσε τους ξένους σε ενδιαφέροντες τόπους και τους ερμήνευε τα αξιοθέατα, και αφ' ετέρου τον συγγραφέα που περιέγραφε

τόπους και πόλεις, καθώς και τα άξια θέας και λόγου υπάρχοντα σ' αυτούς (Stephen, 2006).

Με την πρώτη σημασία η λέξη δηλώνει τον ξεναγό, άτομο που από επιγραφικές μαρτυρίες γνωρίζουμε ότι ήταν επιφορτισμένο επίσημα με το έργο της ξενανωγίας. Με την δεύτερη σημασία η λέξη περιηγητής αρχίζει να χρησιμοποιείται ήδη από τους χρόνους του Βασιλιά της Μακεδονίας Φιλίππου Β' και αποκτά ευρύτατη χρήση κατά τους χρόνους του Αλεξάνδρου του Μεγάλου και των Διαδόχων, όταν η μυθική εκστρατεία, που έφερε τον Ελληνισμό στα πέρατα της Ασίας, προσέλκυσε το ενδιαφέρον πλείστων συγγραφέων να περιγράψουν τον περίεργο και θαυμαστό κόσμο της Οικουμένης που γνώρισαν. Στους αρχαιότερους περιηγητές αυτού του τύπου συγκαταλέγονται ο Διόδωρος, πιθανόν Αθηναίος, και ο Πολέμων, ο οποίος έζησε πιθανότατα μεταξύ 240 και 160 π. Χ. Επιφανέστερος όμως όλων επρόκειτο να αποβεί ο Πausανίας, ο οποίος καταγόταν πιθανώς από την μικρασιατική Λυδία και έζησε στο β' μισό του 2ου μ.Χ αιώνα. Το έργο του "Ελλάδος Περιήγησις", αποτελούμενο από 10 βιβλία, παρά τις μεμψιμοιρίες και τις συνήθως άδικες κατηγορίες που δέχθηκε αποτελεί πάντοτε έναν ασφαλή οδηγό για την τοπογραφία, την ιστορία, την τέχνη, την θρησκεία, την λαογραφία και άλλες πτυχές του αρχαίου ελληνικού κόσμου (Middleton and Hawkins, 2004).

Η τάση της γνωριμίας και περιγραφής του παλαιότερου κόσμου συνεχίστηκε κατά τους ελληνορωμαϊκούς χρόνους και αναβίωσε από την εποχή της Αναγέννησης. Η εμφάνιση του σιδηροδρόμου στα μέσα του 19ου αιώνα προκάλεσε καθοριστική καμπή στην εξέλιξη του τουρισμού. Προαισθανόμενος ης διανοιγόμενες σ' αυτόν προοπτικές, πρώτος ο ThomasCook οργάνωσε ταξίδια περιήγησης, μεταξύ των οποίων ένα που διέσχισε την Ευρώπη. Ο σιδηρόδρομος επρόκειτο επίσης να συμβάλει, στα τέλη του αιώνα, στην ανάπτυξη του τουρισμού στις λουτροπόλεις (Ηγουμενάκης, 2004).

Το αεροπλάνο, χάρη στον θεσμό των ναυλώσεων (charter), διαδραμάτισε έναν αιώνα αργότερα ρόλο εξίσου καθοριστικό στην ανάπτυξη και διεθνοποίηση του μαζικού τουρισμού. Τα υπερωκεάνια, που εγκαταλείφθηκαν ως μεταφορικά μέσα προς όφελος του αεροπλάνου, χρησιμοποιούνται πλέον για τουριστικές

κρουαζιέρες, συχνά με πολιτιστικά ενδιαφέροντα (αρχαιολογικές, μουσικές κρουαζιέρες κλπ.)

Ήδη προς το τέλος του 19ου αιώνα, ο τουρισμός είχε αναδειχθεί σε αυτοτελή οικονομική δραστηριότητα, τάση που εδραιώθηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Για πολλές χώρες αποτελεί την κυριότερη πηγή συναλλάγματος και συνεπώς σημαντικό παράγοντα του ισοζυγίου πληρωμών. Πολύ σύντομα άρχισε στην Ευρώπη η ορθολογική οργάνωση του τουρισμού με την διαδοχική εμφάνιση οργανισμών όπως το BritishAlpineClub (1857), το γαλλικό ClubAlpin (1874), το CampingClub του Λονδίνου (1875), το TouringClubdeFrance (1890). Οι οργανισμοί αυτοί σε συνεργασία με τις υπηρεσίες τουρισμού και τις νομαρχίες συμβάλλουν στην προβολή τοποθεσιών ή περιοχών, έργο που επιτελεί και το Σαλόνι Τουρισμού, που οργανώθηκε για πρώτη φορά το 1905, για να εξελιχθεί το 1982, στο Παγκόσμιο Σαλόνι Τουρισμού και Ταξιδιών (Γαλάνη, 2004). Ο θεσμός της άδειας των εργαζομένων με αποδοχές κατέστησε τον τουρισμό προσιτό σε μεγάλες μάζες και δημιουργήθηκε έτσι η έννοια του «λαϊκού τουρισμού» (Ηγουμενάκης, 2004).

Σε διεθνές επίπεδο, η Διεθνής Ένωση Επισήμων Οργανισμών (N.I.O.O.T.) που ιδρύθηκε στο Λονδίνο το 1946, αποτέλεσε την αιχμή του δόρατος του ΟΗΕ για την ανάπτυξη του τουρισμού, ο οργανισμός αυτός μετονομάστηκε το 1974 σε Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (ΟΜΤ).

Η οργάνωση του μαζικού τουρισμού, φαινομένου που εμφανίστηκε στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, και εξελίχθηκε σε πραγματική βιομηχανία, έγινε δυνατή χάρη σε σημαντικές κοινωνικές εξελίξεις: μείωση του χρόνου εργασίας σε συνδυασμό με την γενική άνοδο του βιοτικού επιπέδου κατά την δεκαετία του 1960, την αύξηση του πληθυσμού των συνταξιούχων, την νεοαποκτηθείσα ανεξαρτησία των νέων από την οικογένειά τους κλπ. (Ahmad, 2012). Επίσης ο τουρισμός φάνηκε να λειτουργεί ως αντιστάθμιση (πρόσκαιρη φυγή) της μαζικής και ανώνυμης αστικοποίησης. Το διεθνές τουριστικό ρεύμα σχεδόν δωδεκαπλασιάστηκε μέσα σε τρεις δεκαετίες : 25 εκατομμύρια αφίξεις το 1950, 285 εκατομμύρια το 1980 (Stephen, 2006).

Το 1963 η διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τον Τουρισμό και τα Ταξίδια διέκρινε δύο υποκατηγορίες επισκεπτών (Ηγουμενάκης, 2004):

1. τους τουρίστες, «προσωρινούς επισκέπτες», οι οποίοι διαμένουν τουλάχιστον 24 ώρες στον τόπο που επισκέπτονται και οι λόγοι του ταξιδιού τους μπορεί να ομαδοποιηθούν σε διάθεση ελεύθερου χρόνου (αναψυχή, διακοπές, υγεία, σπουδές, θρησκευτικές και αθλητικές εκδηλώσεις), επαγγελματικές υποθέσεις, συναντήσεις και επισκέψεις συγγενών
2. τους εκδρομείς, «προσωρινούς επισκέπτες», η διαμονή των οποίων δεν υπερβαίνει τις 24 ώρες (συμπεριλαμβανομένων και των επιβατών κρουαζιέρας).

Συνεπώς, τα διακριτικά γνωρίσματα που επιτρέπουν την αναγνώριση και αξιολόγηση του τύπου του αναπτυσσόμενου τουρισμού είναι κυρίως (Ζουπουνίδης και Σίσκος, 2006):

- [1] η διάρκεια της μετακίνησης που συντελεί στην διάκριση μεταξύ τουρισμού καισχόλης.
- [2] η μορφή της μετακίνησης μακριά από τον τόπο της συνήθους διαμονής, αναλόγως αν αυτή πραγματοποιείται κατά τρόπο περιηγητικό ή περιορίζεται σε σταθερό τόπο παραθερισμού.
- [3] το μέσο μετακίνησης, ιδιωτικό (κυρίως πεζοπορία ή αυτοκίνητο) ή μαζικό (σιδηρόδρομος κλπ.)
- [4] τα επικρατούντα κίνητρα της μετακίνησης, όπου συνδυάζονται ταυτόχρονα τα ιδιαίτερα θέλγητρα της περιοχής υποδοχής (τουρισμός παραθαλάσσιος, ορεινός, αγροτικός, ιαματικά λουτρά, υγιεινό κλίμα κλπ) και οι πρωτότυπες δραστηριότητες (ή προϊόντα) που μπορούν να ασκηθούν εκεί, τόσο επαγγελματικές (επαγγελματικός και συνεδριακός τουρισμός) όσο και ψυχαγωγικές

(αθλητισμός, υπαίθριες δραστηριότητες, πολιτιστικές εκδηλώσεις, εξερεύνηση, περιπέτεια κλπ).

[5] η εποχή κατά τη οποία πραγματοποιείται (χειμερινός τουρισμός) και

[6] ο τύπος οργάνωσης της μετακίνησης, που μπορεί να είναι αυτόνομος ή να αναλαμβάνεται από εξειδικευμένες εταιρείες (οργανωμένος ή προγραμματισμένος τουρισμός) ή ακόμη να εξασφαλίζεται από διοργανωτές ποικίλων ειδικοτήτων(εμπορικός τουρισμός, τουρισμός συλλογικών οργάνων, "κοινωνικός τουρισμός") (Middleton and Hawkins, 2004).

Διακρίνονται επίσης σε μορφές "ελιτίστικου τουρισμού" που εγγράφονται στο χώρο κατά ιδιαίτερο τρόπο (ξενοδοχεία και λέσχες διακοπών υψηλής στάθμης", "αποκλειστικά θέρετρα") και μορφές "μαζικού τουρισμού", έκφραση αμφιλεγόμενη, που αναφέρεται ταυτόχρονα σε πολυπληθείς στρατιές επισκεπτών, σε ένα μεγάλο άνοιγμα προς τις λαϊκές κατηγορίες σε συλλογική οργάνωση της διαμονής, με στοιχειώδεις και φθηνές υπηρεσίες (Stephen, 2006).

Η εξέχουσα θέση που κατέχει η Ελλάδα στον παγκόσμιο χάρτη σε συνδυασμό με την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα πολιτιστική κληρονομιά της, έχουν συντελέσει στον χαρακτηρισμό της ως έναν από τους πλέον αγαπημένους τουριστικούς προορισμούς (Γαλάνη, 2004). Η φυσική ομορφιά, οι κλιματολογικές συνθήκες και η πλούσια πολιτιστική ομορφιά γίνονται αυτόματα πόλοι έλξης ακόμη και των πιο απαιτητικών (Burlo, 1996).

Το φαινόμενο του τουρισμού στον Ελλαδικό χώρο αποτελεί μία από τις σημαντικότερες οικονομικές δραστηριότητες και κατέχει κυρίαρχη θέση στον τριτογενή τομέα. Λόγω των ιδιαίτερων περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών της, ακτογραμμής που ξεπερνά τα 15.000 χλμ. σε συνδυασμό με την εκτεταμένη ορεινή και ημιορεινή επιφάνεια, η Ελλάδα από την πρώτη στιγμή που εμφανίστηκε στο χώρο του τουρισμού, καθιερώθηκε σαν ένας από τους παραδοσιακούς προορισμούς του οργανωμένου μαζικού τουρισμού (Γαλάνη, 2004). Ο τουρισμός αυτού του είδους βρίσκει τις απαρχές του στη δεκαετία του '60, με σκαπανείς τους

κατοίκους αστικών κέντρων της Βόρειας και Δυτικής Ευρώπης, καθώς και της Βόρειας Αμερικής, κυρίως μεσαίου εισοδήματος. Ενώ ο ελληνικός τουρισμός έχει περισσότερο το στοιχείο της παραθεριστικής περιήγησης και περιορίζεται στο διάστημα των διακοπών (Middleton and Hawkins, 2004).

1.2. ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Από τη στιγμή που πρωτοεμφανίστηκαν οι όροι «τουρισμός» και «τουρίστας» στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, οι απόπειρες προσδιορισμού των εννοιών τους υπήρξαν πολλές και διαδοχικές. Βασικότερος λόγος για τον οποίο χρειάστηκε να υπάρξουν επανειλημμένες διατυπώσεις ορισμών ήταν· ότι ο τουρισμός, εν αντιθέσει με τα ταξίδια που γίνονταν έως και τον 18 αιώνα, αποτελεί ένα φαινόμενο που από τη γένεση του αλλάζει διαρκώς χαρακτηριστικά. Έτσι, δεδομένου ότι απώτερος στόχος του προσδιορισμού της έννοιας του τουρισμού ήταν η στατιστική μέτρηση του και η διερεύνηση των επιπτώσεών του στην οικονομία, το περιβάλλον κλπ. οι όποιες διατυπώσεις χρειάστηκε να αναπροσαρμοστούν αρκετές φορές προκειμένου να συμπεριλάβουν όλες τις σύγχρονες μορφές ταξιδιών και είδη ταξιδευτών που αναδύονταν, ανάλογα και με τις τεχνολογικές, τηλεπικοινωνιακές, περιβαλλοντικές και οικονομικές εξελίξεις που συντελούνταν κάθε φορά.

Μια από τις παλαιότερες απόπειρες διατύπωσης ορισμού για τον τουρισμό υπήρξε αυτή από τον Αυστριακό Οικονομολόγο Herman Von Schullard το 1910. Σύμφωνα με τον ίδιο, ο τουρισμός θεωρούνταν κυρίως οικονομικής φύσης δραστηριότητα, άμεσα συνυφασμένος με την είσοδο, διαμονή και μετακίνηση ξένων εντός και εκτός μιας συγκεκριμένης χώρας, πόλης ή περιοχής.

Παρ' όλα αυτά, η πρώτη επίσημη απόπειρα απόδοσης ορισμού στον τουρισμό και ειδικά στον τουρίστα υπήρξε μόλις το 1937 από την Κοινωνία των Εθνών (League of Nations). Σύμφωνα με την Επιτροπή των Στατιστικών Εμπειρογνομώνων της Κοινωνίας των Εθνών, που εργάστηκε για το συγκεκριμένο σκοπό, ως ξένος τουρίστας ορίστηκε: «ο επισκεπτόμενος μια άλλη χώρα, εκτός εκείνης στην οποία διαμένει συνήθως, για τουλάχιστον ένα 24ωρο». Έτσι έχοντας

τεθεί οι πρώτες επίσημες βάσεις περιγραφής του όρου «τουρίστας», πολύ σύντομα, το 1945, ο παραπάνω ορισμός υιοθετήθηκε και από τον ΟΗΕ, με την μικρή προσθήκη ότι η μέγιστη διάρκεια παραμονής (ενός τουρίστα) σε μια χώρα δεν μπορεί να υπερβαίνει τους 6 μήνες.

Υπάρχουν και πολλοί άλλοι ορισμοί και μέθοδοι μέτρησης του τουρισμού, που ιστορικά έγιναν αποδεκτοί και υιοθετήθηκαν κυρίως λόγω πρακτικών αναγκών. Εν μέρει, η ανεπαρκής εννοιολόγηση του τουρισμού και οι περιορισμένες μέθοδοι μέτρησής του από μεγάλο αριθμό κρατών που επιδίωκαν να αναλύσουν το διεθνή τουρισμό και να τον ερμηνεύσουν ως οικονομικό φαινόμενο, ώθησαν πολλούς διεθνείς οργανισμούς να εμπλακούν σε μια διαδικασία ομογενοποίησης των στατιστικών του τουρισμού, της επιστημονικής θεώρησής του και της πιο ολοκληρωμένης μελέτης του. Η προσπάθεια αυτή, δυσχερής και συχνά ανεπιτυχής, της εναρμόνισης των ορισμών και στατιστικών κυρίως από την Κοινωνία των Εθνών και τα Ηνωμένα Έθνη δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί.

Όπως γίνεται φανερό, μέρος της δυσκολίας οριοθέτησής του προκύπτει από την ίδια του την φύση, ενώ άλλες περισσότερο πρακτικές δυσκολίες ορισμού του οφείλονται στις ελλείψεις και τα προβλήματα που αφορούν τις μεθόδους μέτρησής του. Πολλοί υποστηρίζουν ότι αντί του όρου «τουριστικός τομέας» θα έπρεπε ίσως να χρησιμοποιηθεί ο όρος «τουριστική βιομηχανία»: όρος, όμως, με συγκεκριμένο περιεχόμενο που δεν ανταποκρίνεται στην ευρύτητα των αγαθών προς τα οποία κατευθύνεται η τουριστική ζήτηση - και που στο μεγαλύτερό τους μέρος ανήκουν στον Τομέα των Υπηρεσιών, για τα ελληνικά δεδομένα τουλάχιστο). Συγχρόνως, το ζήτημα της πλήρους και διεθνώς εναρμονισμένης στατιστικής μεθόδου μέτρησής του παραμένει ανοικτό, αλλά επίσης άλυτο παραμένει το θέμα και της απογραφής του εσωτερικού τουρισμού.

Ακόμη και εάν δηλαδή γίνει αντικείμενο διαπραγμάτευσης καθαρά από την οικονομική του και μόνον διάσταση, ο τουριστικός τομέας δεν είναι κάποιος συγκεκριμένος τομέας της οικονομίας, αλλά περιλαμβάνει αγαθά και υπηρεσίες από διάφορους τομείς. Αναφέρεται σε ένα σύμπλεγμα βιομηχανικών και εμπορικών δραστηριοτήτων που εξυπηρετούν την τουριστική ζήτηση - και τα

συστατικά του στοιχεία μπορούν να χωριστούν σε δύο ομάδες, τα άμεσα και τα έμμεσα συνδεδεμένα με αυτόν. Η τουριστική δραστηριότητα χαρακτηρίζεται επίσης ως ετερογενής και αυτό αντανακλάται στον τρόπο παραγωγής και διάθεσης των τουριστικών προϊόντων: ενώ οι άλλοι οικονομικοί κλάδοι παράγουν συγκεκριμένα προϊόντα με προκαθορισμένη θέση στο σύστημα της καταναλωτικής συμπεριφοράς και των καταναλωτικών σχέσεων, ο τουρισμός αποτελεί γενεσιουργό αιτία παραγωγής μιας πληθώρας ετερογενών αγαθών και υπηρεσιών, που αποβλέπουν στην ικανοποίηση τόσο των τουριστών όσο και των ντόπιων κοινωνιών.

Το πρόβλημα λοιπόν έγκειται στην αδυναμία τόσο καταγραφής και ερμηνείας της πολυσυνθετότητας του φαινομένου, όσο και στην επιδίωξη της ανάλυσης της διττής του φύσης, που εμπεριέχει τον τόπο προέλευσης και τον τόπο προορισμού του τουρίστα. Δηλαδή, ο τουρισμός αντιπροσωπεύει για τον τουρίστα μια μορφή κατανάλωσης του ελεύθερου του χρόνου, ενώ για τον κάτοικο του τόπου υποδοχής μια μορφή παραγωγής και απασχόλησης. Ο δυϊσμός του τουρισμού (διττή φύση του τουρισμού) εκφράζεται ποικιλοτρόπως, π.χ. και ως α) μια ανθρώπινη δραστηριότητα που χαρακτηρίζεται εξωτερικά από μια προσωρινή εγκατάλειψη της κατοικίας, υπακούοντας σε ψυχο-φυσικά αίτια και ως β) οι τεχνο-οικονομικοί μηχανισμοί που δημιουργήθηκαν για την ανάπτυξή του περιλαμβάνει ταυτόχρονα ένα υποκειμενικό στοιχείο και το απαραίτητο υλικό που του χρησιμεύει σαν βάση/ υποδομή. Παρουσιάζει μια φάση

«κινητική και δυναμική» ακολουθούμενη από μια φάση «ακίνητη» και «στατική». Η πρώτη φάση, που αφορά στα μεταφορικά κυρίως μέσα, έχει ανεπιτυχώς ονομαστεί «ενεργητικός τουρισμός», ενώ η δεύτερη που σχετίζεται με την παραμονή στον τόπο προορισμού ορίστηκε και ως «τουρισμός υποδοχής».

Μια άλλη θεώρηση του τουρισμού είναι αυτή ως τομέας / σφαίρα της ανθρώπινης ζωής, τόσο της προσωπικής όσο και της συλλογικής: εδώ συγκαταλέγεται στη σφαίρα του ελεύθερου χρόνου σε αντιδιαστολή με τις σφαίρες της εργασίας και της οικιακής ζωής—διάσταση, επίσης, πολύ χρήσιμη στην ανάλυση του τουρισμού και μάλιστα στην κοινωνιολογική, πολιτισμική και

ψυχολογική του υπόσταση. Στο πλαίσιο αυτό, μπορούν να συμπεριληφθούν και μια σειρά κοινωνικών / πολιτισμικών ιδιοτήτων του τουριστικού φαινομένου, με τις οποίες θα ασχοληθούμε στη διάρκεια του μαθήματος: δραστηριότητα αναψυχής, μετακίνηση στο βιωματικό χώρο, «απόδραση» από τον χώρο της καθημερινής ζωής, μαζικότητα τουριστικών ρευμάτων, ψυχολογική και ονειρική διάσταση του ταξιδιού, ρόλος των ΜΜΕ και των αναπαραστάσεων των τόπων τουρισμού στην τουριστική διαφήμιση, και συμβολικές διαστάσεις της τουριστικής κατανάλωσης.

Μια σύντομη αναφορά πρέπει, κατ'αρχάς, να γίνει στα κίνητρα του τουρισμού (τους προσδιοριστικούς παράγοντες τουριστικής ζήτησης και προσφοράς), την κινητήρια δύναμη του φαινομένου. Αυτοί είναι ποικίλοι, αλλά οι σημαντικότεροι από αυτούς θα μπορούσαν να συνοψιστούν στις παρακάτω κατηγορίες:

[1] ανάγκη αλλαγής και γνωριμίας με καινούργιους τόπους, πολιτισμούς, τρόπους ζωής. Αποτελεί τον πιο συνήθη λόγο ταξιδιού στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες, όπου ακριβώς επιζητάται ο αντίθετος τρόπος ζωής από αυτόν των μεταβιομηχανικών, οικονομικά προηγμένων κοινωνιών: η φυγή από τον έντονα αστικοποιημένο μηχανοποιημένο τρόπο ζωής μέσα από την επαφή με «παρθένα» περιβάλλοντα ή παραδοσιακότερες, πιο 'αυθεντικές' κοινωνικές δομές, όπου συχνά γίνεται μεγάλη τέτοια προσπάθεια από τον επισκέπτη να γνωρίσει τον 'πραγματικό τόπο' που επισκέπτεται, την άλλη, ή πίσω' όψη της τουριστικής πρόσοψης. Αυτή την επιδίωξη εκμεταλλεύεται και η τουριστική βιομηχανία κατασκευάζοντας μια πλαστική 'αυθεντικότητα' των τόπων επίσκεψης. Εδώ, μάλιστα, συχνά, η θρησκευτική διάσταση αντικαθίσταται από τον τουρισμό, που επιδιώκει συχνά να καλύψει και πνευματιστικές/ ψυχολογικές/ αισθητικές ανάγκες του σύγχρονου τουρίστα μέσα από τη συνάντησή του με τα νέα και

διαφορετικά πολιτισμικά συστήματα που συναντά στο πλαίσιο της τουριστικής του εμπειρίας.

[2] τάσεις πολιτισμικές (επαύξηση του πολιτισμικού κεφαλαίου) και κοινωνικές (μιμητικές, επιδίωξη επαύξησης του κοινωνικού prestige) με τη συλλογή/ κατανάλωση τουριστικών εμπειριών, σύμφωνα με τις εκάστοτε μόδες που συνδέονται με την κοινωνική κινητικότητα και αποδοχή. Συμπεριλαμβάνουν και διάφορες αξίες που μεταβάλλονται, βεβαίως, χρονικά, χωρικά και κοινωνικά: την φυσική και πνευματική υγεία, την αισθητική διάσταση, τη συλλογή εμπειριών, τον αθλητισμό, κλπ. και οι οποίες επικοινωνούνται ποικιλοτρόπως από τον τουρίστα, όπως με την αποστολή καρτ-ποστάλ, την αγορά σουβενίρ, και την αποτύπωση του ταξιδιού με τη βοήθεια της φωτογραφίας και του βίντεο.

[3] ειδικοί λόγοι: επιστημονικά ενδιαφέροντα, επαγγελματικοί λόγοι, συνεδριακή δραστηριότητα, θρησκευτικοί σκοποί, χόμπυ, αθλητισμός, κ. α. Αντίστοιχα, κυκλοφορούν και διάφορες τυπολογίες τουρισμού, οι οποίες έχουν συσταθεί βάσει των αιτίων του ταξιδιού (πολιτισμικός, φυσιολατρικός, θρησκευτικός, ψυχαγωγικός, αθλητικός, μορφωτικός, καλλιτεχνικός, υγείας, επαγγελματικός κ. α.), αλλά, φυσικά, αυτές οι ταξινομήσεις εμφανίζονται πολύ δογματικές, διότι ο τουρισμός συνήθως διεξάγεται με πολλούς σκοπούς ταυτόχρονα.

Η ανθρωπολογία και η κοινωνιολογία διακρίνουν γενικότερα τις προσεγγίσεις στη μελέτη του σύγχρονου τουρισμού σε δύο κατηγορίες:

[1] στις αντικρουόμενες και κριτικές και εκμεταλλευτικές προοπτικές του τουρισμού, με έμφαση στις κάθε είδους αρνητικές του συνέπειες—εδώ εντάσσονται οι περισσότερες κοινωνικο-επιστημονικές μελέτες του τουρισμού,

[2] και τις Νεο-Ντάρκχαϊμικές (Neo-Durkheimian), περισσότερο ολιστικές ή συμβολικές προοπτικές, που αποδίδουν τον τουρισμό σαν ένα μοντέρνο προσκύνημα, έναν τρόπο για να υπερπηδήσει ο σύγχρονος άνθρωπος τον κατακερματισμό της μοντέρνας του ύπαρξης, αναδομώντας την ως μια ενοποιημένη / ολιστική τουριστική εμπειρία.

Οι γεωγράφοι προσθέτουν στο διμερές αυτό μοντέλο του τουρισμού (προσφορά-ζήτηση, προέλευση-προορισμός) και το ενδιάμεσο σκέλος της μετακίνησης, καθιστώντας το τριμερές. Σε αυτό το πλαίσιο, συχνά εστιάζουν στην μελέτη των τουριστικών ροών.

Μέσα από αυτή την πρώτη γνωριμία με το φαινόμενο αυτό, γίνεται φανερό ότι η πολυσυνθετότητα του τουρισμού δεν μας επιτρέπει μια οικονομίστικη και μόνον συσχέτισή του με το σύνολο αυτό των διαδικασιών και φαινομένων που ονομάζεται ανάπτυξη. Ακόμη περισσότερο, μια μονοδιάστατη και γενικευτική συσχέτιση δεν μας επιτρέπεται ούτε από τη σκοπιά της επιστημονικής μας ενασχόλησης με το θέμα «ανάπτυξη», εξίσου πολυσύνθετο και ευρύ. Γενικά, οι περισσότεροι τουρίστες παγκοσμίως ταξιδεύουν για ξεκούραση προς χώρες ή περιοχές που διαθέτουν ήλιο και θάλασσα. Αλλά και η τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής εξαρτάται από την όλη ανάπτυξη της, όπως και ο τουρισμός συμβάλλει διαφορετικά σε διαφορετικού αναπτυξιακού επιπέδου τόπους προορισμού.

Ο τουρισμός χωρίζεται σε δύο βασικές κατηγορίες: τον **μαζικό τουρισμό**, που χαρακτηρίζεται από μεγάλους αριθμούς τουριστών και τον **εναλλακτικό τουρισμό**, που συνήθως ακολουθεί ήπια ανάπτυξη (Weaver, 1991). Ο μαζικός τουρισμός αποτελεί μια εντατική τουριστική εκμετάλλευση που εκφράζεται με τη μαζική συγκέντρωση τουριστών, σε συγκεκριμένους τουριστικούς προορισμούς και σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους, που συχνά οδηγεί στην περιβαλλοντική και κοινωνική υποβάθμιση της περιοχής, λόγω του ότι γίνεται υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας του τουριστικού προορισμού. Τα βασικά χαρακτηριστικά ανάπτυξης που προκαλεί ο μαζικός τουρισμός είναι (Τσάρτας, 1996):

- [1] Ξενοδοχειακές μονάδες μεγάλου όγκου.
- [2] Άμεση εξάρτηση της οικονομίας της περιοχής από τον τουρισμό
Άμεση εξάρτηση από την πολιτική των tour operators.
- [3] Έντονη εποχικότητα της ζήτησης

Από την άλλη, ο εναλλακτικός τουρισμός, με τον οποίο θα ασχοληθούμε ιδιαίτερα στα επόμενα κεφάλαια της εργασίας βασίζεται συνήθως σε μικρές ξενοδοχειακές μονάδες που αποτελούν τμήμα της τοπικής κοινότητας, αναζητά και προστατεύει την τοπική κουλτούρα, αντικατοπτρίζει τις τοπικές αξίες και τον τρόπο ζωής των κατοίκων και υποστηρίζει τις τοπικές ανάγκες και προσδοκίες (Doswell, 2002).

Οι τουρίστες από τη μία και οι τουριστικοί πράκτορες από την άλλη καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό δύο πολύ σημαντικά μεγέθη της τουριστικής οικονομίας: την τουριστική ζήτηση και την τουριστική προσφορά. Σύμφωνα με τους Cooper et al. (1993) τα μεγέθη αυτά ορίζονται ως εξής:

- [1] Τουριστική ζήτηση: πρόκειται για το συνολικό αριθμό των ατόμων που ταξιδεύουν ή επιθυμούν να ταξιδέψουν και χρησιμοποιούν τουριστικές υποδομές και υπηρεσίες μακριά από τον τόπο μόνιμης διαμονής και εργασίας τους.
- [2] Τουριστική προσφορά: πρόκειται για όλες τις υποδομές, τις υπηρεσίες και τα προϊόντα που απολαμβάνουν ή αγοράζουν οι τουρίστες. Πιο αναλυτικά, η τουριστική προσφορά αποτελείται από τις εξής κατηγορίες επιχειρήσεων: τουριστικά καταλύματα, αξιοθέατα και εγκαταστάσεις, διοργανωτές και πρακτορεία ταξιδιών, μεταφορικά μέσα και εταιρείες εστίασης και αναψυχής (Middleton, 2001). Επίσης, η τουριστική προσφορά διαμορφώνει την τουριστική ζήτηση μιας χώρας.

1.3. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΑ

Ένα από τα πρώτα σημαντικά προβλήματα που παρουσιάζει η μελέτη του Τουρισμού είναι ο ορισμός της έννοιας. Υπάρχουν σημαντικές διαφορές στους όρους τουρίστας, επισκέπτης, ή εκδρομέας, διαφορές που επηρεάζουν και την συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών για το θέμα αυτό, π.χ. αφίξεις, διανυκτερεύσεις, έσοδα, πληρωμές, κλπ.

Διάφορες, προσεγγίσεις είτε από μεμονωμένους επιστήμονες και από διεθνείς οργανισμούς από τον περασμένο αιώνα μέχρι σήμερα έχουν προσπαθήσει να ορίσουν, αλλά και να οριοθετήσουν την έννοια του τουρίστα. Μετά την χρησιμοποίηση του όρου “tourist” από το 1800 και μετά στη Μ. Βρετανία, το Παγκόσμιο Λεξικό του 19ου αιώνα (1876) ορίζει τους τουρίστες ως τα άτομα που ταξιδεύουν από περιέργεια και απραξία, για την ευχαρίστηση του ταξιδεύειν.

Όμως, όπως παρατηρούμε από τα παραπάνω, από τον πρώτο ορισμό, που διατύπωσε η Κοινωνία των Εθνών -και μετέπειτα αποδέχτηκε και ο ΟΗΕ-. είχαν εντελώς αποκλειστεί άτομα με σκοπό διαμονής την εργασία, τις σπουδές, άτομα διερχόμενα μια χώρα, αλλά ακόμη και διερχόμενοι επισκέπτες προκειμένου να μεταβούν στο χώρο εργασίας τους. Έτσι η επόμενη προσπάθεια απόδοσης νέου ορισμού δεν άργησε πολύ να γίνει. Το 1950, η Διεθνής Ένωση Επισήμων Ταξιδιωτικών Οργανισμών (IUOTO, ή αλλιώς Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού WTO σήμερα), προέβη στη διατύπωση του ακόλουθου ορισμού και ταυτόχρονα διαχωρισμού του ταξιδιώτη-επισκέπτη σε δυο κατηγορίες:

1. διεθνής εκδρομέας, δηλαδή αυτός που επισκέπτεται μια χώρα άλλη από αυτή του τόπου μόνιμης κατοικίας του για λόγους αναψυχής και με διάρκεια παραμονής βραχύτερη των 24 ωρών και
2. διεθνής τουρίστας, δηλαδή αυτός που επισκέπτεται μια χώρα άλλη από αυτή της μόνιμης κατοικίας του για τουλάχιστον μια διανυκτέρευση' (Τσάρτας, 1996).

Παρ'όλα αυτά, η παραπάνω διατύπωση για τον «τουρίστα» δεν παρέμεινε για πολύ ως επίσημος παγκόσμιος ορισμός. Νέα προσπάθεια έγινε και πάλι το

1976, αυτή τη φορά από την Στατιστική Επιτροπή του ΟΗΕ. Ειδικότερα, σε συνέδριο που πραγματοποιήθηκε εκείνη τη χρονιά ο ορισμός που διατυπώθηκε για τους «τουρίστες» -και είναι αποδεκτός έως και σήμερα- περιλάμβανε τις ακόλουθες ορολογίες και διαχωρισμούς (Παυλόπουλος. 1998).

Διεθνείς Επισκέπτες: είναι τα άτομα που εισέρχονται και διαμένουν για λιγότερο από 12 μήνες σε μια χώρα, η οποία δεν είναι ο συνήθης τόπος διαμονής τους, για αναψυχή, εργασία ή άλλο σκοπό που δεν σχετίζεται με απασχόληση αμειβόμενη από τον τόπο επίσκεψης. Πιο συγκεκριμένα όμως, από τον παραπάνω ορισμό του διεθνούς επισκέπτη αποκλείονται οι διπλωμάτες, οι μετανάστες, τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων, οι πρόσφυγες, οι νομάδες και οι επισκέπτες που διαμένουν σε έναν τόπο πέραν του ενός έτους. Αντίθετα, περιλαμβάνονται επισκέπτες των οποίων σκοπός είναι η αναψυχή, η ιατρο-νοσοκομειακή περίθαλψη, η συμμετοχή σε αθλητικούς αγώνες, η συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα, σε συνέδρια κλπ. Παράλληλα, συμπεριλαμβάνονται επίσης πληρώματα πλοίων, τεχνικοί που επισκέπτονται μια χώρα για να εγκαταστήσουν ένα μηχάνημα, υπάλληλοι διεθνών οργανισμών σε αποστολή, αλλά και τα άτομα που επιστρέφουν στην πατρίδα τους για προσωρινή επίσκεψη (Παυλόπουλος. 1998).

Παράλληλα, πέραν του παραπάνω ορισμού και διευκρινήσεων, σύμφωνα και πάλι με τον ΟΗΕ. ο παραπάνω όρος του «διεθνή επισκέπτη» περιλαμβάνει επίσης και τον ακόλουθο διαχωρισμό:

- [1] διεθνής τουρίστας: δηλαδή επισκέπτης ο οποίος διαμένει στη χώρα προορισμού τουλάχιστον για μια νύχτα και
- [2] διεθνής εκδρομέας: δηλαδή επισκέπτης που διαμένει στη χώρα προορισμού λιγότερο από 24 ώρες.

Όμως, όπως παρατηρούμε από τα παραπάνω, στις διατυπώσεις που έχουν γίνει παγκοσμίως αποδεκτές, δεν συμπεριλαμβάνεται καθόλου η έννοια του εγχώριου τουρισμού και του εγχώριου τουρίστα. Βέβαια, η απουσία αυτή εν μέρει εξηγείται από το γεγονός ότι πολλές χώρες δεν τις ενδιαφέρει τόσο ο εγχώριος

αλλά ο διεθνής τουρισμός, δεδομένου ότι αυτός είναι που συμβάλλει προσθετικά στη συνολική οικονομία μιας χώρας. Παρ' όλα αυτά στο πλαίσιο της συμπλήρωσης του παραπάνω κενού, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού έσπευσε να διατυπώσει τους εξής ορισμούς και ορολογίες (ακολουθώντας βέβαια το ίδιο πνεύμα με αυτών του ΟΗΦ.) (Τσάρτας, 1996):

[1] Εγχώριος τουρίστας: είναι ο επισκεπτόμενος κάποιον προορισμό εντός της χώρας που διαμένει, για τουλάχιστον 24 ώρες και για λιγότερο από ένα έτος.

[2] Εγχώριος εκδρομέας είναι ο επισκεπτόμενος κάποιο προορισμό εντός της χώρας που διαμένει για λιγότερο από 24 ώρες.

Στο σημείο αυτό αξίζει να διευκρινίσουμε ότι, δεδομένου του ότι οι παραπάνω διαχωρισμοί και ορισμοί για τον εσωτερικό τουρισμό μιας χώρας είναι απλά κατευθυντήριοι και όχι δεσμευτικοί, αρκετές ήταν οι χώρες που παρέκκλιναν από αυτούς. Για παράδειγμα στις ΗΠΑ αλλά και τον Καναδά, δεν υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ εγχώριου τουρίστα ή εκδρομέα. Κριτήριο για τον ορισμό ενός ατόμου ως ταξιδιώτη στις χώρες αυτές είναι ως επί το πλείστον η διανυόμενη απόσταση και όχι η διάρκεια παραμονής του σε ένα μέρος. Σχεδόν αντίστοιχα, και στη Μεγάλη Βρετανία, εγχώριος τουρίστας είναι κάθε άτομο που διαμένει μακριά από τον τόπο κατοικίας του. ανεξάρτητα από τον αριθμό των διανυκτερεύσεων που θα πραγματοποιήσει, αλλά σε κάθε περίπτωση όχι για λόγους μερικής ή και μόνιμης απασχόλησης ίου (Παυλόπουλος, 1998).

Παράλληλα στην ίδια λογική, μια ακόμη κατηγοριοποίηση των ταξιδιωτών βάσει της περιοχής προέλευσής τους είναι και η ακόλουθη:

[1] εισερχόμενος διεθνής τουρισμός (in bound international tourism):
δηλαδή, επίσκεψη μιας χώρας από κατοίκους μια άλλης χώρας,

[2] εξερχόμενος διεθνής τουρισμός (out bound international tourism):
επίσκεψη ημεδαπών σε χώρες του εξωτερικού.

- [3] εσωτερικός τουρισμός (internal tourism): δηλαδή, επισκέψεις ημεδαπών σε τόπους της ίδιας χώρας.
- [4] εγχώριος τουρισμός (domestic tourism): δηλαδή, εσωτερικός τουρισμός και εισερχόμενος διεθνής τουρισμός και,
- [5] εθνικός τουρισμός (national tourism): δηλαδή, εσωτερικοί τουρίστες και εξερχόμενοι διεθνείς τουρίστες.

1.4. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ

Οι τουριστικοί προορισμοί έχουν οριστεί με ποικίλους τρόπους στην εκτενή σχετική βιβλιογραφία. Συνοπτικά, ο τουριστικός προορισμός θα μπορούσε να οριστεί «ως ένα αμάλγαμα προϊόντων και υπηρεσιών που είναι διαθέσιμα σε μια περιοχή και μπορούν να προσελκύσουν επισκέπτες πέρα από τα χωρικά της όρια» (Murphy, Pritchard & Smith, 2000) ή «ως ένα πακέτο τουριστικών εγκαταστάσεων και υπηρεσιών, το οποίο όπως κάθε άλλο καταναλωτικό προϊόν, αποτελείται από έναν αριθμό πολυδιάστατων χαρακτηριστικών» (Ritchie, 1993). Σύμφωνα με μια άλλη εκδοχή, ως προορισμός ορίζεται ο τόπος που επισκέπτεται ένας τουρίστας και μπορεί να είναι μια πόλη, μια περιοχή ή μια χώρα (Echtner & Ritchie, 1993). Ειδικά για την περίπτωση των νησιωτικών προορισμών «η ύπαρξη βελτιωμένων και εκσυγχρονισμένων μέσων μεταφοράς, ειδικά όσο αφορά τις αερομεταφορές, είναι παράγοντας ζωτικής σημασίας λόγω του ότι είναι προσβάσιμα μόνο δια αέρος και θαλάσσης» (Bardolet & Sheldon, 2008).

Τα τελευταία χρόνια οι ορισμοί των τουριστικών προορισμών εμπλουτίστηκαν με την έννοια της αειφορίας. Ο αειφόρος τουριστικός προορισμός «είναι ένας σύνθετος όρος που προέκυψε από την ανάγκη βιώσιμης ανάπτυξης τουριστικών προορισμών και συνακόλουθα της ανάγκης αναγνώρισης των προσπαθειών που απαιτούνται για την ανάπτυξη των προορισμών με αυτόν τον τρόπο» (Lee, 2001). Σε γενικές γραμμές «το τελικό αποτέλεσμα της υιοθέτησης αειφόρων στρατηγικών πρέπει να περιλαμβάνει μέτρα για τη διατήρηση και

προστασία του περιβάλλοντος, όπως και γενικό προγραμματισμό για τη χρήση της γης. Για να επιφέρουν αυτές οι στρατηγικές θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, πρέπει οπωσδήποτε να ενσωματώνουν ένα κανονιστικό πλαίσιο σχετικό με το περιβάλλον» (Rodriguez et al. 2008).

1.5. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο τουρισμός σαν μια βασική ανάγκη του ανθρώπου στη σημερινή εποχή επιδρά σε όλες τις διαδικασίες μιας οργανωμένης κοινωνίας επηρεάζοντας ζωτικούς της χώρους. Έχουμε ήδη αναφέρει ότι ο τουρισμός αποτελεί κοινωνικό φαινόμενο, γιατί παρουσιάζεται στις οργανωμένες κοινωνίες και ικανοποιεί την ανάγκη για φυγή από την καθημερινότητα των μελών του προάγοντας την ανθρώπινη επικοινωνία και τις ανθρώπινες σχέσεις. Ο τουρισμός επέδρασε θετικά στην ανθρωπότητα και χάριν αυτού οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, ιδιαίτερα διαφορετικών λαών με διαφορετική κουλτούρα, έγιναν πιο στενές, η μετακίνηση του ανθρώπου από τόπο σε τόπο και από χώρα σε χώρα χάριν του τουρισμού δημιούργησε στενούς δεσμούς φιλίας που διαφορετικά δεν ήταν εφικτοί.

Η επιστήμη της κοινωνιολογίας τα τελευταία χρόνια άρχισε να ασχολείται ιδιαίτερα με το τουριστικό φαινόμενο και τις επιδράσεις του και για το λόγο αυτό δημιουργήθηκε η τουριστική κοινωνιολογία που μελετά αναλυτικότερα τις επιδράσεις του τουρισμού στην κοινωνιολογία. Οι κοινωνικές επιδράσεις του τουρισμού θα πρέπει να αναλυθούν σε σχέση με τις κοινωνικές μεταβολές και όχι σε σχέση με την κοινωνική εξέλιξη, καθώς οι πρώτες αφορούν κυρίως το σύνολο των αλλαγών που επιτελούνται σε μια κοινωνία κατά το διάστημα μιας μεγάλης χρονικής περιόδου, ενώ η δεύτερη αφορά τις αλλαγές που παρατηρούνται και διαπιστώνονται σε μικρότερες χρονικές περιόδους. Οι κοινωνικές επιδράσεις δεν περιορίζονται μόνο στις κοινωνικές αλλαγές που επιτελούνται στη ζώνη υποδοχής στο εσωτερικό της χώρας προορισμού (αλλαγή των κοινωνικών δομών, των πολιτιστικών δομών, κ.λ.π.), αλλά ταυτόχρονα εντοπίζονται και στα πολιτιστικά και κοινωνικά μοντέλα που έχουν υιοθετήσει οι τουρίστες, καθώς και στις προσωπικές τους αξίες (ευκαιρία για δημιουργία έντονων συγκινησιακών

καταστάσεων, επαφή με αξίες που ανήκουν στο παρελθόν κ.λ.π.). Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο τουρισμός αποτελεί για πολλές χώρες και ιδιαίτερα γι' αυτές που χαρακτηρίζονται σαν χώρες υποδοχής τουριστών, ένα βασικό μα και δυναμικό παράγοντα οικονομικής τους ανάπτυξης που χρησιμοποιείται σαν μοχλός ανάπτυξης ιδιαίτερα των υπό ανάπτυξη χωρών. Στη θετική ή αρνητική επίδραση του τουρισμού στην οικονομία των διαφόρων χωρών υπάρχει διάσταση απόψεων από τους ειδικούς. Ένα από τα εννοιολογικά στοιχεία του τουρισμού αναφέρεται στη δημιουργία οικονομικών δραστηριοτήτων δηλώνοντας την ουσιαστική επίδραση του στην οικονομική ζωή όλων όσων ασχολούνται άμεσα ή έμμεσα στην ικανοποίηση της τουριστικής ανάγκης. Για την θεραπεία των τουριστικών αναγκών απαραίτητη είναι η ύπαρξη των διαφόρων τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών (Andriotis and Vaughan, 2003). Η παραγωγή και η διάθεση τους στην τουριστική αγορά ακολουθεί τους γνωστούς οικονομικούς κανόνες λειτουργίας της ελεύθερης αγοράς μια και το τουριστικό αντικείμενο κινείται σε τέτοιου είδους αγορές. Επομένως ο τουρισμός έχει άμεση σχέση με την οικονομική ζωή του ανθρώπου, την οποία επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό. Ότι χρειάζεται ο τουρίστας για την ικανοποίηση των τουριστικών του αναγκών, δηλαδή αγαθά και υπηρεσίες, αποτελούν αντικείμενα οικονομικών συναλλαγών. Η ιδιαιτερότητα των τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών σε σύγκριση με τα υπόλοιπα αγαθά και υπηρεσίες που έχει ανάγκη ο άνθρωπος για την επιβίωση του, είναι ότι τα πάντα θεωρούνται οικονομικά, δηλαδή βρίσκονται σε στενότητα και πρέπει για να τα αποκτήσει να καταβάλλει το αντίστοιχο οικονομικό αντάλλαγμα. Ακόμη και τα τουριστικά προϊόντα μιας περιοχής είναι αντικείμενα οικονομικής συναλλαγής.

Στην τουριστική διαδικασία συμμετέχουν εκατομμύρια άνθρωποι οι οποίοι προκαλούν πολλαπλάσιο αριθμό οικονομικών πράξεων. Στην υπηρεσία του τουρισμού λειτουργούν πάρα πολλές οικονομικές μονάδες που δραστηριοποιούνται στην παραγωγή και στην προσφορά άμεσα ή έμμεσα τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών. Αυτοί που είναι υπέρ της θετικής επίδρασης υποστηρίζουν ότι με το τουρισμό έχουμε για την οικονομία των χωρών υποδοχής θετικά στοιχεία όπως η εισροή συναλλάγματος, που σημαίνει βελτίωση των συναλλαγματικών αποθεμάτων, αύξηση του εθνικού εισοδήματος και κατά

επέκταση του κατά κεφαλή εισοδήματος, μείωση των εισοδηματικών αντιθέσεων. βελτίωση του ισοζυγίου των εξωτερικών πληρωμών, νέες επενδύσεις, νέες ευκαιρίες απασχόλησης με αποτέλεσμα τη μείωση της ανεργίας και αύξηση των δημοσιονομικών εσόδων.

Αντίθετα αυτοί που τάσσονται υπέρ της αρνητικής επίδρασης υποστηρίζουν ότι ο τουρισμός έχει αρνητικές επιδράσεις για την οικονομία των χωρών υποδοχής, όπως το ότι εξασθενεί ο πρωτογενής και ο δευτερογενής τομέας (γεωργία, βιομηχανία), ευαισθητοποιείται η οικονομία της χώρας επειδή εξαρτάται από το μέγεθος της τουριστικής κίνησης το οποίο διαφοροποιείται επηρεαζόμενο από πολλούς εσωγενείς και εξωγενείς παράγοντες και ότι διαφοροποιείται το φυσικό περιβάλλον με οικονομικό αντίκτυπο στη συντήρηση και αποκατάσταση του (Aref et al, 2009).

Συμπερασματικά, όσο αφορά τις οικονομικές επιπτώσεις μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ο τουρισμός, όταν είναι οργανωμένος σε σωστές βάσεις και δε βάλλεται από εξωγενείς παράγοντες, βοηθά στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών σε μεγάλο βαθμό. Ιδιαίτερα για χώρες που διαθέτουν τουριστικά προσόντα και χαρακτηρίζονται σαν χώρες υπό ανάπτυξη ο τουρισμός αποτελεί δυναμικό τομέα για να φθάσουν μέσω αυτού σε ένα επίπεδο ανάπτυξης γρηγορότερα σε σχέση με τη βοήθεια των άλλων τομέων της οικονομίας που απαιτούν περισσότερο και καλύτερο και πλέον δαπανηρό συνδυασμό των παραγωγικών συντελεστών. Η μετακίνηση τουριστών από χώρες εύρωστες οικονομικά προς ασθενέστερες, μειώνει αρκετά το μικρό ή μεγάλο οικονομικό χάσμα που υπάρχει μεταξύ τους, ανεβάζει το βιοτικό επίπεδο των λαών των χωρών υποδοχής και συντελεί στην εξισορρόπηση της παγκόσμιας οικονομίας (Andriotis and Vaughan, 2003).

Ιδιάζουσας σημασίας και άξιος προς μελέτη είναι και οι επιπτώσεις που ο τουρισμός έχει στο περιβάλλον. Το φυσικό περιβάλλον στο οποίο ζει και κινείται ο άνθρωπος τα τελευταία χρόνια έχει υποστεί πολλά πλήγματα από την αλόγιστη συμπεριφορά του, με αποτέλεσμα οι επιπτώσεις να είναι πλέον ορατές και δύσκολα ανατρέψιμες. Ο τουρισμός για τον οποίο το περιβάλλον παίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του δεν είναι αμέτοχος στο πρόβλημα που έχει δημιουργηθεί.

Η εκμετάλλευση του περιβάλλοντος και η θυσία του στο βωμό του οικονομικού κέρδους, έχει σαν αποτέλεσμα- τις περισσότερες φορές- να έχει αρνητικές επιπτώσεις στο άμεσο μέλλον. Οι προσπάθειες για επανόρθωση απαιτούν πολύ περισσότερο χρόνο αλλά και χρήμα αλλά και πάλι δύσκολα θα επανέλθουμε στην αρχική ισορροπία (Aref et al, 2009).

Άρα πρέπει να δοθεί μεγάλη προσοχή στο περιβαλλοντικό κόστος του οικοσυστήματος για να μπορέσουμε να έχουμε μια ισόρροπη ανάπτυξη. Οι μεγάλες καταστροφές τόσο από τις αλόγιστες επεμβάσεις στο οικοσύστημα με έργα διαφοροποιήσεις της εικόνας μιας περιοχής όσο και στην μόλυνση του, που οφείλεται στην εξέλιξη της χημικής βιομηχανίας, διαφοροποιούν και τις κλιματολογικές συνθήκες που αποτελούν σημείο αναφοράς για την επιλογή κάποιας τουριστικής περιοχής. Οι αρνητικές επιδράσεις από τον τουρισμό στο περιβάλλον, που προέρχονται από το βιασμό των φυσικών στοιχείων μιας περιοχής μπορούν να ανατραπούν και να γίνουν θετικές από την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού όπως ο οικοτουρισμός, ο αγροτουρισμός, ο ορεινός και δασικός τουρισμός. Παράλληλα με κάθε είδος εφαρμογή τουριστικής πολιτικής θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και οι επιδράσεις της στο περιβάλλον, ώστε να γίνει ορθολογική αντιμετώπιση των προβλημάτων γενικά.

Στον πολιτιστικό τομέα, οι πολιτιστικές επιδράσεις του τουρισμού εξαρτώνται από την ποιότητα και τον όγκο του τουριστικού πλήθους που επισκέπτεται μια περιοχή ή χώρα. Αναφορικά με τον εσωτερικό τουρισμό, όπου έχουμε μετακίνηση ημεδαπών στο εσωτερικό της χώρας τους, οι πολιτιστικές επιδράσεις, που δέχονται οι κάτοικοι των περιοχών υποδοχής, είναι θετικές, όταν οι τουρίστες διαθέτουν ανώτερο μορφωτικό επίπεδο. Τα θετικά στοιχεία των πολιτιστικών επιδράσεων στην παραπάνω περίπτωση πολλαπλασιάζονται, όταν το μετακινούμενο τουριστικό πλήθος δεν είναι μεγάλο και οι κάτοικοι της περιοχής υποδοχής είναι δεκτικοί γνώσεων και νέων τρόπων και συνθηκών ζωής.

Στον εξωτερικό τουρισμό και ιδιαίτερα στον ενεργητικό, οι επιδράσεις στον πολιτιστικό επίπεδο των τουριστών είναι τις περισσότερες φορές ανώτερο. Το πρόβλημα των πολιτιστικών επιδράσεων στο τουρισμό είναι διττό. Στην

περίπτωση της θετικής επίδρασης οι τουρίστες που μετακινούνται προς τις χώρες υποδοχής φέρνουν μαζί τους και ορισμένα πολιτιστικά στοιχεία των χωρών προέλευσης τους και μπορούν να βοηθήσουν την πολιτιστική ανάπτυξη του λαού της χώρας υποδοχής.

Στην περίπτωση της αρνητικής επίδρασης, η εισαγωγή πολιτιστικών στοιχείων μπορεί να έχουν βλαπτικές συνέπειες στο ήδη υπάρχον πολιτιστικό επίπεδο του λαού της χώρας υποδοχής. Λύση στο πρόβλημα αυτό μπορεί να δώσει μια πολιτική του κρατικού τουριστικού φορέα με μια αξιολόγηση της πολιτιστικής προσφοράς των τουριστικών ρευμάτων ανάλογα με την περίπτωση, θετική ή αρνητική, με κατάλληλες ενέργειες προς το γενικό συμφέρον που δεν είναι άλλο από την πολιτιστική ανάπτυξη του λαού της χώρας υποδοχής. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε το ρόλο της ποιοτικής σύνθεσης του τουριστικού ρεύματος. Ανάλογα με την ποιότητα έχουμε και τις ανάλογες επιδράσεις, όχι μόνο στο πολιτισμό αλλά και στην οικονομία και στο κοινωνικό σύνολο. Τουρίστες με μεγάλη αγοραστική δύναμη, ανεπτυγμένο πολιτιστικό επίπεδο και επηρεασμένους από τη σωστή ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων είναι πάντα ευπρόσδεκτοι. Όλες οι χώρες υποδοχής δίνουν ιδιαίτερη σημασία στο τρόπο εξυπηρέτησης των τουριστών της κατηγορίας που αναφέραμε για να διατηρηθεί η επαφή και να υπάρχει προοπτική αύξησης του αριθμού τους.

Μέλημα κάθε τουριστικής πολιτικής και στόχος της θα πρέπει να είναι η προσεκτική εξέταση όλων των συστατικών στοιχείων του τουρισμού με σκοπό την απομόνωση των αρνητικών και την αποδοχή των θετικών. Θετικές ή αρνητικές επιδράσεις από το τουριστικό φαινόμενο υπήρχαν, υπάρχουν και θα υπάρχουν. Ο τουρισμός αποτελεί δυναμικό παράγοντα και θα πρέπει να αξιοποιούμε τα οφέλη του για την επίτευξη διαφόρων σκοπών οι οποίοι δέχονται την επιρροή του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

2.1. ΟΦΕΛΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Το φαινόμενο του οργανωμένου τουρισμού δημιούργησε ενδογενή προβλήματα, όπως εποχικότητα στη ζήτηση, υπερσυγκέντρωση της προσφοράς, περιφερειακές ανισότητες, εξάρτηση από τις εισαγωγές, συναλλαγματικά ελλείμματα και τελικά υποβάθμιση του περιβάλλοντος (Ηγουμενάκης, 2004).

Για να αντιμετωπιστούν τα παραπάνω προβλήματα η τουριστική πολιτική έθεσε τους κάτωθι στόχους (Ηγουμενάκης, 2004):

- α) Άμβλυνση της εποχικότητας
- β) Αποκέντρωση της προσφοράς
- γ) Περιφερειακή ανάπτυξη
- δ) Προώθηση των επενδύσεων
- ε) Εισροή συναλλάγματος & περιβαλλοντική προστασία

Για να αναπτυχθούν οι στόχοι αυτοί θα πρέπει απαραίτητα να περιοριστεί το φαινόμενο του οργανωμένου τουρισμού αλλά παράλληλα θα πρέπει να ενθαρρυνθούν νέες μορφές τουρισμού, που να μην είναι εποχικές, να συμβάλουν στην προστασία του περιβάλλοντος και φυσικά να οδηγήσουν σε νέα τουριστική πελατεία ή νέα τουριστική δραστηριότητα. Τα προγράμματα αυτά μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με το επίπεδο και τον τύπο ανάπτυξης της χώρας υποδοχής. Παράγοντες που καθορίζουν την ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού μπορούν να θεωρηθούν οι τοπικές ιδιομορφίες σε χώρες ή περιοχές και η συχνή συνύπαρξη δύο ή τριών ειδικών μορφών σε ένα κοινό μοντέλο ανάπτυξης (Γαλάνη, 2004).

Στα προγράμματα αυτά έχουν δοθεί διάφοροι όροι όπως, «ειδικές», «νέες», και «εναλλακτικές» μορφές τουρισμού, των οποίων η εννοιολογικές διαφορές παραμένουν ασαφείς. Ωστόσο είναι αναγκαίο να προσπαθήσουμε να καταγράψουμε τις μορφές αυτές του τουρισμού (Stephen, 2006).

Οι «νέες μορφές» περιλαμβάνουν όσες αναπτύχθηκαν μετά ή παράλληλα με τον μαζικό τουρισμό και συχνά σε σχέση με αυτόν. Η σχέση αυτή μπορεί να είναι είτε συμπληρωματική είτε αντιθετική με την έννοια της εξυπηρέτησης, της "πρωτόγνωρης" προσφοράς, των καινούριων αναγκών των τουριστών και ιδιαίτερα ορισμένων ομάδων τους. Οι νέες μορφές τουρισμού κατέληξαν να λειτουργούν με οργανωμένη και συχνά μαζική μορφή, διαφέροντας από τον κλασικό μαζικό τουρισμό μόνο στο θέμα της εξειδικευμένης προσφοράς, η οποία ανταποκρίνεται στο ειδικό κίνητρο του ταξιδιού. Η πλειοψηφία των νέων μορφών αντλεί πελατεία Κατ' από την κλασική πελατεία του μαζικού τουρισμού.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που έδωσε στη δημοσιότητα ο Σύνδεσμος Ελληνικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ) για το έτος 2011 οι λεγόμενες εναλλακτικές μορφές τουρισμού κερδίζουν ολοένα και περισσότερο έδαφος. Έχει αρχίσει και στη χώρα μας να αναπτύσσεται μια αισιόδοξη προοπτική σχετικά με τον τομέα αυτό. Σύμφωνα με τα πρακτικά Της Παγκόσμιας Συνόδου για το Περιβάλλον στο Γιοχάνεσμπουργκ της Ν. Αφρικής για το Περιβάλλον, το 2002:

Οι προοπτικές για το έτος που διανύουμε (σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του ΣΕΤΕ διαμορφώνονται ως εξής:

- Συγκράτηση των τουριστικών μεγεθών βραχυπρόθεσμα
- Μακροπρόθεσμη ανάπτυξη των τουριστικών μεγεθών
- Οι επενδύσεις στον τουριστικό κλάδο θα κυλήσουν με αργό ρυθμό ανάπτυξης. Ωστόσο, θα κινηθούν ανοδικά σε βάθος δεκαετίας.
- Παρά την οικονομική κρίση στην ευρωζώνη, οι διεθνείς αφίξεις κινήθηκαν ανοδικά το πρώτο οκτάμηνο του έτους με την Ελλάδα να παρουσιάζει αύξηση 14%.

- Μαζική επιστροφή των Αμερικανών τουριστών στην Ευρώπη

2.2. ΜΟΡΦΕΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η ανάγκη για την διαφοροποίηση του μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης όπως αυτό κυριαρχεί στην Ελλάδα και το Εξωτερικό πηγάζει τόσο από την πλευρά της ζήτησης όσο και από την πλευρά της προσφοράς και σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με ολιστική συνδυασμένη προσέγγιση κυρίως λόγω της σύνθετης φύσης του τουρισμού ο οποίος θεωρείται το σύνολο των φαινομένων και σχέσεων που προκύπτουν από τις συναλλαγές με τους τουρίστες, τους προμηθευτές, ης κυβερνήσεις των τόπων φιλοξενίας και τις κοινότητες υποδοχής, κατά τη διαδικασία προσέλκυσης και φιλοξενίας των τουριστών αυτών και των άλλων επισκεπτών.

Η κριτική που δέχθηκε ο μαζικός τουρισμός έγινε εντονότερη από την περίοδο που άρχισαν να διαφαίνονται οι πρώτες αρνητικές επιπτώσεις σε προορισμούς οι οποίες επισκίαζαν τις αδιαμφισβήτητες θετικές επιπτώσεις μεταπολεμικά στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Η μαζικοποίηση της τουριστικής ανάπτυξης οδήγησε μέχρι και στην μειωμένη οικονομική απόδοση των προορισμών λόγω διαρροών εισοδήματος, την υποβάθμιση περιβαλλοντικών πόρων, την εμπορευματοποίηση του πολιτισμού και τη διάσπαση του κοινωνικού ιστού των τόπων υποδοχής με παράλληλη εξάρτηση των αναπτυσσόμενων οικονομιών από τις αναπτυγμένες αγορές της Δύσης. Έτσι, αναζητήθηκαν εναλλακτικές μορφές τουριστικής ανάπτυξης που θα περιόριζαν τις αρνητικές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού.

Η αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων έγινε περισσότερο επιτακτική όταν πλέον και από την πλευρά της ζήτησης (από το 1980 και μετά) υπήρξε αυξημένη συνειδητοποίηση των τουριστών σε θέματα βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης παράλληλα με τα θέματα αλλαγής της ποιότητας ζωής και επαναπροσδιορισμού του συστήματος αξιών οι οποίες επηρέασαν την φύση των κινήτρων για ταξίδι.

Για να υπάρχει μια κοινή βάση αναφοράς σε βασικές έννοιες που θα χρησιμοποιούνται στο κείμενο της διατριβής παρατίθενται οι ορισμοί τους όπως προσδιορίστηκαν από την σχετική βιβλιογραφία. Οι "εναλλακτικές μορφές" περιλαμβάνουν εκείνες τις μορφές, που έχουν σαν βασικό τους χαρακτηριστικό την αντίθεση προς το κλασικό πρότυπο του μαζικού τουρισμού και έχουν σαν αφετηρία τους την ανάγκη του περιβάλλοντος για προστασία, την διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και τη φυσική ζωή (Burlo, 1996). Η πλειοψηφία αυτών των μορφών εμπεριέχει την ενεργό συμμετοχή των τουριστών στις διάφορες δραστηριότητες. Πολλές από τις μορφές αυτές αναπτύχθηκαν κάτω από τη επιρροή του οικολογικού κινήματος, ενώ συχνά παρατηρείται το φαινόμενο ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού που συνδυάζουν παράλληλα την οικολογία και τον πολιτισμό (Ζουπουνίδης και Σίσκος, 2006).

Οι «ειδικές μορφές» που δεν περιλαμβάνονται στις δύο υποκατηγορίες που αναλύθηκαν είναι αυτές που μπορούν να θεωρηθούν κλασικές. Οι δύο περιπτώσεις κοινωνικού τουρισμού αναπτύχθηκαν από την πρώτη μεταπολεμική δεκαετία ανταποκρινόμενες στο αίτημα για φθηνές διακοπές των λιγότερο προνομιούχων ομάδων του πληθυσμού και έκτοτε αναπτύσσονται διαφοροποιημένες ποιοτικά και ποσοτικά, έχοντας μια αυτόνομη, αυθύπαρκτη παρουσία στο σύγχρονο τουρισμό (Briassoulis and Straaten, 2000). Ο αγροτουρισμός με τον οποίο θα ασχοληθούμε στην παρούσα εργασία και ο χειμερινός τουρισμός αποτελούν μία από τις παλαιότερες μορφές τουρισμού διακοπών, που συνδυάζουν τόσο τον οικογενειακό τουρισμό όσο και τη γνωριμία με τη φύση με χαμηλό κόστος (Middleton and Hawkins, 2004). Ο θρησκευτικός τουρισμός, για παράδειγμα, είναι μία από τις πρώτες μορφές τουρισμού (σε συνδυασμό με την εκπαίδευση) και παραμένει μία δυναμική ειδική μορφή τουρισμού η οποία συνδυάζεται με θρησκευτικές γιορτές ή περιοχές ιδιαίτερης λατρευτικής σημασίας.

Ουσιαστικά υπάρχουν ειδικές μορφές που μπορεί να θεωρηθούν και νέες και εναλλακτικές, ενώ σε άλλες περιπτώσεις η διαφορετική διάρθρωση της προσφοράς καθορίζει αν μία ειδική μορφή πρέπει να περιληφθεί τόσο στις νέες όσο και στις εναλλακτικές. Δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο ο τίτλος που ορίζει τα

χαρακτηριστικά κάποιας ειδικής μορφής να συνδέεται και με υπηρεσίες του μαζικού τουρισμού (Ηγουμενάκης, 2004).

Μια ακόμα ιδιαίτερη περίπτωση ειδικής μορφής τουρισμού πρέπει να θεωρηθεί ο εσωτερικός τουρισμός. Παραμένει σε πολλές περιπτώσεις ο μεγάλος άγνωστος τόσο από πλευράς μεγέθους όσο και από πλευράς κινήτρων και χαρακτηριστικών του τουριστικού πλήθους. Τα προβλήματα που παρουσιάζονται διεθνώς στην περαιτέρω ανάπτυξη του μοντέλου του μαζικού τουρισμού οδήγησαν τα τελευταία χρόνια σε μία προσπάθεια να αναπτυχθεί ο εσωτερικός σαν συμπλήρωμα του αλλοδαπού τουρισμού (Γαλάνη, 2004).

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο οικολογικός τουρισμός αποτελεί μία μορφή τουρισμού με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και αρκετές ιδιομορφίες. Είναι δημιούργημα μίας ομάδας ανθρώπων με συγκεκριμένες απαιτήσεις, που βασίζονται ουσιαστικά στην ανάδειξη και αξιοποίηση των φυσικών πόρων μίας χώρας (Ηγουμενάκης, 2004). Η μορφή αυτού του τύπου τουρισμού αρχικά εμφανίστηκε σαν τουρισμός ομάδων με εξειδικευμένα ενδιαφέροντα, που πλέον συνδυάζεται με πληθώρα άλλων μορφών τουρισμού.

Ουσιαστικά αυτή η μορφή τουρισμού συνδέεται άμεσα με την υψηλής στάθμης ποιοτική κατάσταση του περιβάλλοντος, που αναπόφευκτα ελκύει και άλλες μορφές τουρισμού. Γεγονός που αποβαίνει σε όφελος γενικότερα όλου του φαινομένου που ονομάζουμε τουρισμό (Middleton and Hawkins, 2004).

Μεγαλύτερη απήχηση του οικολογικού τουρισμού συναντάμε σε αστικά κέντρα ανεπτυγμένων χωρών, γεγονός που οφείλεται στην αύξηση του πληθυσμού των πόλεων σε όλο τον κόσμο. Η συνεχής δραστηριότητα, η ένταση και η ανθρώπινη ανάγκη για επαφή με τα στοιχεία της φύσης, που δεν μπορούν να καλυφθούν με υποκατάστατα όπως πάρκα, ζωολογικοί κήποι, χώροι εξάσκησης με ενεργές μορφές αναψυχής, πλέον καλύπτονται έστω και προσωρινά με αυτές ακριβώς τις δραστηριότητες, που ονομάζονται οικολογικός τουρισμός και

συνδέονται απόλυτα με την επιστροφή στο φυσικό περιβάλλον του ανθρώπου (Stephen, 2006).

Το προφίλ του οικολογικού τουρίστα, δηλαδή του φυσιολάτρη και περιβαλλοντικά ευαίσθητοποιημένου ανθρώπου, που επιθυμεί να ταξιδέψει σε όλα τα μήκη και πλάτη της Γης προκειμένου να έρθει σε επαφή με αυθεντικές εικόνες τόπων και ανθρώπων, διαμορφώνεται από το μορφωτικό επίπεδο, το οποίο είναι κατά μέσο όρο υψηλό, ενώ η ηλικία δεν παίζει καθοριστικό ρόλο καθώς επίσης και το εισόδημα του, αφού μπορεί να κυμαίνεται από πολύ μεγάλο ως ελάχιστο (Cooper et al, 2008).

Αυτό που έχει πρωταγωνιστικό ρόλο δεν είναι η άψογη εξυπηρέτηση αλλά να βιώσει την αυθεντικότητα (παραδοσιακοί οικισμοί, βιότοποι, εθνικοί δρυμοί και πάρκα, παρατηρητήρια πουλιών, κοινωνίες άγριων ζώων, παρθένα δάση, δύσβατα ποτάμια με μεγάλο πλούτο χλωρίδας και πανίδας κτλ.) (Καλοκάρδου και Κραντορέλλης, 2005).

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ραγδαία ανάπτυξη παρουσιάζει ο επαγγελματικός τουρισμός. Η συναλλαγματική του απόδοση σε συνδυασμό με την κατανομή του καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, τον κατατάσσουν στις πρώτες θέσεις ανάμεσα στις διάφορες μορφές τουρισμού. Άξιο λόγου είναι το γεγονός ότι η πραγματοποιούμενη τουριστική δαπάνη από τις μετακινήσεις για επαγγελματικούς λόγους είναι πολλαπλάσια του κλασικού ταξιδιού διακοπών και ιδιαίτερα του μαζικού πακέτου (Ηγουμενάκης, 2004).

Παράγοντες που συμβάλλουν στην άνθηση του επαγγελματικού τουρισμού είναι η διεθνοποίηση της οικονομίας, η ανάπτυξη των μεταφορών και φυσικά η εξέλιξη της τεχνολογίας. Το γεγονός ότι παρουσιάζονται μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης έχει οδηγήσει όλες σχεδόν τις χώρες, περισσότερο ή λιγότερο ανεπτυγμένες, στην επένδυση σε αυτόν τον τύπο τουρισμού και την επιδίωξη

αύξησης του μεριδίου τους στην διεθνή αγορά (Καλοκάρδου και Κραντορέλλης, 2005).

Ουσιαστικά με το όρο επαγγελματικός τουρισμός εννοούμε κάθε ταξιδιωτική μετακίνηση που πραγματοποιείται λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων. Κυριότερες υποκατηγορίες θεωρούνται (Καλοκάρδου και Κραντορέλλης, 2005):

1. ο τουρισμός για παρακολούθηση **συνεδρίων και εκθέσεων**
2. τα ταξίδια **κινήτρων** (incentive tours)
3. η παρακολούθηση σεμιναρίων ή άλλων επιμορφωτικών προγραμμάτων και
4. τα ταξίδια για επαγγελματικές συναντήσεις, επαφές κτλ

ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ - ΕΚΘΕΣΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο συνεδριακός - εκθεσιακός τουρισμός είναι μία μορφή που παρουσιάζει ιδιαίτερη ανάπτυξη κατά την διάρκεια των τελευταίων χρόνων. Η μορφή αυτή απευθύνεται σε ειδικές-συγκεκριμένες ομάδες ατόμων (επιχειρηματίες, επιστήμονες, στελέχη επιχειρήσεων κτλ.). Ως υποκατηγορία του επαγγελματικού τουρισμού κατατάσσεται στις συναλλαγματικά προσοδοφόρες μορφές, με εύλογο αποτέλεσμα τη συγκέντρωση του διεθνούς ενδιαφέροντος. Απευθύνεται σε άτομα υψηλού εισοδηματικού επιπέδου και λαμβάνει χώρα τόσο σε περιόδους χαμηλής ζήτησης όσο και σε περιοχές που δεν είναι κατ' εξοχήν τουριστικές. Η διάρκειά τους κυμαίνεται μεταξύ 1-7 ημερών, ενώ τα 2/5 περίπου αυτών οργανώνονται αποκλειστικά σε συνεδριακά κέντρα και κατευθύνονται προς τις χώρες εκείνες που διαθέτουν την κατάλληλη υποδομή. Μεγάλος αριθμός συνεδρίων συνοδεύεται από παράλληλες τουριστικές δραστηριότητες, όπως περιηγήσεις ή κρουαζιέρες (Καλοκάρδου και Κραντορέλλης, 2005).

Βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη συνεδριακού τουρισμού είναι η ύπαρξη σύγχρονων και ολοκληρωμένων συνεδριακών κέντρων και εκθεσιακών χώρων. Από την στιγμή της άφιξής τους οι σύνεδροι δρουν ομαδικά και προγραμματισμένα. Συνήθεις τρόποι μεταφοράς στο εσωτερικό γίνεται κυρίως

οδικά και ακτοπλοϊκά. Όσον αφορά τον πλωτό συνεδριακό τουρισμό, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η ύπαρξη κρουαζιερόπλοιων με την καλύτερη δυνατή ποιότητα παρεχόμενων υπηρεσιών. Άλλα στοιχεία εξίσου σημαντικά που σχετίζονται άμεσα με την ορθή διεξαγωγή συνεδριακού τουρισμού είναι η πληρότητα υλικοτεχνικής υποδομής και φυσικά η δυνατότητα συμπληρωματικής ανάπτυξης και άλλων μορφών τουρισμού στην περιοχή (Ζουπουνίδης και Σίσκος, 2006). Ταυτόχρονα είναι απαραίτητη η κατάρτιση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τα οποία παρέχουν εξειδικευμένες γνώσεις καθώς και ειδικευμένους επαγγελματίες, οι οποίοι θα έχουν την δυνατότητα και παράλληλα την ικανότητα μίας επιτυχούς οργάνωσης και στελέχωσης ενός συνεδρίου (Ηγουμενάκης, 2004).

Το γεγονός ότι σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα ο σύνεδρος φιλοδοξεί επιδιώκει να συνδυάσει την εργασία με την αναψυχή, καθιστά απαραίτητη την ανάγκη ύπαρξης «τουριστικής υποδομής» και ειδικών εξυπηρετήσεων υψηλής στάθμης. Κρίνεται λοιπόν αναγκαία η ύπαρξη πακέτου πολιτιστικών εκδηλώσεων, ανάλογων των ενδιαφερόντων των συμμετεχόντων σε ένα συνέδριο, καθώς και η δυνατότητα προσφοράς υψηλής στάθμης ψυχαγωγίας (Stephen, 2006). Έχει βρεθεί ότι η κατά κεφαλή κατανάλωση για το είδος αυτό τουρισμού είναι πολλαπλάσια αυτής του κλασσικού τουρισμού.

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΙΝΗΤΡΩΝ - ΤΑΞΙΔΙΑ ΚΙΝΗΤΡΩΝ

Μια άλλη μεγάλη κατηγορία του επαγγελματικού τουρισμού είναι τα ταξίδια κινήτρων ή Incentive Tours. Τα ταξίδια κινήτρων γεννήθηκαν και καθιερώθηκαν στις ΗΠΑ. Πρόκειται για ταξίδια που διοργανώνουν μεγάλες εταιρείες, με σκοπό να επιβραβεύσουν υπαλλήλους ή στελέχη για την απόδοσή τους στην εργασία τους. Η αιτία που ορισμένοι κατατάσσουν την κατηγορία αυτή των ταξιδιών στα επαγγελματικά ταξίδια δεν είναι ο λόγος της πραγματοποιούμενης επίσκεψης - που στην συγκεκριμένη περίπτωση είναι κυρίως η αναψυχή - αλλά το αίτιο για το οποίο προσφέρεται το ταξίδι, που είναι η επαγγελματική απόδοση. Σε αντίθεση λοιπόν με τις άλλες υποκατηγορίες, ο σκοπός της μετακίνησης είναι οι διακοπές και μάλιστα όχι οι συνήθεις διακοπές

πακέτου, που ενδεχομένως ο εργαζόμενος θα μπορούσε να απολαύσει και μεμονωμένα, αλλά οι διακοπές υψηλού επιπέδου που συνδυάζουν ποιότητα και πρωτοτυπία προσφερόμενων υπηρεσιών (Middleton and Hawkins, 2004).

Οι βασικότεροι λόγοι που δημιουργούν την ανάγκη επαγγελματικών ταξιδιών στο εσωτερικό είναι (Ηγουμενάκης, 2004):

1. Λειτουργικές ανάγκες της επιχείρησης
2. Ενημέρωση - Επιμόρφωση - Συνέδρια
3. Πωλήσεις - Κλείσιμο παραγγελιών, εργολαβιών και
4. Υψηλού επιπέδου επαφές

Η ταχύτητα και η άμεση εξυπηρέτηση, όπως επίσης και η εξεύρεση αεροπορικών θέσεων ακόμη και σε περιόδους αιχμής, καθώς και οι όροι πληρωμής αποτελούν τα σημαντικότερα κριτήρια για τη εξεύρεση γραφείου (Stephen, 2006). Άλλα κριτήρια που επηρεάζουν την επιλογή γραφείου θεωρούνται, η εξασφάλιση φθηνών εισιτηρίων και ξενοδοχείων με πληρωμή στην Ελλάδα, η δυνατότητα άμεσης επικοινωνίας οποτεδήποτε υπάρχει ανάγκη και λιγότερο η περιοχή στην οποία βρίσκεται το γραφείο (Cooper et al , 2008).

Γενικά φαίνεται ότι η επιλογή γραφείου ταξιδιών στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στο κατά πόσο το συγκεκριμένο γραφείο μπορεί να ικανοποιεί όλες τις ανάγκες της επιχείρησης σε όσο το δυνατό μικρότερο χρονικό διάστημα είναι δυνατό χωρίς να παρουσιαστεί πρόβλημα. Το κόστος αποτελεί και αυτό έναν σημαντικό παράγοντα επιλογής τουριστικού γραφείου, όμως δεν υπερκαλύπτει τα άλλα κριτήρια (Ηγουμενάκης, 2004).

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Αυτή η μορφή τουρισμού περιλαμβάνει εκκλησίες, μοναστήρια, πανηγύρεις κλπ, και που στη χώρα μας βρίσκεται ακόμη σε αρχικό στάδιο ανάπτυξης. Η Ελλάδα είναι ίσως μια από τις λίγες χώρες στον κόσμο που μπορεί να αναπτύξει τη μορφή

αυτή τουρισμού, καθώς τα ελληνικά μοναστήρια αποτελούν θαυμάσια τεκμήρια τέχνης και τεχνικής, χτισμένα από το 10^ο αιώνα και συνδυάζουν την ελληνική ορθόδοξη παράδοση με την εξέλιξη της αρχιτεκτονικής και της ζωγραφικής στον ελληνικό χώρο. Ο ορθόδοξος μοναχισμός έχει προσφέρει σε κάθε γωνιά του τόπου μας θαυμάσια μνημεία, προσαρμοσμένα απόλυτα στη γεωγραφική θέση, το ανάγλυφο του εδάφους και το φυσικό τοπίο (Καλοκάρδου και Κραντορέλλης, 2005).

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Με αφορμή την επίσκεψη μνημείων ή πολιτιστικών γεγονότων, ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί δυνατό χαρτί για τον ελληνικό τουρισμό. Η Ελλάδα έχει μια πολύ μεγάλη πολιτιστική κληρονομιά που αν την εκμεταλλευθεί κατάλληλα θα προσελκύσει ένα μεγάλο μέρος της παγκόσμιας τουριστικής κίνησης. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική, οι παραδοσιακοί οικισμοί και τα ιστορικά κέντρα αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς και φυσιογνωμίας της χώρας μας. Ο πλούτος και η ποικιλομορφία της ελληνικής κληρονομιάς αναδεικνύονται στους 653 διατηρητέους παραδοσιακούς οικισμούς, τα 8000 διατηρητέα κτίρια καθώς και τα αρχαία και βυζαντινά μνημεία. Η διατήρηση και η ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αποτελεί συστατικό στοιχείο της τουριστικής ανάπτυξης και της προσφοράς εναλλακτικών δυνατοτήτων για κάθε είδους τουριστική δραστηριότητα (Καλοκάρδου και Κραντορέλλης, 2005).

ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο οικότουρισμός αποτελεί μορφή τουρισμού που συνδυάζει την τοπική οικονομική ανάπτυξη, διαφύλαξη της ποιότητας του περιβάλλοντος και την ανάδειξη των φυσικών πλεονεκτημάτων καθώς και της ιστορίας μιας περιοχής (Belsky, 1999). Στον οικότουρισμό, ο τουρίστας έχει την ευκαιρία να επισκεφθεί βιότοπους, υγροβιότοπους και γενικότερα προορισμούς ιδιαίτερου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος (Stephen, 2006).

Η φύση, εκτός από σπάνια τοπία και ιδιαίτερες φυσικές ομορφιές, χάρισε στην Ελλάδα και πηγές με σημαντικές θεραπευτικές ιδιότητες. Τα ιαματικά λουτρά αποτελούν μέρος του εθνικού πλούτου της χώρας, ενώ οι θεραπευτικές τους ιδιότητες ήταν γνωστές ήδη από τους αρχαίους χρόνους (Ζουπουνίδης και Σίσκος, 2006). Οι ιαματικοί φυσικοί πόροι είναι διάσπαρτοι στην ελληνική επικράτεια, ενώ τα νερά των συγκεκριμένων πηγών διαφέρουν από τα συνηθισμένα, είτε λόγω της υψηλής τους θερμοκρασίας είτε λόγω της παρουσίας σπάνιων δραστικών συστατικών. Τα νερά αυτά χαρακτηρίζονται ως μεταλλικά εξαιτίας της θερμοκρασίας ή της γενικής τους χημικής σύστασης. Εκτός από τις ψυχρές μεταλλικές πηγές υπάρχουν και οι θερμοπηγές, με τις οποίες οικοδομήθηκε ένας κλάδος θεραπευτικής αγωγής, η ιαματική υδροθεραπεία (θερμαλισμός) (Ηγουμενάκης, 2004).

Σύμφωνα με άλλον ορισμό ο ιαματικός τουρισμός αναφέρεται στη «μετακίνηση ανθρώπων για αναζήτηση άνευ φαρμάκων και εξωνοσοκομειακής ίασης σε ιαματικές λουτροπόλεις και οργανωμένα ιαματικά κέντρα, που χρησιμοποιούν βασικά τα ιαματικά νερά» (ΚΕΠΑΜΕ, 2000). Σχεδόν στην ίδια λογική, σύμφωνα με τη δεύτερη εκδοχή, που αποτελεί και τον ορισμό που δίνει ο Νόμος 3498/06 («περί ανάπτυξης του ιαματικού τουρισμού»), ο ιαματικός τουρισμός αποτελεί «ειδική μορφή παροχής τουριστικών υπηρεσιών, σε περιοχές των οποίων κύριο χαρακτηριστικό αποτελεί η χρήση αναγνωρισμένων ιαματικών φυσικών πόρων σε ειδικές εγκαταστάσεις».

Όπως παρατηρούμε στους παραπάνω ορισμούς (και κυρίως στον πρώτο), ο ελληνικός όρος «ιαματικός τουρισμός» είναι συνυφασμένος και χρησιμοποιείται σχεδόν αποκλειστικά για να αποδώσει τη μορφή τουρισμού που αναπτύσσεται με βάση το φυσικό πόρο των θερμομεταλλικών-ιαματικών πηγών. Όμως, στην πραγματικότητα, ο «ιαματικός τουρισμός» δεν είναι μόνο αυτό. Σε αντίθεση δηλαδή με τον τρόπο που χρησιμοποιούμε τον συγκεκριμένο όρο στην Ελλάδα, ο ιαματικός τουρισμός αποτελεί μια ειδική μορφή τουρισμού πολύ πιο ευρεία, που σύμφωνα και με την ετυμολογία της λέξης, περιλαμβάνει τη μετακίνηση

ανθρώπων και τη διαμονή σε περιοχές στις οποίες προσφέρονται υποδομές και υπηρεσίες θεραπείας και ίασης βάσει φυσικών πόρων ή άλλων φυσικών συνθηκών. Για παράδειγμα, σε πολλές χώρες του εξωτερικού, εκτός από τις ιαματικές πηγές και νερά, άλλοι φυσικοί πόροι (και συνθήκες) που χρησιμοποιούνται για την ανάπτυξη ιαματικού τουρισμού είναι τόσο οι κλιματολογικές συνθήκες (κλιματοθεραπεία) όσο και τα θαλασσινά νερά (θαλασσοθεραπεία).

ΓΑΜΗΛΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η ραγδαία αλλαγή της καταναλωτικής συμπεριφοράς έχει οδηγήσει στην πραγματοποίηση ταξιδιών με ειδικό περιεχόμενο. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται και τα ταξίδια των νεόνυμφων δηλ. το ταξίδι που πραγματοποιεί το νεόνυμφο ζευγάρι συνήθως αμέσως μετά τη γαμήλια τελετή και που αποτελεί την έναρξη της κοινής του ζωής. Σήμερα το ταξίδι των νεόνυμφων αποκτά ιδιαίτερη κοινωνική διάσταση καθώς πέρα από την συνεύρεση του ζευγαριού για κάποιο χρονικό διάστημα σε μακρινά μέρη, αποδρώντας από την καθημερινότητα και το οικογενειακό περιβάλλον προσδίδει κοινωνικό γόητρο εμπιρεύοντας και το στοιχείο της εξωτικότητας του επισκέψιμου προορισμού (Moira et al, 2011) Η ανάπτυξη του τουρισμού και κατ' επέκταση η αύξηση ζήτησης γαμήλιου ταξιδιού οδήγησε τους τουριστικούς πράκτορες στην έρευνα και δημιουργία πακέτων αποκλειστικά για νεόνυμφους.

Με την έμφαση να δίνεται περισσότερο στο ταξιδιωτικό, παρά το τελετουργικό μέρος της εμπειρίας, όλο και περισσότερα ζευγάρια επιλέγουν προορισμούς του εξωτερικού προκειμένου είτε να τελέσουν τους γάμους τους είτε για την πραγματοποίηση του μήνα του μέλιτος. Επομένως, η έννοια του γαμήλιου τουρισμού μπορεί να ορισθεί ως «τα διεθνή ταξίδια που πραγματοποιούνται από τουρίστες προκειμένου είτε να τελέσουν τους γάμους τους και/ή να γιορτάσουν τους γάμους τους». Ο γαμήλιος τουρισμός περιλαμβάνει, όπως συνεπάγεται από τον ορισμό, την εξ ολοκλήρου διοργάνωση και τέλεση του μυστηρίου του γάμου και/ή του γαμήλιου ταξιδιού σε προορισμό διαφορετικό από την περιοχή ή χώρα καταγωγής/παραμονής του ζευγαριού.

Ένας βασικός λόγος για τον οποίο η συγκεκριμένη μορφή τουρισμού γνωρίζει άνθηση είναι το γεγονός ότι προσφέρει τη δυνατότητα στα ζευγάρια να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν τον γάμο και/ή ταξίδι του μέλιτος βάσει των προτιμήσεών και επιθυμιών τους, χωρίς την όποια οικογενειακή ή άλλη επιρροή. Τα ζευγάρια, μέσω ενός ανάλογου ταξιδιού, επιλέγουν έναν προορισμό, ο οποίος, μέσω του εθιμοτυπικού ή του πολιτισμικού προφίλ που παρέχει, αρμόζει περισσότερο στα προσωπικά χαρακτηριστικά, την αισθητική και/ή τα γούστα τους. Παράλληλα, η διοργάνωση του γάμου ή/και του ταξιδιού του μέλιτος σε έναν προορισμό του εξωτερικού μπορεί να αποτελέσει και οικονομικό δέλεαρ. Η επιλογή ενός ανάλογου προορισμού, με σαφώς μειωμένο τον αριθμό των καλεσμένων στον στενό οικογενειακό και φιλικό κύκλο είναι σαφώς μία οικονομικότερη επιλογή από αυτήν της τέλεσης ενός δαπανηρού γάμου και/ή μίας δεξιώσης με μεγαλύτερο αριθμό καλεσμένων σε ένα ακριβότερο χώρο δεξιώσεων (πχ. Ξενοδοχείο, εστιατόριο, κ.α.).

Συνοπτικά, σκοπός ενός επιτυχημένου προορισμού γαμήλιου τουρισμού είναι η γαμήλια τελετή και/ή το ταξίδι των νεόνυμφων να παραμείνει ανεξίτηλο στην μνήμη τους. Μόνο εάν και εφόσον ένας γαμήλιος προορισμός δεν μοιάζει με έναν προορισμό συνήθους διαμονής, τότε θα αποτελέσει ένα ορόσημο στη μετέπειτα σχέση του ζευγαριού.

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ-ΕΥΕΞΙΑΣ

Ο Τουρισμός Υγείας νοείται ως ο τουρισμός κατά τη διάρκεια του οποίου οι τουρίστες συμμετέχουν σε προγράμματα υγείας ή σε προγράμματα που σχετίζονται με την υγεία. Ως προγράμματα υγείας νοούνται τα προγράμματα διατήρησης, πρόληψης, θεραπείας, ανάρρωσης και αποκατάστασης της υγείας με σύγχρονες ιατρικές μεθόδους και με φυσικές μεθόδους και προγράμματα που σχετίζονται και επηρεάζουν την υγεία όπως προγράμματα υγιεινής διαβίωσης, υγιεινής διατροφής, ψυχικής ισορροπίας, ομορφιάς, αδυνατίσματος, κοινωνικής επανένταξης, κλπ (Smith et al, 2011).

Η συγκεκριμένη μορφή τουρισμού αποτελεί μία σχετικά νέα αγορά τουρισμού. Μόλις τα τελευταία χρόνια ο κόσμος άρχισε να αποκτάει ιατρική συνείδηση, να ενδιαφέρεται για θέματα προστασίας και διαφύλαξης της προσωπικής του υγιεινής και να επενδύει περισσότερο, υλικά και χρονικά, σε μεθόδους και τρόπους για την προστασία της υγείας και της ευεξίας του.

Ο πιο περίπλοκος και απαιτητικός τρόπος ζωής, η εμφάνιση νέων “περίπλοκων” ασθενειών και το κοινωνικό γίνεσθαι που επιβάλλει ένα συγκεκριμένο μοντέλο ζωής, είναι μόνο μερικοί από τους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι άρχισαν να ασχολούνται με την υγεία και την ευεξία τους. Υπό αυτές τις προϋποθέσεις, ο τουρισμός υγείας προκύπτει όταν άνθρωποι, οι οποίοι ζουν σε μία χώρα, ταξιδεύουν σε μία άλλη προκειμένου να λάβουν ιατρική, οδοντιατρική και χειρουργική περίθαλψη, προκειμένου να λάβουν, την ίδια στιγμή ίση ή καλύτερη φροντίδα από όσο θα λάμβαναν στη χώρα τους, ενώ ταξιδεύουν για ιατρική περίθαλψη λόγω πιο προσιτής τιμής, καλύτερης πρόσβασης στην περίθαλψη ή υψηλότερου επιπέδου ποιότητας της περίθαλψης . Οι κυριότεροι λόγοι, οικονομικού και/ή κοινωνικού χαρακτήρα, για τους οποίους ένα μεγάλο ποσοστό ανθρώπων επιλέγει να ταξιδέψει σε χώρες του εξωτερικού με αποκλειστικό κίνητρο την αντιμετώπιση ιατρικών του προβλημάτων είναι οι ακόλουθοι:

[1] Οικονομικό κόστος, καθώς τα έξοδα για μία επέμβαση/ ιατρική θεραπεία διαφέρει από χώρα σε χώρα, ανάλογα και με τις οικονομικές συνθήκες που επικρατούν σε κάθε μία από αυτές. - Πρότυπα ποιότητας: λόγω του διαφορετικού κόστους και επιπέδου ζωής από χώρα σε χώρα, υπάρχει διαφορά και στην ποιότητα των ιατρικών παροχών προς τον ασθενή. - Σε πολλές περιπτώσεις, ένας ασθενής χρήζει ειδικής θεραπείας ή/και φαρμακευτικής αγωγής, οι οποίες είτε δεν προσφέρονται ή/και δεν είναι τόσο αναπτυγμένες στη χώρα διαμονής του όσο στη χώρα υποδοχής. - Ειδικές περιπτώσεις. Υπάρχουν ιατρικά κέντρα/ ινστιτούτα ή/και χειρουργοί

που ειδικεύονται σε ειδικές μορφές ασθενειών, η περίθαλψη των οποίων δεν είναι διαθέσιμη αλλού.

[2] Κοινωνικοί λόγοι. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι ασθενείς επιλέγουν να μη δημοσιοποιήσουν είτε ότι πάσχουν από μία συγκεκριμένη ασθένεια είτε τη λήψη συγκεκριμένης αγωγής. Επομένως η τήρηση από τις χώρες προορισμού του ιατρικού απορρήτου και η μη δημοσιοποίηση στοιχείων σχετικά με τα άτομα που τις επισκέπτονται στο πλαίσιο του ιατρικού τουρισμού αποτελεί έναν επιπλέον λόγο για την επιλογή της συγκεκριμένης χώρας. Ο τουρισμός υγείας διακρίνεται σε δύο (2) μορφές: τουρισμός ευεξίας και ιατρικός τουρισμός.

Τουρισμός Ευεξίας. Παρότι δεν υπάρχει συγκεκριμένος ορισμός, η έννοια του τουρισμού ευεξίας γίνεται κατανοητή ως αυτή που απευθύνεται σε τουρίστες που επιθυμούν να συνδυάσουν τις διακοπές τους με υπηρεσίες πρόληψης, διατήρησης ή βελτίωσης της υγείας τους μέσω προγραμμάτων ολικής αναζωογόνησης και χαλάρωσης σε σωματικό, πνευματικό και συναισθηματικό επίπεδο. Η επιβάρυνση του περιβάλλοντος, το άγχος που προκαλεί ο σύγχρονος τρόπος ζωής και το κάπνισμα είναι μερικοί από τους λόγους που έχουν οδηγήσει στην άνθηση της συγκεκριμένης μορφής τουρισμού κατά τα τελευταία χρόνια. Όσοι ακολουθούν ανάλογες δράσεις τουρισμού επιλέγουν να απευθύνονται σε φυσικές μεθόδους θεραπείας για την ευεξία και βελτίωση της υγείας τους, με τον παράλληλο περιορισμό συμβατικών μορφών θεραπείας, όπως η λήψη φαρμάκων.

Στο πλαίσιο αυτό, ο τουρισμός ευεξίας θα μπορούσε να ορισθεί ως το άθροισμα όλων των σχέσεων που προκύπτουν από ένα ταξίδι ανθρώπων, των οποίων το πρωταρχικό κίνητρο είναι να διατηρήσουν ή να ενθαρρύνουν την υγεία και την ευημερία τους και οι οποίοι διαμένουν τουλάχιστον μια νύχτα σε μια εγκατάσταση που έχει σχεδιαστεί ειδικά για να επιτρέψει και να ενισχύσει τη σωματική, ψυχολογική, πνευματική και/ή κοινωνική τους ευημερία. Οι κύριες δράσεις, οι οποίες εντάσσονται στη συγκεκριμένη μορφή τουρισμού, είναι οι

επισκέψεις σε κέντρα ομορφιάς, θέρετρα που παρέχουν υπηρεσίες συνδεδεμένες με τον μοντέρνο τρόπο ζωής και σε κέντρα πνευματικής ευεξίας.

Ιατρικός Τουρισμός: Σε αντίθεση με τον τουρισμό ευεξίας, ο ιατρικός τουρισμός εμπλέκει ταξίδια στο εξωτερικό με σκοπό την ιατρική περίθαλψη και φροντίδα του ασθενούς καθώς και την παροχή ανάλογων υπηρεσιών σε ιατρικά κέντρα/ νοσοκομεία της χώρας υποδοχής και φιλοξενίας. Ο ιατρικός τουρισμός μπορεί να ορισθεί ως “το άθροισμα όλων των σχέσεων και τα φαινόμενα που προκύπτουν από ένα ταξίδι από ανθρώπους των οποίων πρωταρχικό κίνητρο είναι να αντιμετωπίσουν ή θεραπεύσουν μια ιατρική κατάσταση με την αξιοποίηση των ιατρικών υπηρεσιών παρέμβασης, μακριά από το συνήθη τόπο διαμονής τους, ενώ συνδυάζουν συνήθως αυτό το ταξίδι με στοιχεία διακοπών ή τουρισμού με τη συμβατική έννοια (Voight et al, 2010).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

3.1. ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Τα ζητήματα που αφορούν τις αγροτικές περιοχές και τις διαφοροποιούν από τις αστικές περιοχές είναι πολύ γνωστά: χαμηλότερη πυκνότητα πληθυσμών, υψηλότερος μέσος όρος ηλικίας, απομόνωση, έλλειψη μεταφοράς τεχνογνωσίας και προηγμένων υπηρεσιών.

Ο λιτός διαχωρισμός όμως σε αστικές και αγροτικές περιοχές δεν εκπροσωπεί πια τις δυνατότητες ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών, αφού τις θεωρεί ομοιογενείς, με παρεμφερείς δυσκολίες και ευκαιρίες. Αυτή η παραδοσιακή προσέγγιση δε θεωρεί την πραγματική διαφοροποίηση ανάμεσα στις αγροτικές περιοχές. Η ανάγκη για εξατομίκευση των πολιτικών οι οποίες εφαρμόζονται σε τοπικό επίπεδο έχει αναγνωριστεί πλέον από πολλές χώρες (Pezzini, 2001).

Σύμφωνα με τον Pezzini (2001) τα σημεία που διαφοροποιούν τις αγροτικές περιοχές από τις αστικές θα μπορούσαν να συνοψισθούν στα εξής:

- [1] Ακόμα και όταν η γεωργία έχει υψηλό ποσοστό στη χρήση γης, οι ευκαιρίες για απασχόληση που δημιουργούνται στον πρωτογενή τομέα μειώνονται συνεχώς. Επιπλέον, σε πολλές αγροτικές περιοχές, απασχόληση στο δημόσιο τομέα αποτελεί την κύρια συνιστώσα για την ανάπτυξη της απασχόλησης, αλλά, σε ένα κλίμα δημοσιονομικής συγκράτησης, αυτή πηγή θέσεων εργασίας είναι πιθανό να μειωθεί.
- [2] Η μεταναστευτική έξοδος των νέων, που προκαλείται από την έλλειψη ευκαιριών απασχόλησης και την έλλειψη πρόσβασης στην εκπαίδευση, μαζί με την επιστροφή των συνταξιούχων σε ορισμένα σημεία, έχει οδηγήσει σε σημαντική γήρανση του πληθυσμού. Η δημογραφική δομή που προκύπτει συχνά δεν επαρκεί για τη στήριξη επαρκών δημόσιων υπηρεσιών.

[3] Τέλος, οι περισσότερες αγροτικές περιοχές αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη δημιουργία της απαραίτητης κρίσιμης μάζας εγκαταστάσεων, υπηρεσιών προς τους παραγωγούς, καθώς και επενδύσεις για τη στήριξη της οικονομικής ανάπτυξης, με αποτέλεσμα οι επιχειρηματίες να έχουν δυσκολία στην εκκίνηση επιχειρήσεων στην περιοχή.

Με σκοπό να πετύχουν ένα σίγουρο οικονομικό μέλλον, οι αγροτικές περιοχές αποβλέπουν στην ενσωμάτωση διαφοροποιημένων οικονομικών δραστηριοτήτων, οι οποίες είναι συμπληρωματικές προς τη γεωργία και συνδεδεμένες με τις τοπικές συνθήκες και ανάγκες.

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει ο ΟΕCD(1994) οι αγροτικές περιοχές ορίζονται με καθορισμένα κριτήρια τα οποία είναι η πυκνότητα του πληθυσμού, η χρήση της γης από τη γεωργία και τα δάση και οι παραδοσιακές δομές μιας κοινωνίας, η κληρονομιά της και η ταυτότητά της. Στην Ελλάδα ως αγροτικές περιοχές ορίζονται οι οικισμοί με μέγεθος πληθυσμού που δεν ξεπερνά τους 2.000 κατοίκους.

Στην εφαρμογή των προγραμμάτων για την ενίσχυση αγροτουριστικών καταλυμάτων, οι επιλέξιμες περιοχές δεν είχαν ως κριτήριο μόνον τον αριθμό των κατοίκων, αλλά και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής. Έτσι, στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας Leader I και Leader II, επιλέξιμες περιοχές ήταν οι χαρακτηρισμένες ως ορεινές και μειονεκτικές, σύμφωνα με την Οδηγία 75/268ΕΟΚ, ενώ στο Leader επιλέξιμες περιοχές ήταν οι ορεινές περιοχές, οι νησιώτικες και οι περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές (π.χ. NATURA, 2000). Σε αιτιολογημένες περιπτώσεις εντάχθηκαν οι μειονεκτικές περιοχές που εφάπτονταν των ορεινών περιοχών που αντιμετωπίζαν διαρθρωτικά προβλήματα αλλά παρουσίαζαν αναπτυξιακή προοπτική.

3.2. ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών (Hall, 2004; Sharpley, 2002; Sharpley and Sharpley, 1997), καθώς έχει αναγνωριστεί η σπουδαιότητά του για την αγροτική ανάπτυξη. Ο ορισμός του αγροτικού τουρισμού έχει μελετηθεί πολύ και έχει ταυτιστεί πολλές φορές με άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού, όπως για παράδειγμα τον τουρισμό της υπαίθρου και τον οικοτουρισμό.

Ορισμός για το τι είναι αγροτουρισμός δεν υπάρχει τόσο σε Εθνικό όσο και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Θα μπορούσαμε όμως να πούμε ότι αγροτουρισμός ή αγροτουρισμός ή αγροτικός τουρισμός είναι τουριστικές δραστηριότητες μικρής κλίμακας, οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής, που αναπτύσσονται σε χώρο αγροτικό από ανθρώπους που ασχολούνται με τη στη γεωργία, με βασικό σκοπό να δοθούν εναλλακτικές λύσεις στην απασχόληση γεωργών και να βελτιωθεί το εισόδημά τους (Ιακωβίδου, 2006).

Οι δυσκολίες ενός κοινά αποδεκτού ορισμού για τον αγροτουρισμό συνίσταται στο ζήτημα ορισμού της «αγροτικής περιοχής», όπως επίσης και στο ότι οι δραστηριότητες οι οποίες συμβαίνουν σε μια αγροτική περιοχή δύνανται κάλλιστα να φέρουν «αστική» μορφή και να μην υπάγονται στον αγροτικό τουρισμό, όπως για παράδειγμα χιονοδρομικά κέντρα, γκολφ και μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν κοινά χαρακτηριστικά (Petrie, 2003).

Σύμφωνα με την Lane (1994), τέσσερα κριτήρια ορίζουν τον αγροτικό τουρισμό. Τα κριτήρια αυτά αναφέρονται στον τουρισμό που α)πραγματοποιείται σε αγροτικές περιοχές, β)δημιουργήθηκε με δεδομένα τα ιδιάζοντα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των αγροτικών περιοχών, γ)εκδηλώνεται από μικρές σε μέγεθος υποδομές και δ)εκπροσωπεί το περίπλοκο πρότυπο των αγροτικών περιοχών (περιβάλλον, οικονομία, ιστορία και τοποθεσία). Ο ορισμός αυτός είναι άμεσα συνυφασμένος με την έννοια του χώρου, ενώ ένας δεύτερος ορισμός ο οποίος προσπερνάει το γεωγραφικό πρόβλημα είναι του Davidson (1995) ο οποίος καθορίζει τον αγροτικό τουρισμό ως μια έννοια η οποία συνάδει με τουριστικές

δραστηριότητες οι οποίες πραγματοποιούνται από τον τοπικό πληθυσμό και στηρίζεται στις ευκαιρίες και τα προτερήματα οποία προσφέρει το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον των περιοχών μέσα στις οποίες αναπτύσσεται και εξελίσσεται.

Μια ακόμα διάσταση στον ορισμό του αγροτουρισμού, με δεδομένο ότι περίπου τα περισσότερα είδη τουρισμού δύνανται να λαμβάνουν χώρα σε αγροτικές περιοχές, είναι ότι επιβάλλεται να ξεπερνάει τα φυσικά χαρακτηριστικά του, με σκοπό να συγκαταλέγει τη ψυχολογική αντίληψη και τις εικόνες οι οποίες μεταδίδονται. Σε αυτό το πλαίσιο έχει υποστηριχθεί πως ξέχωρα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της υπαίθρου, ο αγροτικός τουρισμός χρωστάει την ισχυρή ταυτότητά του στην αντιπαράθεση του με τον αστικό κόσμο (Frochot, 2005). Ο αγροτικός τουρισμός δεν αποτελεί ένα συνηθισμένο είδος τουρισμού, αλλά στηρίζεται κατά αρκετούς ερευνητές στην αντίληψη και τον διαχωρισμό του τι είναι «αγροτικό» και τι «αστικό».

Από ετυμολογική άποψη, ο αγροτουρισμός αποτελείται από δύο λέξεις: την γεωργία και τον τουρισμό. Η ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνια περιγράφει τον αγροτουρισμό ως «εμπορική επιχείρηση σε ένα αγρόκτημα εργασίας, ράντσο ή γεωργικών φυτών που διενεργείται για την απόλαυση ή την εκπαίδευση των επισκεπτών, και πως δημιουργεί συμπληρωματικό εισόδημα για τον ιδιοκτήτη»(mall Farm Program, 2012). Στην ίδια ιστοσελίδα, ο σύμβουλος γεωργίας Ramiro Lobo (2012) διαφοροποιεί τον ορισμό του αγροτουρισμού ως «η πράξη της επίσκεψης σε ένα αγρόκτημα ή σε οποιαδήποτε γεωργική, κηπευτική ή γεωργική επιχείρηση με σκοπό την διασκέδαση, την εκπαίδευση, ή την ενεργό συμμετοχή στις δραστηριότητες της γεωργικής εκμετάλλευσης ή λειτουργίας».

Ο ορισμός αυτός παραβλέπει την παραγωγή επιπλέον εισοδήματος για τον ιδιοκτήτη που περιλαμβάνεται στο πρώτο ορισμό, ενώ περιλαμβάνει την ενεργό συμμετοχή των επισκεπτών στις γεωργικές δραστηριότητες.

Η έννοια του αγροτουρισμού και του αγροτικού τουρισμού κατά κανόνα χρησιμοποιούνται ο ένας αντί του άλλου αφού ο αγροτουρισμός αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του αγροτικού τουρισμού ο οποίος είναι συνδεδεμένος με

τουριστικές δραστηριότητες οι οποίες πραγματοποιούνται στα όρια των αγροτικών εκμεταλλεύσεων (Roberts and Hall, 2001). Στην Αμερική οι δύο έννοιες είναι σχεδόν ταυτόσημες, ενώ στην Ευρώπη, όπου στις αγροτικές περιοχές υπάρχει πλήθος μη γεωργικών δραστηριοτήτων, οι διαφορές μεταξύ αγροτικού τουρισμού και αγροτουρισμού είναι υπαρκτές (Sznajder et al., 2009).

Ο αγροτουρισμός παρέχει στον τουρίστα την ευκαιρία να κάνει τις διακοπές του δίπλα σε άτομα του χωριού τα οποία είναι δεμένα με τη ύπαιθρο και να μάθει τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις του τόπου τους (Καλοκάρδου και Κραντορέλλης, 2005).

Βασικοί στόχοι του αγροτουρισμού είναι:

- [1] Η εξασφάλιση πρόσθετου συμπληρωματικού εισοδήματος στους αγρότες, γεγονός που μπορεί να λειτουργήσει θετικά τόσο στη συγκράτηση όσο και στην επιστροφή του ντόπιου οικονομικά ενεργού πληθυσμού στην ύπαιθρο.
- [2] Η προσφορά εναλλακτικής λύσης στον μαζικό τουρισμό για τον σύγχρονο άνθρωπο της βιομηχανικής κοινωνίας που αναζητά ένα φυσικό, απλό, ήσυχο αλλά και φθηνό τόπο να περάσει τις διακοπές του (Akrinar et al, 2004).

Σαν χαρακτηριστικά γνωρίσματα του αγροτουρισμού μπορούν να θεωρηθούν (Ιακωβίδου, 2006):

- [1] Ύπαρξη φυσικών και πολιτιστικών στοιχείων στη κοινότητα (δάση, λίμνες, χιόνια, τοπία φυσικού κάλλους κλπ), που να προσελκύουν τους τουρίστες που συνδυάζουν την ανάπαυση με τις ψυχαγωγικές - μορφωτικές δραστηριότητες,
- [2] Η ένταξη του τουρισμού στις αγροτικές κοινότητες. Κύρια απασχόληση του αγρότη παραμένει η γεωργία και η κτηνοτροφία. Η ενασχόληση του με τα τουριστικά λειτουργεί συμπληρωματικά στο αγροτικό εισόδημα,
- [3] Οι μικρές ή μεγάλες αγροτικές εκμεταλλεύσεις στις οποίες ο τουρίστας συμμετέχει ενεργητικά ή παθητικά στις αγροτικές διαδικασίες. Το

αποτέλεσμα αυτής της συμμετοχής είναι η επαφή του τουρίστα με το περιβάλλον και η εξοικείωση του με τη φύση, κάτι που δεν έχει τη δυνατότητα να κάνει συχνά στο αστικό κέντρο όπου ζει καθώς και η απορρόφηση πολλών αγροτικών προϊόντων ανεξάρτητα από το αν έχει συμμετάσχει ο ίδιος στη διαδικασία παραγωγής ή συλλογής τους δίνοντας έτσι τη δυνατότητα πρόσθετου εισοδήματος στους αγρότες, (Εμμανουηλίδου, 2005)

[4] Η γυναικεία συμμετοχή είτε με τη μορφή κατασκευής χειροτεχνημάτων τα οποία διατίθενται στους τουρίστες είτε με τη μορφή διαχείρισης της τουριστικής εκμετάλλευσης στη διάρκεια της τουριστικής περιόδου (Ahmad, 2012).

[5] Τέλος η ανάγκη του σύγχρονου ανθρώπου για διακοπές, μακριά από το άγχος και την ένταση της καθημερινότητας καλύπτεται απόλυτα από αυτή τη μορφή τουρισμού που είναι ιδιαίτερα προσιτή για οικογενειακές διακοπές.

Οι μορφές και τα είδη του αγροτουρισμού είναι τα εξής (Καλοκάρδου και Κραντορέλλης, 2005):

[1] Αγροτικές εκμεταλλεύσεις που παρέχουν διαμονή και σίτιση στο σπίτι του αγρότη (Farm-house holidays) ή διακοπές αγροικιών. Πρόκειται για παραδοσιακή μορφή αγροτουρισμού όπου ο τουρίστας μένει στο σπίτι του αγρότη σε κατάλληλα διαμορφωμένους χώρους. Συμμετέχει εθελοντικά σε αγροτικές εργασίες και το κόστος των διακοπών είναι χαμηλό. Σε πολλά από τα αγροκτήματα δίνεται η δυνατότητα για σπορ ή φυσιολατρικές δραστηριότητες (Stephen, 2006)

[2] Αγροτικές εκμεταλλεύσεις που παρέχουν διαμονή και σίτιση σε ξεχωριστό οίκημα. Αυτό το είδος αγροτουρισμού αποτελεί μια μορφή η οποία έχει αδιάλειπτη ανάπτυξη λόγω των προτερημάτων τα οποία επιδεικνύει τόσο για τους αγρότες επιχειρηματίες όσο και για τους τουρίστες πελάτες. Οι μεν αγρότες διαφυλάσσουν την αυτονομία τους και την ιδιωτική τους ζωή,

οι δε πελάτες οι οποίοι κατοικούν κατά την διάρκεια των διακοπών τους σε ατομικούς οικισμούς είναι τελείως ανεξάρτητοι. Παράλληλα υπάρχει και όλη η υποδομή για αθλητισμό, φυσιολατρία, παιδικές χαρές κλπ. Η ανάπτυξη αυτών των αγροτουριστικών μονάδων απαιτεί αρκετά σημαντική επένδυση και μεγάλη αγροτική εκμετάλλευση.

- [3] Αγροτουριστικά συγκροτήματα συνεταιριστικής μορφής. Μορφή που αναπτύχθηκε είτε σαν συνεταιρισμός προώθησης και προβολής ντόπιων προϊόντων είτε σαν συνεταιρισμός διαχείρισης της αγροτουριστικής μονάδας. Συχνή είναι η ύπαρξη εκθετηρίων για τα αγροτικά προϊόντα και μικρών μουσείων που διατηρούν ζωντανή την πολιτιστική ιστορία της περιοχής. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η ανάμειξη του γυναικείου στοιχείου τόσο στην κατασκευή ντόπιων προϊόντων όσο και στην διαχείριση του αγροκτήματος (Ιακωβίδου, 2006).
- [4] CAMPING σε αγρόκτημα. Ίσως η φθηνότερη μορφή που απευθύνεται σε νέους, φυσιολάτρες και οικογένειες με παιδιά. Η αγροτική εκμετάλλευση παρέχει εκτός από τον χώρο, νερό, χώρους υγιεινής και υποδομή εστιατορίου. Το πλεονέκτημα αυτής της μορφής αγροτουρισμού αφορά τον αγρότη - επενδυτή λόγω της μικρής κλίμακας επένδυσης και της γρήγορης απόσβεσης της.
- [5] Αγροτουρισμός σε προστατευόμενους χώρους (Εθνικά πάρκα). Αφορά περιοχές με περιορισμούς στη δόμηση καθώς και σε ό,τι μπορεί να επηρεάσει τη χλωρίδα και την πανίδα. Οι κοινότητες που περιλαμβάνονται σε αυτές τις περιοχές συνήθως λειτουργούν σε συνεταιριστική βάση και αναπτύσσουν ήπιες μορφές αγροτουρισμού όπως οικοτουρισμός, φυσιολατρικός τουρισμός κλπ. Αυτή η μορφή αγροτουρισμού παρουσιάζει αυξητικές τάσεις (ΕΛΟΤ, 2003).
- [6] Αγροτουρισμός σε οικισμούς που χτίζονται με παραδοσιακά υλικά ώστε να δίνουν την εικόνα «παραδοσιακού χωριού». Αποτελεί μια σκηνοθετημένη αυθεντικότητα ή τουρισμός «φρετρό». Είναι μια σύγχρονη μορφή αγροτουρισμού που γνωρίζει αρκετά μεγάλη άνθηση. Η όλη προσπάθεια

στηρίζεται στη δημιουργία 1) είτε εκ του μηδενός ολόκληρων χωριών με βάση παραδοσιακά υλικά του τόπου και 2) είτε επισκευάζονται εγκαταλελειμμένα χωριά έτσι ώστε να κρατούν το τοπικό χρώμα και να μοιάζουν παραδοσιακά. Και στις δυο περιπτώσεις ο σεβασμός και η εναρμόνιση με το περιβάλλον είναι σχεδόν απόλυτος, τα κτίρια κατασκευάζονται σε μικρή κλίμακα αλλά είναι τελείως αυτόνομα και υπάρχει σοβαρή υποδομή (Stephen, 2006). Παράλληλα διοργανώνονται επισκέψεις σε κοντινά αγροκτήματα καθώς και πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις για τουρίστες.

[7] Αγροτουρισμός - (κλίνη και πρόγευμα). Αυτή η μορφή αφορά τη δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων και ενοικιαζόμενων δωματίων σε εξωαστικούς μικροοικισμούς, όχι απαραίτητα αγροτικού χαρακτήρα, και την φιλοξενία τουριστών σε αυτά με το σύστημα «BED AND BREAKFAST».

[8] Ιπποτουρισμός - Κυνηγητικός Τουρισμός. Ο αγροτουρισμός μπορεί να συνδυασθεί με άλλες μορφές τουρισμού όπως ο ιπποτουρισμός και ο κυνηγητικός τουρισμός. Με τον όρο ιπποτουρισμός εννοούμε την χρησιμοποίηση αλόγων για μεταφορά τουριστών, άθληση, αναψυχή και άλλες δραστηριότητες της τουριστικής πελατείας. Αποτελεί μια τουριστική δραστηριότητα που προσελκύει σημαντικό αριθμό τουριστών. Ο κυνηγητικός τουρισμός αποτελεί μια μορφή τουρισμού που μπορεί να οργανωθεί σχετικά εύκολα και σε συνδυασμό με τον αγροτουρισμό να αποβεί συναλλαγματοφόρος και φορέας άλλων δραστηριοτήτων, όπως άθλημα, χόμπυ, φυσιολατρία, μόρφωση και ταυτόχρονα γνωριμία με τη φύση. Η διαμονή του κυνηγού - τουρίστα γίνεται συνήθως σε αγροτουριστικά χωριά, παραδοσιακούς οικισμούς, camping κλπ (Ιακωβίδου, 2006).

3.3. ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΦΕΛΗ

Μπορούμε άμεσα να κατανοήσουμε τα οφέλη των ανθρώπων με τη φύση (με τη γενική έννοια του όρου), αντιλαμβανόμενοι ότι η ύπαιθρος, ιδιαίτερα στην Ελλάδα παρέχει αποκλειστικά πλεονεκτήματα για εκείνους οι οποίοι επιμένουν να τη βιώνουν σε καθημερινή βάση. Σημαντικό είναι επίσης η διατήρηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο είναι εξίσου σημαντικά. Ο αγροτουρισμός βοηθά στην τόνωση της αγροτικής ζωής, και γενικότερα την ενίσχυση του οικονομικού εισοδήματος (Ζουπουνίδης και Σίσκος, 2006). Αποτρέπει την ερήμωση των ορεινών αλλά και των μειονεκτικών περιοχών, οι οποίες για διάφορους λόγους δεν έχουν ακόμα μέχρι πρόσφατα παρουσιάσει ευκαιρίες ανάπτυξης και αξιοποίησης (Akrinag et al, 2004). Η διατήρηση των νέων ανθρώπων σε αυτές τις περιοχές μέσω του αγροτουρισμού αποτελεί επίσης ένα από τα πολλαπλά οφέλη που αυτός παρέχει καθώς δίνει διέξοδο από την ανεργία, ιδιαίτερα στις δύσκολη εποχή που διανύουμε (Καλοκάρδου και Κραντορέλλης, 2005).

Επιπλέον δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι συνεχώς αυξάνεται το ενδιαφέρον, όχι μόνο των ντόπιων στην Ελλάδα αλλά και πολλών ξένων επισκεπτών της χώρα μας να βρεθούν στην ύπαιθρο και να μάθουν, μέσα από προγράμματα αγροτουρισμού, το ιδιαίτερα γοητευτικό και συναρπαστικό φυσικό τοπίο, τον πλούτο του πολιτισμού που πλαισιώνει κάθε ορεινό χωριό, τη μοναδικότητα των πατροπαράδοτων γαστρονομικών τέρψεων οι οποίες είναι χαρακτηριστικές των διαφόρων περιοχών της Ελλάδας και φυσικά την απλότητα, τη φιλοξενία, την ανιδιοτέλεια και την διάθεση των κατοίκων για εξυπηρέτηση των ξένων τουριστών(ΕΛΟΤ, 2003).

Η έννοια του αγροτουρισμού εσωκλείει τις διακοπές οι οποίες βασίζονται σε πόρους του περιβάλλοντος και στις ικανότητες φιλοξενίας και πολιτισμού του αγροτικού χώρου και της γεωργικής εκμετάλλευσης. Ένα ήπιο είδος βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και πολυδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο ο οποίος συνεισφέρει με σκοπό ο τουρίστας να εξοικειωθεί με τις αγροτικές περιοχές, τις αγροτικές εργασίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα, την

καθημερινή ζωή των κατοίκων, και τα αυθεντικά χαρακτηριστικά των περιοχών (Καλοκάρδου και Κραντορέλλης, 2005).

Μέσα από τον αγροτουρισμό, ο τουρίστας φθάνει σε άμεση επαφή με τη φύση, με τις δράσεις που μπορούν να λάβουν χώρα στην ύπαιθρο, στις οποίες θα έχει την δυνατότητα να λάβει μέρος, να ψυχαγωγηθεί και να γνωρίσει τη χαρά της περιήγησης, της γνώσης και της διαρκούς ανακάλυψης. Αρκεί απλώς κάποιος να αναλογιστεί πως η Ελλάδα διαθέτει πολλά μονοπάτια της φύσης, διαλεχτού ενδιαφέροντος ποδηλατικές διαδρομές, πανέμορφους εκκλησιαστικούς χώρους και ιδιαίτερους αρχαιολογικούς χώρους, παραδοσιακά οινοποιεία στα ορεινά και νησιωτικά χωριά, κάθε ένα από τα οποία μπορεί να παρέχει κάτι διαφορετικό, μια σειρά από προκλήσεις (Stephen, 2006).

Ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα αναπτύσσεται περισσότερο τα τελευταία χρόνια και δεν αποτελεί πλέον κάτι εντελώς άγνωστο στους ντόπιους. Αναλυτικά σχετικά με τα στάδια ανάπτυξης στην Ελλάδα θα μιλήσουμε αναλυτικά στην επόμενη παράγραφο. Οι διάφοροι ελληνικοί οργανισμοί τουρισμού έχουν κάνει μεγάλες προσπάθειες για την προβολή και ανάδειξη της υπαίθρου και γενικώς τη παραλλαγή του τουριστικού προϊόντος της Ελλάδας. Ταυτόχρονα οι τοπικοί φορείς και οι φορμές οι οποίες παρουσιάζονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι σημαντικά εφόδια για την ανάπτυξη απομακρυσμένων περιοχών και τη βελτίωση του αγροτουριστικού προϊόντος (Arabatzis et al, 2010).

Σε ότι αφορά τη σημασία του αγροτουρισμού για την ελληνική ύπαιθρο, θεωρείται πως τα πλεονεκτήματα είναι μεγάλα καθώς εντείνεται το γεωργικό τοπικό εισόδημα των οικογενειών του τόπου, οι αγροτικές περιοχές κερδίζουν ζωτικότητα, διαφυλάσσεται και διατηρείται η τοπική κληρονομιά αλλά και η τοπική ταυτότητα μαζί με τη παραδοσιακή αρχιτεκτονική των τοπίων (Ιακωβίδου, 2006). Παράλληλα εντείνεται η τοπική οικονομία διαμέσου της παραγωγής και της πώλησης τοπικών προϊόντων, ενισχύοντας θέσεις εργασίας και τέλος και σημαντικότερο παραμένει ο τοπικός πληθυσμός στην ύπαιθρο.

Δεν είναι άλλωστε τυχαίο πως οι τακτικές ανάπτυξης του αγροτουριστικού προϊόντος απαρτίζουν την κύρια κατευθυντήρια πολιτική της ΕΕ ως απόκριση στα

θέματα της γεωργίας, της ενίσχυσης του αγροτικού εισοδήματος, της περιφερειακής και τοπικής ανάπτυξης και προόδου, της προφύλαξης και του σεβασμού του περιβάλλοντος, της διεκδίκησης του σύγχρονου ατόμου για την ποιότητα ζωής. Στις μέρες εκτιμάται πως ποσοστό 70% των Αμερικανών, Αυστραλών, Αυστριακών και Γερμανών και όχι πολύ μικρότερο ποσοστό των κατοίκων των υπολοίπων χωρών του ΟΟΣΑ κάνουν σε ετήσια βάση αγροτουρισμό

Με τον αγροτουρισμό, επιτυγχάνετε όπως ήδη αναφέραμε η παραμονή των ατόμων στις περιοχές τους, η συντήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, η ανακαίνιση κατοικιών οι οποίες παραμελήθηκαν στο πέρασμα των χρόνων. Μέσα από τον αγροτουρισμό προβάλλεται η πολιτιστική κληρονομιά, η μοναδικότητα της εκάστοτε περιοχής η οποία χάνεται και διαβρώνεται (Stephen, 2006). Στην Ελλάδα σήμερα υπάρχουν περίπου 5.000 ορεινές περιοχές οι οποίες είναι αντιμέτωπες με τον κίνδυνο της ολοκληρωτικής εξαφάνισης, κυρίως λόγω της αραιοκατοίκησης η οποία σχετίζεται με την τρίτη ηλικία, είτε με τον κίνδυνο απόκτησης ενός εντελώς καινούργιου πληθυσμού ο οποίος είναι δυνατόν να καταφθάσει εκεί σαν μετανάστης από ξένες χώρες, ριψοκινδυνεύοντας με αυτό τον τρόπο να απολεστεί ένα σημαντικό μέρος ιστορικής συνέχειας (Καλοκάρδου και Κραντορέλλης, 2005).

Σε συνένωση με την επιθυμία να συνθέσουν τις δυναμικές τους, σε μια διαδικασία ευαισθητοποίησης και ανάστροφης πορείας δραστηριοποίησης των νέων ανθρώπων, ο αγροτουρισμός θα απαρτίσει το κύριο κίνητρο. Επιπρόσθετα δεν θα ήταν σωστό να παραβλέψουμε το ζήτημα ότι, είναι μια ευκαιρία και αφορμή προσέγγισης των κατοίκων της Ευρώπης, όπως επίσης και των κοινωνιών οι οποίες προοδεύουν στα πλαίσια αυτά παρά τις αλλιώτικες πολιτισμικές και θρησκευτικές παραδόσεις.

Τώρα που οι ενδείξεις κορεσμού του παραδοσιακού υποδείγματος τουρισμού έχουν ξεκινήσει να γίνονται φανερά και οι ωφέλειες ξεκίνησαν να ισοσκελίζουν τα προβλήματα, είναι εμφανές ότι είναι απαραίτητο να αποζητήσουμε καινούργιες διεξόδους και πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης. Τώρα ξεκινάει να αποτελεί συνείδηση πως το άνοιγμα των ήπιων μορφών τουρισμού και

ιδιαζόντως του αγροτουρισμού, ο οποίος εκδηλώνεται από τα στοιχεία του σεβασμού στον άνθρωπο και το περιβάλλον αποτελεί την πλέον αρμόζουσα μορφή τουρισμού η οποία συνεισφέρει στην καλύτερη γνωριμία και επικοινωνία των κατοίκων της Ευρώπης, στην διαπαιδαγώγηση των πολιτών ως προς την ανεκτικότητα της όποιας διαφοράς τους και την προστασία των φυσικών πόρων της ηπείρου (Ιακωβίδου, 2006).

Η Ελλάδα δεν πρόκειται να σταματήσει να είναι συνδεδεμένη με τον μαζικό τουρισμό, ωστόσο όμως παραχωρεί διαλεχτούς και πολύμορφους τουριστικούς πόρους οι οποίοι είναι ικανοί να αξιοποιηθούν και παράλληλα να αναδείξουν ένα καινούργιο εναλλακτικό πρόσωπο, ένα ήπιο τουριστικό πρότυπο, ένα προϊόν που θα είναι ποιοτικό και προσανατολισμένο σε ένα εξίσου ποιοτικό τμήμα της αγοράς. Ο αγροτουρισμός δεν αποτελεί μόνο μια μορφή τουρισμού, όπως πιστεύουμε αλλά είναι στην πράξη μια ξεχωριστή προσέγγιση στον ζωής, μια νέα πραγματικότητα, ένα όραμα. Τέλος το δέσιμο της αγροτικής παραγωγής και κατανάλωσης με την τουριστική ανάπτυξη για τα ελληνικά δεδομένα θα συγκροτούσε την πρόταση, η οποία θα κάλυπτε συγχρόνως οικονομικά και οικολογικά ενδιαφέροντα με ρεαλιστική προοπτική εξέλιξης (Αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης).

3.4.ΚΙΝΗΤΡΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ο αγροτουρισμός όπως ήδη έχουμε αναφέρει αποτελεί μία μορφή τουρισμού που έχει αρχίσει να αναπτύσσεται με ταχύτατους ρυθμούς τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας. Είναι μια ιδιαίτερη εναλλακτική μορφή τουρισμού υπαίθρου όπου οι επισκέπτες-τουρίστες διαμένουν σε αγρόκτημα και λαμβάνουν μέρος σε αγροτικές εργασίες. Σημείο αναφοράς των διακοπών σε ένα αγρόκτημα-ξενώνα αποτελεί η άμεση επαφή του τουρίστα με την αγροτική παραγωγή και το πολιτιστικό περιβάλλον των αγροτικών περιοχών, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα και την παραδοσιακή κουζίνα (Lopez and Garcia, 2006).

Εκτός από την προϋπάντηση και τη φιλοξενία του τουρίστα σε ένα περιβάλλον απλό με τοπικό χαρακτήρα και όλες τις αναγκαίες ανέσεις, προσδιορίζεται και η

δραστήρια εισφορά του επισκέπτη σε ένα άθροισμα δραστηριοτήτων, όπως είναι (Καλοκάρδου και Κραντορέλλης, 2005):

- [1] αγροτικές δραστηριότητες (συμμετοχή στις εργασίες)
- [2] παρατήρηση οικοσυστήματος (πουλιών, πανίδας, χλωρίδας, επισκέψεις υγροβιότοπων)
- [3] αθλήματα περιπέτειας (π.χ. ράφτινγκ, πεζοπορία)
- [4] πολιτιστικές περιηγήσεις (επισκέψεις σε μοναστήρια, εκκλησίες, λαογραφία μουσεία, παραδοσιακούς οικισμούς, αρχαιολογικούς χώρους)
- [5] διάφορα μαθήματα (μαθήματα αργαλειού, ελληνικών χορών, γαστρονομίας – ελληνικής κουζίνας, γευσιγνωσία, οινοποιεία, τοπικά προϊόντα)

Ο αγροτουρισμός έχει σκοπό τον σχηματισμό θετικών κοινωνικών, πολιτιστικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων και εισακούει στην υποχρέωση των αγροτών να κερδίσουν συμπληρωματικό εισόδημα που απασχολούνται με τον τομέα των υπηρεσιών όπως και στην ανάγκη των κατοίκων των αστικών κέντρων να γυρίσουν πίσω στη φύση. Ταυτόχρονα, παρέχει στον τουρίστα την ευκαιρία να μάθει καλύτερα τις αγροτικές περιοχές και ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την καθημερινή ζωή των κατοίκων, την πολιτιστική κληρονομιά κάθε περιοχής, με σεβασμό στο περιβάλλον και την παράδοση καθώς και τη δυνατότητα να έρθει σε επαφή με τη φύση και τις δραστηριότητες της υπαίθρου (Ιακωβίδου, 2006).

Ο αγροτουρισμός παρέχει πολλά κίνητρα, πολλά από τα οποία έχουν να κάνουν με την ανάπτυξη και προώθηση του περιβάλλοντος και της ζωής σε αυτό, ενώ παρέχει εξίσου και πολλά οικονομικά κίνητρα (Lopez and Garcia, 2006). Χρησιμοποιείται ως σύστημα για την αναγέννηση των τοπικών οικονομιών και τη συντήρηση των αγροτικών κοινωνιών και τοποθεσιών, προσφέροντας στους γαιοκτήμονες οι οποίοι είναι αντιμέτωποι με οικονομικές πιέσεις έναν αλλιώτικο τρόπο απόκτησης επιπρόσθετου εισοδήματος (Αποστολόπουλος και Γιάγκου, 1998).

Πολλές ιδιοκτησίες δεν θεωρούνται ικανές για αποκλειστική γεωργική παραγωγή. Ο αγροτικός πληθυσμός προσαρμόστηκε σε αυτή την πραγματικότητα μέσα από την επέκταση της καλλιεργήσιμης γης, δημιουργώντας εντονότερη παραγωγή, εξειδικεύοντας τα σπαρτά ή τα ζώα τους, πουλώντας γη, δουλεύοντας σε μη αγροτικές εργασίες ή διαφοροποιώντας το εισόδημα του αγροκτήματός τους. Οι πιο πολλές αγροτουριστικές επιχειρήσεις αποτελούν οικογενειακές επιχειρήσεις σε οικογενειακά αγροκτήματα και άρα ο αγροτουρισμός προοδεύει με βάση την ανάπτυξη κέρδους.

Επιπλέον αυτή η εναλλακτική μορφή τουρισμού παρέχει και κοινωνικά κίνητρα. Για τα ταξιδιωτικά γραφεία ένα συστατικό του τουρισμού, ένας πόλος έλξης για τους τουρίστες της επαρχίας, αλλά αυτός δεν είναι πάντα ο τρόπος με τον οποίο τον αισθάνονται οι ταξιδιωτικοί πράκτορες (Σωτηριάδης, 2006). Οι παράγοντες οι οποίοι κινητοποιούν τους ιδιοκτήτες υπαίθρου να ξεκινήσουν τουριστικές επιχειρήσεις έχουν μεγάλη οικονομική και κοινωνική σημασία και τακτικά θέτονται ερωτήσεις σχετικά με το αν οι νέες επιχειρήσεις ξεκινούν για τα χρήματα ή τη διασκέδαση και αν επιδοτεί τελικά ο τουρισμός τη γεωργία ή η γεωργία τον τουρισμό (Stephen, 2006).

Ο αγροτουρισμός στην ουσία δεν αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου τουριστικού σχεδίου ή μιας αγροτικής αναπτυξιακής πολιτικής. Τα προγράμματα χρησιμοποιούνται ως μέσα για τη διανομή της οικονομική ενίσχυσης στους δικαιούχους και όχι ως εργαλεία ενός πραγματικού σχεδίου ή στρατηγικής. Αποτέλεσμα αυτών είναι να υπάρχει περιορισμένη συνεργασία ανάμεσα στις επιχειρήσεις μιας περιοχής. Η πρόωση των τουριστικών υπηρεσιών, των επιχειρησιακών συμβούλων και η διαχείριση των επιχειρησιακών μονάδων επαφίενται σε μικρής κλίμακας ιδιωτικές πρωτοβουλίες ή σε τοπικά πρακτορεία ανάπτυξης (Σωτηριάδης, 2006).

Το κύριο πρόβλημα, ωστόσο, έγκειται στο ότι ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα δεν πληροί τις απαραίτητες προϋποθέσεις ώστε να μεταβεί από τομέα του περιστασιακού εισοδήματος στο τομέα του οργανωμένου οικονομικού τουρισμού (Ιακωβίδου, 2006). Τα αγροτουριστικά προγράμματα στην Ελλάδα παρέχουν

εισόδημα και συμπληρωματική εργασία στους αγρότες των λιγότερο ευνοούμενων περιοχών, προσφέροντας μια εναλλακτική λύση στην έλλειψη ευκαιριών που υφίστανται οι περισσότεροι κάτοικοι αγροτικών περιοχών της Ελλάδας (Καλοκάρδου και Κραντορέλλης, 2005).

Η συνεργασία με άλλες τοπικές επιχειρήσεις είναι περιορισμένη και γι' αυτό το λόγο υπάρχει μικρή τοπική δικτύωση προς όφελος της αγροτικής ανάπτυξης, καθώς οι διάφορες μονάδες είτε ανταγωνίζονται η μία την άλλη, είτε ανταγωνίζονται το συμβατικό τουρισμό, είτε λειτουργούν απομονωμένα, χωρίς να έχουν μια πραγματική αίσθηση της έννοιας «κοινοί τοπικοί πόροι». Αυτά τα προβλήματα δεν επέτρεψαν την ανάπτυξη μιας διακριτής εναλλακτικής του συμβατικού τουρισμού στον αγροτουριστικό τομέα (Oheand Ciani, 2011). Αντιθέτως, οι ιδιοκτήτες μονάδων προσπαθούν να αντιγράψουν και να ανταγωνιστούν άλλες συμβατικές μορφές τουρισμού, κυρίως το μαζικό τουρισμό (Κίτσιος και Καραγιάννης, 2010).

Αυτό που πρέπει να τονιστεί, πάντως, είναι πως μέσω του αγροτουρισμού προβάλλεται η πολιτιστική κληρονομιά και η μοναδικότητα της κάθε περιοχής και ταυτόχρονα αναπτύσσει την τοπική κοινωνία, συμβάλλει στη συνέχεια της παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων, διατηρεί τέχνες που διαφορετικά θα είχαν εξαφανισθεί, συμβάλλει στην αναβίωση εθίμων και παραδοσιακών εκδηλώσεων, στη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, αποτελεί ένα μέσο επικοινωνίας των απομονωμένων περιοχών με τα μεγάλα αστικά κέντρα και προσφέρει νέες προοπτικές ζωής στους νέους των περιοχών αυτών (Lopez and Garcia, 2006). Για όλα αυτά τα οφέλη που δίνει σε μία χώρα ο αγροτουρισμός, θα πρέπει μέσω μιας μεγάλης ανακατασκευής του τομέα να αποτελέσει ένα μέσο αποτελεσματικής αναπτυξιακής στρατηγικής για τις λιγότερο ευνοημένες περιοχές της Ελλάδας, οι οποίες στη δύσκολη συγκυρία που διανύουμε το έχουν ανάγκη (Ιακωβίδου, 2006).

Παρά το γεγονός ότι ο αγροτικός τουρισμός είναι ένα μικρό μόνο κομμάτι της τουριστικής αγοράς, η σημασία του για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών είναι σε κάποιες περιπτώσεις πολύ σημαντική και επιπλέον τα πολλαπλασιαστικό

οφέλη του τουρισμού έχουν συχνά μεγαλύτερες επιδράσεις στις αγροτικές περιοχές (Petric, 2003).

3.5. Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα αναπτύχθηκε ως αποτέλεσμα κοινωνικό - οικονομικών και πολιτιστικών αλλαγών που συνέβησαν σταδιακά στη Μεσόγειο τις τελευταίες δεκαετίες (Γουσίου και άλλοι, 2001). Φαινόμενα όπως, η αστικοποίηση, η στροφή από τον γεωργικό τομέα στις υπηρεσίες και η έμφαση στο μαζικό τουρισμό άλλαξε την εικόνα της Ελλάδας και επηρέασε σημαντικά τις αγροτικές περιοχές. Ευρωπαϊκά κονδύλια και επιδοτήσεις επέτρεψαν την ανάπτυξη του αγροτουρισμού σε μη - αστικές περιοχές, σε μια προσπάθεια να αναζωογονηθούν και να αναγεννηθούν κυρίως οι λιγότερο ευνοημένες περιφέρειες. από ότι οι υπόλοιπες. Στις αρχές της δεκαετίας του 1980, τα πρώτα σημάδια του κυκλώματος εξέλιξης του τομέα μπορεί έχουν επισήμως καταγραφεί (Κίζος και Ιωσηφίδης, 2007).

Ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα ανακαλύφθηκε αργά, ως εναλλακτική μορφή τουρισμού με στόχο να ενισχυθούν οι ορεινές και μειονεκτικές περιοχές. Σύμφωνα με τους Καζακόπουλο και Γιδαράκου, (2003), τα πρώτα συμπτώματα αγροτουριστικής δραστηριοτήτων παρατηρούνται στη δεκαετία του 1960. Αναπτύχθηκε βέβαια κάτω από τη σκιά του μαζικού τουρισμού τότε και δεν είχε καμία κατευθυντήρια γραμμή ή την υποστήριξη περιφερειακών ή τοπικών φορέων. Ωστόσο, όπως πολλοί συγγραφείς συμφωνούν (Γούσιου και άλλοι, 2001; Κίζος και Ιωσηφίδης, (2007); Κουτσού και άλλοι, (2003)), ότι το σημείο εστίασης εντοπίζεται στην δεκαετία του 1980, όταν δύο σημαντικά γεγονότα σημάδεψαν μια νέα αρχή για το αγροτουρισμό.

Το πρώτο σχετίζεται με την είσοδο της Ελλάδας; στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα το 1981, ακολουθούμενη από μια σειρά προγραμμάτων και τοπικών πρωτοβουλιών ενώ δύο χρόνια αργότερα, το 1983, είχαμε την δημιουργία γυναικείων συνεταιρισμών που υποστηρίχθηκε από τη Γενική Γραμματεία

Ισότητας του Υπουργείου Ανάπτυξης, προκειμένου να επαναπροσδιοριστεί ο ρόλος των γυναικών στις αγροτικές περιοχές (Κίζος και Ιωσηφίδης, (2007).

Στην πραγματικότητα, ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τους συνεταιρισμούς των γυναικών οι οποίες, σύμφωνα με την Κουτσού και άλλους, (2003), οι συνεταιρισμοί γυναικών είναι το πιο πρωτότυπο είδος των συνεταιρισμών στην Ελλάδα σε ότι αφορά το σχεδιασμό, την οργάνωση και τη διαχείριση. Η συμμετοχή των γυναικών στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις – συνάμα με τις τακτικές δραστηριότητες τους (σπίτι, οικογένεια καθήκοντα) αναβάθμισε την κοινωνική θέση τους και συνέβαλε επίσης στην αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος.

Επιπλέον, η Διεύθυνση Εσωτερικών Οικονομικών του Υπουργείου Γεωργίας έπαιξε το ρόλο του καταλύτη στην κινητοποίηση και στην επαγγελματική κατάρτιση των γυναικών. Ως αποτέλεσμα, όχι μόνο συνεταιρισμοί δημιουργήθηκαν αλλά οι ιδιωτικοί συνεταιρισμοί προώθησαν πρωτοβουλίες, καθώς και ένα γενικότερο θετικό κλίμακα. Οι κύριες δραστηριότητες των συνεταιρισμών ήταν η παραγωγή των προϊόντων οικοτεχνίας, όπως, μαρμελάδες, κονσέρβες και παραδοσιακές νοστιμιές, καθώς και χειροτεχνίας, όπως, κοσμήματα ή ακόμη και χαλιά. Άλλες μορφές που είναι δημοφιλές, σύμφωνα με στοιχεία από τη μελέτη των Καζακόπουλου και Γιδαράκου (2003) είναι τα εξής :

- ✓ Ενοικιαζόμενα Δωμάτια
- ✓ Μεταποίηση γεωργικών προϊόντων
- ✓ Υπηρεσίες Catering
- ✓ Ενοικιαζόμενα δωμάτια σε συνδυασμό με την παροχή άλλων προϊόντων λαϊκής τέχνης και άλλα προϊόντα
- ✓ Υπηρεσίες Catering σε συνδυασμό με κάποια άλλη δραστηριότητα

Την ίδια δεκαετία το Υπουργείο Γεωργίας εισήγαγε ένα σχέδιο ανάπτυξης, σε μια προσπάθεια να ενισχύσει την πτώση των οικονομικών των μειονεκτούντων ή περιφερειακών περιοχών (Κίζος και Ιωσηφίδης, 2007). Στόχος ήταν να

εκμεταλλεύεται τους φυσικούς πόρους και τα τοπικά προϊόντα και να επεκτείνει τις δυνατότητές τους, ενσωματώνοντας τη γεωργία στον τουρισμό. Το πρόγραμμα επέφερε πολλαπλά οφέλη όχι μόνο για τις ωφελούμενες περιοχές, αλλά και για τους ντόπιους. Παραδείγματα δραστηριοτήτων περιλαμβάνουν τις ακόλουθες (Γούσιου, 2001):

- ✓ Ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος
- ✓ Επέκταση του πεδίου των αγροτικών δραστηριοτήτων στην περιφέρεια
- ✓ Πολλαπλές δραστηριότητες και τη δημιουργία εισοδημάτων από μη - γεωργικές δραστηριότητες
- ✓ Ενίσχυση της θέσης των αγροτών στην κοινωνία
- ✓ Βελτίωση της ποιότητας ζωής και βελτίωση των συνθηκών εργασίας για τους κατοίκους αγροτικών περιοχών
- ✓ Μείωση της μετανάστευσης των ανθρώπων
- ✓ Επαναπροσδιορισμό του ρόλου των γυναικών / Συμβολή στο οικογενειακό εισόδημα / Προώθηση των τοπικών προϊόντων
- ✓ Προστασία του περιβάλλοντος
- ✓ Συντήρηση, υπεράσπιση και προώθηση της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς

Ωστόσο, η έλλειψη ενός σαφούς θεσμικού πλαισίου, σε συνδυασμό με την μη - ύπαρξη μιας εθνικής ή περιφερειακής στρατηγικής, κατήγγειλε το σύνολο του έργου. Κατά συνέπεια, υπήρχε σύγχυση και παρανόηση από την πλευρά των αγροτών σχετικά με το πώς να διαχειριστούν την περαιτέρω ανάπτυξη των αγροτικών μονάδων τους σε συμμόρφωση με άλλες περιπτώσεις στην Ευρώπη. Τα δεδομένα από το ελληνικό Υπουργείο Γεωργίας του 2000 (όπως αναφέρεται στην Γούσιου, 2001) επιβεβαιώνουν την προαναφερθείσα κατάσταση. Πιο συγκεκριμένα, στην Ελλάδα, 891 αγροτουριστικές εκμεταλλεύσεις δημιουργήθηκαν οι οποίες προσέφεραν κυρίως:

- ✓ διαμονή (35,7%),
- ✓ διαμονή με πρωινό (46,2%),
- ✓ διαμονή με πρωινό και γεύμα (6,7%) και
- ✓ ενοικιαζόμενα δωμάτια με κοινόχρηστη κουζίνα (11,4%).

Κοιτώντας περισσότερο σε βάθος τα γεγονότα και τα δεδομένα, προκύπτει ότι σε περιφερειακό επίπεδο η μέση τιμή των αγροτουριστικών αγροκτημάτων ήταν 2.04 αγροτουριστικές εκμεταλλεύσεις ανά 1.000 αγροκτήματα, με μέγιστη τιμή οκτώ συμμετοχές, ενώ σε 20 νομούς δεν υπήρξαν εκμεταλλεύσεις (Κίζος και Ιωσηφίδης, 2007).

Η αλήθεια είναι πως ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα δεν συμμορφώνεται με το θεωρητικό πλαίσιο του ορισμού του αγροτουρισμού ως αγρόκτημα-κατάλυμα, ούτε έχει ενσωματωθεί στο ελληνικό τρόπο ζωής ή στο επιχειρηματικό πνεύμα (Κίζος και Ιωσηφίδης, 2007). Σε μια μεσογειακή χώρα όπως η Ελλάδα, όπου τόσο η γεωργία όσο και ο τουρισμός είναι οικονομική κινητήριες δυνάμεις, είναι πολύ δύσκολο να εξεταστεί γιατί ο συνδυασμός των δύο αυτών πεδίων παραμένει σε εμβρυακό στάδιο (Κίτσιος και Καραγιάννης, 2010).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 40

Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΣ

4.1. ΓΕΝΙΚΑ

Στην Ευρώπη, η μορφή του αγροτικού τουρισμού που επικράτησε σε κάθε χώρα είναι διαφορετική. Στη Γερμανία ο αγροτικός τουρισμός έχει μεγάλη ιστορία και ταυτίστηκε με τον τουρισμό σε ορεινές κυρίως περιοχές και κύριο χαρακτηριστικό τα πολύ μικρού τύπου ξενοδοχεία. Στην Ισπανία είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος ο αγροτουρισμός, ενώ τα τελευταία χρόνια, κυρίως λόγω της εφαρμογής των κοινοτικών προγραμμάτων, έχει αναπτυχθεί και ο αγροτικός τουρισμός. Μια χώρα με μεγάλη ιστορία στον αγροτικό τουρισμό είναι η Γαλλία, όπου στην ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού συνέβαλε σημαντικά το γαλλικό κράτος με την καθιέρωση ενός νομοθετικού, διοικητικού και διαχειριστικού πλαισίου για όλα τα θέματα του αγροτικού τουρισμού (Παρταλίδου, 2005).

Η Ιταλία αποτελεί ίσως την μοναδική ευρωπαϊκή χώρα η οποία καθορίζει με επαρκή και διακριτό διαχωρισμό της σημασίας αγροτικός τουρισμός και αγροτουρισμός, η οποία αποτυπώνεται ακόμα και σε φορολογικό, εμπορικό και διοικητικό επίπεδο. Στη Ρουμανία και σε πολλές άλλες χώρες ο αγροτουρισμός, αποτελεί μια σχετικά καινούργια έννοια, καθώς ξεκίνησε να εξελίσσεται την τελευταία εικοσαετία (Παρταλίδου, 2005).

Σκοπός του αγροτουρισμού με τον τρόπο με τον οποίο καταγράφεται στην πολιτική της ΕΕ, είναι να συνεισφέρει στην ανατροπή του κλίματος απομάκρυνσης το οποίο συναντάται στην ύπαιθρο, λόγω προπαντός της εξασθένησης της γεωργίας και στη συνέχεια, στη θεμελίωση ευνοϊκότερων συνθηκών για την εξάπλωση νέων οικονομικών δραστηριοτήτων.

Όπως αναφέρει ο Βαρβαρέσος (1999), η ένταξη των τοπικών πόρων στην τουριστική ανάπτυξη παρουσιάζει μεγάλη οικονομική σπουδαιότητα με

κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις, όπως μεταξύ άλλων τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης για τον τοπικό πληθυσμό, τη πτώση του αποπληθυσμού της αγροτικής και ορεινής ζώνης, όπως επίσης και την αναβάθμιση του βιοτικού επιπέδου του τοπικού πληθυσμού. Εξάλλου, η τουριστική επιχειρηματική δραστηριότητα, λόγω της ιδιαίτερης φύσης της και δεδομένου του ότι αποτελεί δραστηριότητα εντάσεως εργασίας, έχει την ικανότητα να προϋποθέτει σχετικά μικρές, σε σύγκριση με άλλους τομείς, επενδύσεις και να προξενεί απευθείας αποτελέσματα, τόσο στην απασχόληση, όσο και σε κάθε επιχειρηματική δραστηριότητα που συνδέεται με αυτήν (Λαγός, 1998).

Οι ειδικοί στην Ευρώπη στα ζητήματα τουρισμού και πολιτικής πιστεύουν ότι ο τουρισμός προσφέρει μια φυσική πορεία ανάπτυξης για τις αγροτικές περιοχές της Ευρώπης. Το γεγονός όμως ότι υπάρχει μια διεθνής τάση προς τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού δε σημαίνει απαραίτητα ότι αυτές μπορούν να εφαρμοσθούν σε όλες τις περιπτώσεις και σε όλες τις τοποθεσίες, χωρίς να ληφθεί υπόψη η πραγματικότητα και τα χαρακτηριστικά κάθε τόπου. Εξάλλου σε συγκεκριμένες περιπτώσεις η ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού επιβραδύνθηκε ή δεν αναπτύχθηκε ικανοποιητικώς, εξαιτίας του ότι η προσέγγιση στα απαιτούμενα κεφάλαια για την επένδυση από τους επιχειρηματίες δεν ήταν εφικτή (Ryglowa, 2007).

Στην Ευρώπη, τρία σημαντικά ζητήματα έχουν αναγνωριστεί σχετικά με την ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού. Αρχικά, αν και οι επισκέπτες προσελκύονται στις αγροτικές περιοχές από την τοπική, κοινωνική και πολιτιστική κληρονομιά και το καθαρότερο περιβάλλον, οι ίδιες αυτές αξίες απειλούνται από τις επιπτώσεις του τουρισμού και των δραστηριοτήτων αναψυχής. Δεύτερον, η εκπαίδευση για τον αγροτικό τουρισμό δεν είναι πάντα κατάλληλη ή διαθέσιμη για την βελτίωση της ποιότητας του αγροτικού τουρισμού. Τέλος, ο αγροτικός τουρισμός θα ωφεληθεί σημαντικά από την συνεργασία και τη δικτύωση των επιχειρήσεων, κυρίως σε θέματα προώθησης (Ryglowa, 2007).

Η Νοτιοανατολική Ευρώπη φαίνεται τα τελευταία χρόνια ότι κερδίζει έδαφος στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού. Η έρευνα των SETimes δείχνει ότι

υπάρχουν αμέτρητες ευκαιρίες σε ολόκληρη την περιοχή, καθώς πολλά έθνη προάγουν την τάση: το Κυκλαδίτικο νησί Κέα, μικρά χωριά σε ολόκληρη τη Σερβία, οι παραδοσιακοί γάμοι Γκαλίτσνικ στα χωριά Αχρίδας-Πρεσπών και Μπέροβο των Σκοπίων, το μοναδικό μίγμα αλβανικής κληρονομιάς και η σερβική Ορθοδοξία στις κοινότητες Πρίζρεν, Τζιάκοβα, Πέγια και Ντετσάν του Κοσσυφοπεδίου, αλλά και τα πανδοχεία στη Μπιστρίτα της Μολδαβίας, στις παρυφές των Ανατολικών Καρπαθίων.

Εντυπωσιακός είναι ο αριθμός των 800.000 τουριστών ετησίως που επισκέπτονται το χωριό Στάνιςιτς, κοντά στη Μπιελίνα, στη βορειοανατολική Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Από την Ελλάδα μέχρι τη Ρουμανία, οι δήμοι στη Νοτιοανατολική Ευρώπη εκμεταλλεύονται το αυξανόμενο ενδιαφέρον των ταξιδιωτών για αποφυγή των παραδοσιακών παραθεριστικών τοποθεσιών, προτιμώντας παρθένες μικρές κοινότητες και χωριά για αποδράσεις φιλικές προς το περιβάλλον.

Η Σερβία θεωρεί τον αγροτουρισμό δυναμική πηγή οικονομικής ανάπτυξης, περιφερειακής εξέλιξης, αυξημένης απασχόλησης, βελτιώνοντας πιθανώς τη γενική εικόνα της χώρας, δήλωσε ο υπουργός Οικονομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης κ. Νεμπόισα Κίριτς. «Περισσότερα από 1.000 νοικοκυριά καταπιάνονται με τον αγροτουρισμό σε 70 δήμους, και παράγουν κέρδη που αντιστοιχούν σε 1.000 μικρά εργοστάσια», δήλωσε ο κ. Κίριτς στους SETimes.

Στα Σκόπια, η πιο σημαντική τοποθεσία αγροτουρισμού είναι το Κρούσοβο (η πολύπαθη ελληνική πόλη, που με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου το 1913, βρέθηκε στην κατοχή της Σερβίας, χωρίς να έχει ούτε έναν Σέρβο κάτοικο). Η Ρουμανία διαθέτει 3.000 ιδιωτικά πανδοχεία τα οποία ανήκουν στην Εθνική Ένωση Οικολογικού και Πολιτιστικού Αγροτουρισμού. Η κ. Μαρία Στογιάν, πρόεδρος της Ένωσης, ανέφερε πως συμμετέχουν όλο και περισσότεροι, παρά τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μικρές επιχειρήσεις. «Υπάρχουν εμπόδια παντού, όπως και σε οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα, όπως η υπερβολική γραφειοκρατία ώστε να συγκεντρωθούν όλα τα απαραίτητα έγγραφα, η ανεπαρκώς

ανεπτυγμένη υποδομή - δρόμοι πρόσβασης, αποχετευτικό σύστημα, σύνδεση ηλεκτρικού ρεύματος ή αερίου και υπερβολικοί φόροι», ανέφερε.

Για το Κοσσυφοπέδιο, τέλος, υπάρχει η μαρτυρία του κ. Όλαφ Άντερσον, εκπαιδευτικού από τη Σουηδία, που επισκέφθηκε το Κοσσυφοπέδιο με τους μαθητές του και δήλωσε στους SETimes πως οι προοπτικές του εθνο-τουρισμού είναι σημαντικές για την προσέλκυση διεθνών επισκεπτών.

4.2.Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

4.2.1. Γερμανία

Στην Γερμανία ο αγροτουρισμός είχε από πολύ νωρίς προωθηθεί. Το 1965 υπήρχαν δύο οργανισμοί, η Γερμανική Εταιρεία Γεωργίας και τα Γεωργικά Μέσα Ενημέρωσης. Το 1965 υπήρχαν δύο σημαντικοί αγροτικοί οργανισμοί η Γερμανική Εταιρεία Γεωργίας και τα Γεωργικά Μέσα Ενημέρωσης. Ήδη από τις αρχές του '70 το Υπουργείο Γεωργίας και Δασοκομίας έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για αυτόν τον τομέα και το 1980 ξεκίνησε ένα σχέδιο ανάπτυξης που ξεκινούσε από τη Βόρεια Θάλασσα έως και τις Άλπεις, με πρόβλεψη για κατασκευή 2.000 εξοχικών κατοικιών, καλύπτοντας την έκταση από τη Βόρεια Θάλασσα έως και τις Άλπεις (Petrisor-Mateut, 2008). Η πιο σημαντική ένωση αγροτουρισμού στη Γερμανία είναι η «Bundesarbeits gemein schaftfür Urlaubaufdem Bauernhofund Land tourismusin 31 Deutschland», με ενεργό ρόλο στην προώθηση αγροτικών και αγροτουριστικών προϊόντων. Απαριθμεί περίπου 2.000 μέλη και έχει ενεργό ρόλο στην προώθηση των αγροτικών και αγροτουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών. Εξίσου σημαντική στο χώρο αγροτουριστική εταιρεία είναι και η Γερμανική Εταιρεία Γεωργίας «DLG» η οποία ανέπτυξε ένα σύστημα τυποποίησης της ποιότητας, το οποίο είναι αναγνωρισμένων διεθνώς.

Έχει καταγεγραμμένα περίπου 900 καταλύματα, προσφέροντας διακοπές σε αγροκτήματα (Lund-Durlacher, Zeppenfeld, 2006). Υπάρχει τέλος και το Ευρωπαϊκό Κέντρο Οικολογικής Γεωργίας και Τουρισμού, στο οποίο είναι

εγγεγραμμένες περίπου 138 αγροτικές τουριστικές επιχειρήσεις, ένας σχετικά μικρός αριθμός. Το κέντρο αυτό δέχεται αγροκτήματα με επίσημα πιστοποιημένη βιολογική δράση που πληρούν συγκεκριμένα κριτήρια βιωσιμότητας (Lund-Durlanher, Zeppenfeld, 2006).

Από την πλευρά του κράτους, η οικονομική ενίσχυση που δέχεται η Γερμανία για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού, παρέχεται από τα προγράμματα για την περιφερειακή ανάπτυξη (Παρταλίδου, 2005). Υπάρχει επίσης και το εθνικό σχέδιο δράσης «Διακοπές σε αγρόκτημα» το οποίο προσφέρει δάνεια στους αγρότες. Σε γενικές γραμμές η χρηματοδότηση πραγματοποιείται από διάφορους οργανισμούς. Γενικά ο αγροτουρισμός διαδραματίζει ένα δυναμικό ρόλο στη γερμανική τουριστική βιομηχανία. Ανάμεσα στο 1991 και 2000 ο κύκλος του αγροτικού τουρισμού υπερδιπλασιάστηκε. Το 2003 υπήρχε τουριστική προσφορά που αντιστοιχούσε σε 25.000 αγρότες, ενώ το 5% του γερμανικού πληθυσμού επέλεξε τα αγροκτήματα ως μορφή καταλύματος. Αντίστοιχα το 19,4% απέκτησαν επιπλέον εισόδημα μέσω των αγροτουριστικών υπηρεσιών (EcologicalAgrarianTourism).

Επιπλέον, εν αντιθέσει με άλλες ευρωπαϊκές χώρες ο αγροτουρισμός ασκείται στη Γερμανία ως καθαρά μία δραστηριότητα εμπορικής εκμετάλλευσης, παρά ως τρόπος συγκράτησης του πληθυσμού στην ύπαιθρο (Petrisor-Mateut, 2008).

4.2.2. Ιταλία

Στην Ιταλία, μια χώρα χωρίς ιδιαίτερη ανάπτυξη, ο τουρισμός δρούσε τουλάχιστον στην αρχή εξισορροπητικά ως μία εναλλακτική λύση για ευκαιρίες απασχόλησης και συμπληρωματικού εισοδήματος στους αγρότες (Del Gaudio, 1970). Παραδόξως, ο αγροτουρισμός στην Ιταλία παρουσιάζει την πιο ραγδαία αύξηση μορφής τουρισμού και ασκήθηκε αρχικά στα πλαίσια των κατευθύνσεων περιφερειακής πολιτικής (Porcago, 2009). Ο αγροτουρισμός στην Ιταλία βρίσκεται στο προσκήνιο σχετικά λιγότερα χρόνια σε σχέση με άλλες χώρες. Το πρώτο εγχείρημα για ρύθμιση του τομέα αυτού εντοπίζεται το 1973 και το 1985 δημοσιεύθηκε ο Ν. 12/5/1985 (Ν. 730), ο οποίος αντικαταστάθηκε από το Άρθρο

14L του Ν.20/2/2006 (Ν. 96). Σύμφωνα με τον τελευταίο νόμο, ο αγροτουρισμός πρέπει να εκτελείται από αγρότες επιχειρηματίες (Gajo, 2010). Είναι επίσης αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η Ιταλία είναι η μοναδική χώρα της Ε.Ε. που έχει ειδική νομοθεσία για τη ρύθμιση του αγροτουρισμού (Privitera, 2009).

Σήμερα, η Ένωση για τον Αγροτικό Τουρισμό «Agriturismo Association» χρηματοδοτείται ακόμη από την εθνική κυβέρνηση σε ετήσια βάση, γεγονός το οποίο αποδεικνύει πόσο σημαντικός είναι ο αγροτουριστικός τομέας για το εθνικό ενδιαφέρον (Παρταλίδου, 2005). Υπάρχουν τρεις οργανισμοί εθνικού επιπέδου, οι οποίοι είναι οι Terra Nostra, Turismo Verde, Agriturismo . Οι αρμοδιότητες των οργανισμών αυτών είναι η προώθηση των αγροτουριστικών δραστηριοτήτων και η επαγγελματική κατάρτιση των αγροτών. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός πως οι αγρότες που επιθυμούν να απασχοληθούν σε αγροτουριστικές δραστηριότητες, είναι υποχρεωμένοι να παρακολουθούν μαθήματα μάρκετινγκ, επικοινωνίας και ξένων γλωσσών.

Σύμφωνα με το Διάγραμμα, το μεγαλύτερο ποσοστό ανάπτυξης του ιταλικού αγροτουρισμού εντοπίζεται στις περιοχές βόρεια της Ιταλίας (όπως Μιλάνο, Τορίνο) με ποσοστό 44,5%. Δεύτερες κατά σειρά εμφανίζονται οι περιοχές κεντρικά της Ιταλίας με ποσοστό 35,6% (όπως Σιένα, Ρώμη) και το υπόλοιπο ποσοστό (19,9%) εντοπίζεται στα νότια και στα νησιά της Ιταλίας (όπως Νάπολη, Παλέρμο) (Privitera, 2009).

Εικόνα 1: Περιοχές Ανάπτυξης Αγροτουρισμού στην Ιταλία

Οι καταγεγραμμένες αγροτουριστικές εγκαταστάσεις φτάνουν σήμερα περίπου τις 20.000, παρουσιάζονται αύξηση 5,7% ετησίως και τα ετήσια κέρδη εκτιμώνται στα 1.000 εκατ. ευρώ. περίπου (Gajo, 2010). Στην πρώτη θέση βρίσκεται η Τοσκάνη, στην οποία υπάρχουν πολυτελείς κατοικίες με παραδοσιακά υλικά, που προσελκύουν επισκέπτες που ανήκουν στα υψηλά εισοδηματικά στρώματα, όπως επίσης και οι πύργοι και κάστρα του 14ου αιώνα (Gajo, 2010). Στη δεύτερη θέση βρίσκεται το Τρεντίνο Άλτο Άντιτζε και ακολουθούν το Βένετο, η Λομβαρδία, η Ούμβρια και ο Νότος. Οι πόλεις Σιένα, Φλωρεντία και Γκροσέτο, είναι επίσης από τα πλέον διάσημα τουριστικά θέρετρα.

Αναφορικά με τις τουριστικές ροές στην Ιταλία, υπάρχει αύξηση του αριθμού των αγροτουριστών διαχρονικά. Το 2009 οι επισκέπτες φτάνουν τους 2.700.000, με το 23% αυτών να προέρχονται από ξένες χώρες (ISTAT, 2008). Το 80% των αγροτουριστών προέρχονται από τη Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, τις ΗΠΑ, την Ολλανδία, τη Γαλλία και την Ελβετία, με μεγαλύτερο ποσοστό να κατέχει η Γερμανία. Μάλιστα αποτελεί το 50% του συνόλου των αγροτουριστών.

Πτώση του αριθμού των επισκεπτών παρατηρείται σε αυτούς που προέρχονται από το Ισραήλ, τις ΗΠΑ και τον Καναδά. Από την άλλη η Βρετανία και η Ολλανδία αντιπροσωπεύουν τις χώρες με το χαμηλότερο ρυθμό ανάπτυξης (6% με 7%), ενώ η Γαλλία και η Ελβετία αντιπροσωπεύουν τις χώρες με αξιόλογο ρυθμό ανάπτυξης (περίπου 40%) (Santeramo, Seccia, Blasi, DeCartucci, 2008).

4.2.3. Αυστρία

Οργανωμένο δίκτυο αγροτουρισμού έχει αναπτυχθεί στην Αυστρία ήδη από το 1964, ενώ το 1971 ιδρύθηκε και ο πρώτος οργανισμός αγροτουρισμού. Στη δεκαετία του '60 ο αγροτουρισμός αναπτύχθηκε με τη χρήση κενών αγροτικών κτιρίων, ενώ στη δεκαετία του '80 άρχισε να βελτιώνεται η ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών (Rural Tourism International). Τα τελευταία τριάντα χρόνια περίπου, ο αγροτουρισμός αναπτύχθηκε ιδιαίτερα και αυξήθηκε ο αριθμός των επενδύσεων μέσω του κρατικού προγράμματος Green Plan, με τη χορήγηση δανείων με χαμηλό επιτόκιο (Petrisor-Mateut, 2008). Ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται κυρίως σε γεωργικές και κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις, παρέχοντας διαμονή και διατροφή σε οικογένειες, ανάπηρους, παιδιά σχολικής ηλικίας, καθώς και τουρίστες από διάφορα μέρη του κόσμου (Πρακτικά 1ου Δ.Ε.Σ., 2001).

Οι αγροτουριστικές δραστηριότητες παρέχουν υψηλού επιπέδου υπηρεσίες, προβάλλουν άριστα τα αγροτουριστικά τους προϊόντα και έτσι κερδίζουν ένα σημαντικό μερίδιο στην ανταγωνιστική αγορά. Οι αγρότες συνεργάζονται με τους ΟΤΑ των περιοχών τους και τις τοπικές τουριστικές ενώσεις, για την καλύτερη και αποδοτικότερα προώθηση των δραστηριοτήτων και προϊόντων τους (Πρακτικά 1ου Δ.Ε.Σ., 2001). Τα καταλύματα χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες ανάλογα με το επίπεδο της φάρμας, των υπηρεσιών, της διαχείρισης των αποβλήτων, των παρεχόμενων ευκολιών και του εξοπλισμού. Η αξιολόγηση και κατηγοριοποίησή τους γίνεται από ειδική επιτροπή, διάρκειας δύο χρόνων (Αποστολόπουλος, Γιάγκου, 2005).

Μία επιπλέον κατηγοριοποίηση γίνεται από τα μέλη της οργάνωσης «Διακοπές στο Αγρόκτημα» (Urlaubbaum Bauernhof) βάσει της ειδίκευσης τους (Ευεξία και Υγεία, Άτομα με ειδικές Ανάγκες κλπ). Σε γενικές γραμμές οι προσφερόμενες υπηρεσίες χαρακτηρίζονται από υψηλό επίπεδο και η Αυστρία κατέχει υψηλή θέση στην προτίμηση των αγροτουριστών, αφού διαθέτει τα χαρακτηριστικά εκείνα – φυσικά, κλιματικά- που αναδεικνύουν την περιοχή. Επιπλέον η οργάνωση των τουριστικών δραστηριοτήτων συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, προσελκύει τους αγροτουρίστες, με αποτέλεσμα να αυξάνεται συνεχώς η εισροή των αγροτουριστών σε αυτή (Αποστολόπουλος, Γιάγκου, 2005).

4.3. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο αγροτουρισμός στη διεθνή πρακτική έχει επικρατήσει με τις ακόλουθες δύο βασικές μορφές: Τη μορφή των διακοπών σε αγροκτήματα Farm house holidays που είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη σε χώρες, όπου η έννοια «αγρόκτημα» είναι συνυφασμένη με τη γεωργική εκμετάλλευση (Αυστρία, Γερμανία κ.λπ.) και οι φιλοξενούμενοι συμμετέχουν στη ζωή των αγροτών και τις αγροτικές δραστηριότητες. Τη μορφή των διακοπών σε αγροτουριστικά καταλύματα που παρέχουν «κλίνη και πρωινό» - Bed and breakfast - που αφορά στη δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων και ενοικιαζομένων δωματίων σε εξωαστικούς μικροσυννοικισμούς ή σε αγροτικά καταλύματα (αγροικίες) που βρίσκονται μέσα στον αγροτικό οικισμό και παρέχουν φιλοξενία τουριστών σ' αυτά.

Το σύστημα αυτό προσιδιάζει ιδιαίτερα σε χώρες, όπως είναι η Βρετανία, η Γαλλία, η Ιταλία, η Ιρλανδία. Η διεθνή εμπειρία, όπως έχει καταγραφεί από το 1950 και μετά, στις χώρες Γαλλία, Ιταλία, Αγγλία, Ιρλανδία, Δανία, Γερμανία, Βέλγιο, Ολλανδία, Ισραήλ, Αμερική και Καναδά, δείχνει ότι το πρότυπο του αγροτουρισμού ποικίλει ως προς την μορφή και το βαθμό ανάπτυξης του. Αυτό εξαρτάται από τις ιδιαιτερότητες κάθε χώρας, την οικονομική δομή, την μεγάλη ή μικρή εκμετάλλευση στο αγρόκτημα, το βαθμό ανάπτυξης του συνεταιριστικού κινήματος, τη γεωργική υπερπαραγωγή, την τοπική επιχειρηματικότητα, το αγροτικό εισόδημα, το βαθμό των περιφερειακών ανισοτήτων.

Συγκρίνοντας τα δύο σχήματα που διεθνώς έχουν αναπτυχθεί στον αγροτουρισμό και λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες του ελληνικού αγροτικού χώρου, διαπιστώνεται ότι η μορφή που ταιριάζει περισσότερο στην ελληνική πραγματικότητα είναι το σύστημα της φιλοξενίας σε αγροτουριστικά καταλύματα "Bed and breakfast". Η διαπίστωση αυτή στηρίζεται στην συγκριτική αντιπαράθεση ποσοτικών κυρίως μεγεθών που χαρακτηρίζουν τις συνθήκες και τις προϋποθέσεις εφαρμογής της ειδικής αυτής μορφής τουρισμού στον ελλαδικό χώρο. Συνεπώς, ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα, εκ των πραγμάτων, στηρίζεται σε μια άλλη βάση και είναι συνδεδεμένος με την τοπική ιδιαιτερότητα κάθε περιοχής και το βαθμό ανάπτυξης τοπικών επιχειρηματικών πρωτοβουλιών. Στην συνέχεια θα συγκρίνουμε την Ελλάδα με μεμονωμένες χώρες.

Οι διαφορές του αγροτουρισμού ανάμεσα στην Ελλάδα και τις υπόλοιπες περιπτώσεις χωρών, είναι αρκετά μεγάλες και σίγουρα αποδεικνύουν ότι η Ελλάδα εμφανίζει υστέρηση σε αυτό τον τομέα. Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού στηρίχθηκε κυρίως στην ιδιωτική πρωτοβουλία και όχι τόσο στην κρατική και έτσι η Ελλάδα δεν έχει ένα δομημένο αγροτουριστικό προϊόν που να συνδυάζει διακοπές στην ύπαιθρο, την κατανάλωση τοπικών αγροτικών προϊόντων και την προώθηση της αγροτικής κληρονομιάς (Ιακωβίδου, 2006).

Είναι γεγονός πως στην Ελλάδα σε αντίθεση με τις χώρες του εξωτερικού, επικρατεί μια ανύπαρκτη εθνική ή τοπική στρατηγική για τα θέματα του αγροτουρισμού, γεγονός που υποδεικνύει ότι ο αγροτουρισμός δεν αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου τουριστικού σχεδίου, ή μιας αγροτικής αναπτυξιακής πολιτικής. Οι τροπολογίες και τα προγράμματα χρησιμοποιούνται ως μέσα για τη διανομή της οικονομική ενίσχυσης στους δικαιούχους και όχι ως εργαλεία ενός πραγματικού σχεδίου ή στρατηγικής.

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, η συνεργεία ανάμεσα στις επιχειρήσεις μιας περιοχής να είναι περιορισμένη. Η προώθηση των τουριστικών υπηρεσιών, των επιχειρησιακών συμβούλων, καθώς και η διαχείριση των επιχειρησιακών μονάδων, επαφίενται σε μικρής κλίμακας ιδιωτικές πρωτοβουλίες ή σε τοπικά πρακτορεία ανάπτυξης.

Το κύριο πρόβλημα έγκειται στο ότι ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα δεν πληροί τις απαραίτητες προϋποθέσεις ώστε να μεταβεί από τομέα του περιστασιακού εισοδήματος στο τομέα του οργανωμένου οικονομικού τουρισμού, όπως συμβαίνει σε χώρες όπως η Ιταλία και η Κύπρος.

Οι περισσότεροι υποτιθέμενοι αγρο-επιχειρηματίες δεν διαμένουν σε φάρμες αλλά σε οικισμούς, πολλοί από τους οποίους δεν είναι ούτε παλιοί ούτε παραδοσιακοί και δεν έχουν κανένα 'τοπικό χρώμα' και καμία 'αγροτουριστική ταυτότητα'. Σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, αυτό το 'χρώμα' και η 'ταυτότητα' είναι τα κύρια χαρακτηριστικά της αγροτουριστικής παραγωγής.

Επιπλέον υπάρχει έλλειψη υποστήριξης σε θέματα διαχείρισης και μάρκετινγκ από τους δημόσιους φορείς. Οι αγρότες χρειάζονται υποστήριξη καθώς δεν διαθέτουν την απαιτούμενη εμπειρία ή τα κεφάλαια για πρόσληψη ειδικευμένου προσωπικού από το εξωτερικό.

Επιπρόσθετα μόνο ένας πολύ περιορισμένος αριθμός αγροκτημάτων παρέχουν δραστηριότητες σχετικές είτε με τη γεωργία (π.χ. συμμετοχή στην παραγωγή, πρακτικές διαχείρισης, επιδείξεις, κτλ), είτε με το ίδιο το αγρόκτημα (περπάτημα και τρέξιμο, δραστηριότητες σχετικές με τα ζώα, ιππασία, κτλ). Ακόμη λιγότεροι αγρότες χρησιμοποιούν δικά τους ή άλλα τοπικά προϊόντα στο πρωινό που σερβίρουν, στις απευθείας πώλησή τους στους επισκέπτες ή στην προώθησή σε άλλες επιχειρήσεις. Τέλος πολλοί λίγοι αγρο-επιχειρηματίες παρέχουν πληροφορίες για την περιοχή, την αγροτική ή πολιτισμική της ιστορία και το τι μπορεί να προσφέρει σε ένα τουρίστα (Kizos και Iosifides, 2007).

Ακόμα η αλληλοστήριξη και η συνεργασία με άλλες τοπικές επιχειρήσεις είναι περιορισμένη και γι αυτό το λόγο υπάρχει μικρή τοπική δικτύωση προς όφελος της αγροτικής ανάπτυξης, καθώς οι διάφορες μονάδες είτε ανταγωνίζονται η μία την άλλη, είτε ανταγωνίζονται το συμβατικό τουρισμό, είτε λειτουργούν απομονωμένα, δίχως να έχουν μια πραγματική αίσθηση της έννοιας 'κοινοί τοπικοί πόροι'. Αυτή η παρατήρηση δε περιορίζεται μόνο στο φαινόμενο του τουρισμού. Δεδομένου του γεγονότος πως η δικτύωση και η συνεργίες είναι απαραίτητες για

την αγροτική ανάπτυξη, το παραπάνω φαινόμενο στην Ελλάδα αποτελεί μία απ' της πιο αρνητικές πτυχές του αγροτουρισμού.

Εάν εξεταστεί ως σύνολο, ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα θα πρέπει να χαρακτηριστεί ως σπατάλη μιας ευκαιρίας για την ανάπτυξη της δικτύωσης και της συνεργίας ανάμεσα στους ιδιοκτήτες αγροκτημάτων τόσο σε τοπικό όσο και σε επίπεδο περιοχής. Γι αυτό το λόγο μόνο μέσο μεγάλης ανακατασκευής του τομέα θα μπορέσει ο αγροτουρισμός να αποτελέσει ένα μέσο αποτελεσματικής αναπτυξιακής στρατηγικής για τις λιγότερο ευνοημένες περιοχές της Ελλάδας (Kizos και Iosifides, 2007).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

5.1. ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η Κρήτη αποτελεί το μεγαλύτερο νησί της Ελλάδας καθώς και το 5^ο μεγαλύτερο νησί σε ολόκληρη τη Μεσόγειο, ενώ έγκειται στο νότιο άκρο του Αιγαίου Πελάγους. Από δυτικά προς ανατολικά, αποτελείται από τους νομούς Χανίων, Ρεθύμνου, Ηρακλείου και Λασιθίου, των οποίων πρωτεύουσες είναι τα Χανιά, το Ρέθυμνο, το Ηράκλειο και ο Άγιος Νικόλαος αντίστοιχα. Οι γεωγραφικές συντεταγμένες της είναι περίπου 35° Β 24° Α. Στην παρακάτω εικόνα βλέπουμε μια άποψη χάρτη του νομού Κρήτης.

Εικόνα 2: Γεωμορφολογικός Χάρτης Κρήτης

Το νησί έχει συνολική έκταση 8335 km², δηλαδή το 6.3% της συνολικής έκτασης της Ελλάδας. Το μήκος της είναι 257 km και οι ακτές τις έχουν συνολικά μήκος 1046 km.

Στην παρούσα εργασία θα μελετήσουμε ιδιαίτερα την Ανατολική Κρήτη, η οποία περιλαμβάνει τον νομό Λασιθίου. Ο χάρτης της Ανατολικής Κρήτης φαίνεται στην παρακάτω εικόνα.

Εικόνα 3: Χάρτης Ανατολικής Κρήτης

Η πληθυσμιακή κάλυψη βάσει στοιχείων της ΕΣΥΕ παρατίθεται στον παρακάτω πίνακα, βάσει των πιο πρόσφατων στοιχείων που συλλέχθηκαν το 2011.

Πίνακας 1: Δημογραφικά Στοιχεία Περιφέρειας Κρήτης

Απογραφή ΕΣΥΕ 2011	Σύνολο	%	Αρένες	Θήλεις
Κρήτη	623.065	5,8	308.665	314.400

Συγκεκριμένα η ανατολική Κρήτη έχει πληθυσμό 368808 κατοίκους και η δυτική 254.257 κατοίκους.

Ο Νομός Χανίων είναι ο δυτικότερος νομός του νησιού και καταλαμβάνει έκταση 2375 km². Βόρεια βρέχεται από το Κρητικό πέλαγος, νότια από το Λυβικό πέλαγος και ανατολικά συνορεύει με τον Νομό Ρεθύμνου. Πρωτεύουσα του νομού

είναι τα Χανιά. Η πόλη, όπως και ολόκληρος ο νομός, πήρε το όνομά της κατά μια άποψη, από μία παραφθορά αραβικής ονομασίας της περιοχής Αλ Χανίμ.

Ο Νομός Ρεθύμνου έχει όρια προς ανατολικά το νομό Ηρακλείου και προς δυτικά το νομό Χανίων, ενώ προς βόρεια βρέχεται από το Κρητικό και προς νότια από το Λιβυκό Πέλαγος. Ακόμα, εκτείνεται από τα Λευκά Όρη ως τον Ψηλορείτη και έχει έκταση 1496 km². Το όνομα του δήμου και της πόλης του Ρεθύμνου φαίνεται να έχει σύνδεση με την Υστερομινωική εποχή, αφού η τοποθέτηση της Αρχαίας Ρίθυμνας εικάζεται ότι βρίσκεται στη θέση του σημερινού Ρεθύμνου.

Ο Νομός Ηρακλείου ανήκει στην ανατολική Κρήτη. Συνορεύει δυτικά με το νομό Ρεθύμνου και ανατολικά με το νομό Λασιθίου, ενώ οι βόρειες ακτές του νομού βρέχονται από το Κρητικό πέλαγος και η νότια πλευρά του από το Λιβυκό πέλαγος. Η έκταση του νομού είναι 2641 km². Η πόλη του Ηρακλείου, που είναι και πρωτεύουσα του νομού, είναι η πιο πολυπληθής πόλη του νησιού και είναι η μεγαλύτερη πόλη της Ελλάδας σε πληθυσμό και σε έκταση. Διαθέτει το διεθνές αεροδρόμιο "Νίκος Καζαντζάκης", ένα από τα σημαντικότερα σε κίνηση αεροδρόμια της χώρας και διαθέτει το μεγαλύτερο λιμάνι του νησιού με μεγάλη κίνηση επιβατών και εμπορευμάτων.

Ο Νομός Λασιθίου είναι ο ανατολικότερος νομός της Κρήτης. Στις τρεις πλευρές του το Λασιθί βρέχεται από θάλασσα, το Κρητικό πέλαγος από βόρεια, το Καρπάθιο ανατολικά και το Λιβυκό στα νότια. Δυτικά είναι ο Νομός Ηρακλείου με φυσικό όριο την οροσειρά Δίκτη. Πρωτεύουσα του νομού Λασιθίου είναι ο Άγιος Νικόλαος, ενώ μεγαλύτερη πόλη του νομού είναι η πόλη της Ιεράπετρας. Έχει έκταση 1818 km², από τα οποία τα 23.58 km² είναι τα γύρω νησιά που ανήκουν σε αυτόν. Για την καταγωγή του ονόματος του νομού υπάρχουν αρκετές εκδοχές με πιθανότερες δυο. Η μια αναφέρει την πόλη της Σητείας, καθώς οι πρώην κατακτητές βενετσιάνοι την έγραφαν La Sitti και υποστηρίζεται από τον Paul Favre. Η άλλη αναφέρει την αρχαία ελληνική λέξη "λάσιος" που σημαίνει κατάφυτος τόπος.

5.2.ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η Περιφέρεια Κρήτης έχει να επιδείξει ένα ξεχωριστής ομορφιάς και οικολογικής αξίας φυσικό περιβάλλον το οποίο αποτελείται από αξιόλογους φυσικούς σχηματισμούς όπως φαράγγια, σπήλαια, οροπέδια και ορεινούς όγκους, πλούσια πανίδα και χλωρίδα και τοπία φυσικού κάλλους.

Ως «Ευαίσθητα οικοσυστήματα» έχουν χαρακτηριστεί όλα τα νησιά που βρίσκονται γύρω από την Κρήτη, σε όλο το μήκος της και σε αποστάσεις που κυμαίνονται μεταξύ 100μ. και 45ν.μ. Πολλά από αυτά διαθέτουν εξαιρετικές παραλίες και ιδιαίτερο ανάγλυφο, άλλα δε σπάνια χλωρίδα και πανίδα, στοιχεία που προσελκύουν το ενδιαφέρον πολλών επισκεπτών. Τα σημαντικότερα είναι: Γαύδος και Γαυδοπούλα, Γραμβούσα, Διονυσάδες, Ελαφονήσι, Ντία, Σπιναλόγκα, Χρυσή, Θοδωρού, Μεγάλο και Μικρό Παξιμάδι και Κουφονήσι.

Το κλίμα του νησιού έχει συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας πολύ πλούσιας χλωρίδας, με διαφορετικά οικοσυστήματα, που συνθέτουν ένα σύνολο σπάνιας πολυμορφίας. Καμιά ίσως άλλη περιοχή της γης με την έκταση της Κρήτης, δεν διαθέτει τόσα είδη φυτών. Σε μια έκταση 8.700 περίπου τ.μ. υπάρχουν 1624 αυτόχθονα αυτοφυή είδη από τα οποία τα 170 είναι ενδημικά της Κρήτης.

Τα ενδημικά φυτά είναι ανομοιόμορφα κατανεμημένα και ως επί το πλείστον απαντώνται σε ψηλά βουνά, φαράγγια και απομονωμένες περιοχές. Ορισμένα από αυτά είναι πολύ σπάνια ή βρίσκονται σε κίνδυνο. Από το σύνολο των ενδημικών φυτών της Κρήτης τα 114 είδη βρίσκονται στα Λευκά Όρη που είναι μια από τις πλουσιότερες βοτανολογικά περιοχές

Ανάλογη σε ποικιλία και ενδιαφέρον είναι και η πανίδα του νησιού. Ενδημικά και πολύ ιδιαίτερα ζώα είναι ο Κρητικός αίγαγρος *Capra Aegagrus-Cretica* (κρι-κρι), σήμακατατεθέν της Κρητικής πανίδας και υπό εξαφάνιση είδος που απαντάται στις νότιες παρυφές των Λευκών Ορέων και στα νησάκια Θοδωρού, Άγιοι Πάντες και Ντία, και επίσης ο αγριόγατος. Μεγάλο ενδιαφέρον, ιδιαίτερα για τον τουρισμό (πτηνοπαρατήρηση) έχουν οι πληθυσμοί από σπάνια

πουλιά όπως π.χ. ο γυπαετός *Gypaetus Barbatus*- που υπάρχουν στην Κρήτη αλλά και στα μικρονήσια της.

Το φυσικό περιβάλλον της Κρήτης χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερου οικολογικού ενδιαφέροντος και αξίας, γεγονός που αποδεικνύεται από την ένταξη πολλών περιοχών στο ευρωπαϊκό δίκτυο «Φύση 2000», για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων, της άγριας πανίδας και χλωρίδας. Επίσης από τη δεκαετία του 1960 είναι χαρακτηρισμένος ο Εθνικός Δρυμός Σαμαριάς που βρίσκεται 45 χλμ. νότια της πόλης των Χανίων και ορίζεται από τα χωριά Ομαλός και Αγία Ρούμελη.

Ανάλογα δηλωτική είναι η ύπαρξη του «Φυσικού Πάρκου Ψηλορείτη», που υπάγεται στα Ευρωπαϊκά Γεωπάρκα και εντάσσεται στη λίστα των Παγκόσμιων Γεωπάρκων της UNESCO (Global Geoparks). Εξίσου σημαντικός φυσικός πόρος και ιδιαίτερα δημοφιλής τουριστικός προορισμός είναι το φοινικόδασος του Βαΐ που βρίσκεται στο Δ.Δ. Παλαικάστρου του Νομού Λασιθίου και έχει χαρακτηριστεί ως αισθητικό δάσος. Πρόκειται για μια μικρή κοιλάδα με φυσική συστάδα του Φοίνικα *Phoenix theophrastis*, ενός από τα αυτοφυή είδη Φοινίκων της Ευρώπης. Αξίζει να αναφερθεί ότι το Βαΐ έχει χαρακτηριστεί επίσης ως Ειδικά Προστατευόμενη Μεσογειακή Περιοχή και ως Ζώνη Ειδικής Προστασίας.

Με βάση τα παραπάνω, κύριο χαρακτηριστικό του φυσικού περιβάλλοντος είναι ο σημαντικός αριθμός αλλά και η μεγάλη έκταση οικολογικά ευαίσθητων περιοχών, που καλύπτουν σημαντικό μέρος της ενδοχώρας και ακτών. Τα προβλήματα-ανάγκες προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος εμφανίζουν έντονη χωρική διαφοροποίηση, έτσι:

[1] στη βόρεια ζώνη οι πιέσεις που ασκούνται στο φυσικό περιβάλλον οφείλονται στην αστική και τουριστική ανάπτυξη, με άμεση συνέπεια τις αυξημένες απαιτήσεις στους τομείς διαχείρισης στερεών και υγρών αποβλήτων, στην άμεση οριοθέτηση των προστατευόμενων περιοχών μέσω Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών και στις αναπλάσεις των τουριστικών ζωνών που έχουν αναπτυχθεί χωρίς σχεδιασμό ακολουθώντας τις παρεκκλίσεις της εκτός σχεδίου δόμησης περιοχής.

[2] στη νότια ζώνη οι πιέσεις οφείλονται στη συνύπαρξη των οικολογικά ευαίσθητων περιοχών με εντατικές καλλιέργειες ή και αναπτυσσόμενες τουριστικά ζώνες, καθώς και στα κατά τόπους φαινόμενα ερημοποίησης

[3] στην ενδοχώρα οι κύριες πιέσεις ασκούνται από τις πυρκαγιές, το κυνήγι και τη Βόσκηση

[4] στον τομέα των δασικών εκτάσεων και λαμβάνοντας υπόψη το χαρακτήρα της κτηνοτροφίας στην Κρήτη (ελεύθερη βόσκηση) αλλά και το ιδιοκτησιακό καθεστώς, είναι ιδιαίτερα αυξημένες οι ανάγκες για ολοκληρωμένα διαχειριστικά σχέδια.

Σε πολύ μικρό επίσης βαθμό καλύπτονται οι ανάγκες για διαχειριστικά σχέδια των κηρυγμένων-προστατευόμενων περιοχών. Ας σημειωθεί ότι σε πολλές περιπτώσεις εκκρεμεί ακόμη και η σαφής οριοθέτηση των ζωνών. Σε όρους υδατικών πόρων η Κρήτη χαρακτηρίζεται από άνισο χωρικά επιφανειακό και υπόγειο υδατικό δυναμικό, απόρροια των κλιματικών συνθηκών και των γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών της. Σταθερά ζητούμενα αποτελούν η ορθολογική διαχείριση του υδατικού δυναμικού και η εξοικονόμηση υδατικών πόρων, η δημιουργία υποδομών με στόχο την αξιοποίηση της επιφανειακής απορροής υδάτων και σε κάθε περίπτωση η ολοκληρωμένη - ενιαία προσέγγιση και παρέμβαση για την εξασφάλιση αναγκών ύδρευσης και άρδευσης.

Η διαχείριση των απορριμμάτων αποτελεί μείζον ζήτημα και κρίνεται γενικά ελλιπής. Ο υπάρχων Περιφερειακός Σχεδιασμός διαχείρισης στερεών αποβλήτων δεν οδηγεί στην επίλυση αλλά μάλλον στη διόγκωση του προβλήματος αφού στην πράξη προωθεί μόνο «προσωρινές λύσεις» που διαρκούν περίπου όσο και μια προγραμματική περίοδος του ΕΣΠΑ. Αντίθετα, δεν υπάρχει κανένας σχολιασμός για τα βιομηχανικά απόβλητα (κυρίως παραπροϊόντων και αποβλήτων των ειδών διατροφής όπως π.χ. των σφαγείων). Παράλληλα, συνεχίζει να λειτουργεί ένας σημαντικός αριθμός χώρων ανεξέλεγκτης διάθεσης, οι οποίοι προκαλούν σημαντικές επιπτώσεις.

Σε πολλές περιπτώσεις εξακολουθούν να προκαλούνται πιέσεις στο περιβάλλον λόγω της ελλιπούς διαχείρισης των υγρών αποβλήτων και παρά την ύπαρξη και λειτουργία σημαντικού αριθμού μονάδων επεξεργασίας λυμάτων. Σύμφωνα με την Οδηγία 91/271/ΕΟΚ για την επεξεργασία των Αστικών Λυμάτων, οι κυριότερες υποχρεώσεις των κρατών μελών είναι η εγκατάσταση δικτύων συλλογής και σταθμών επεξεργασίας λυμάτων σε οικισμούς με πληθυσμό πάνω από 2.000 ι.π⁵.

Επίσης απαιτείται η βιολογική δευτεροβάθμια επεξεργασία των λυμάτων στις κανονικές περιοχές, ο προσδιορισμός των Ευαίσθητων και Κανονικών περιοχών, η επιπρόσθετη αφαίρεση αζώτου (N) και φωσφόρου (P) στις ευαίσθητες περιοχές με πληθυσμό πάνω από 10.000 ι.π, η παρακολούθηση της ποιότητας του επεξεργασμένου νερού και η έκδοση αδειών και κανονισμών για την απόρριψη του επεξεργασμένου νερού και λάσπης.

Τέλος, απαιτείται η υποβολή εκθέσεων προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΕΕ), όπως η έκθεση κατάστασης ή συμμόρφωσης, η έκθεση ενημέρωσης του κοινού και η έκθεση Προγράμματος Εφαρμογής (ΠΕ). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στην πλειοψηφία των Δήμων στην Κρήτη υπάρχουν αποχετευτικά δίκτυα, τα οποία σε πολλές περιπτώσεις είναι ατελή ή δεν εξυπηρετούν το σύνολο των οικισμών. Η Περιφέρεια έχει τις προϋποθέσεις να αναδειχθεί ως πιλοτική στο πεδίο της πράσινης ανάπτυξης, σε μια περίοδο μάλιστα που ο στόχος της πράσινης ανάπτυξης έχει οριστεί ως στρατηγικός κυβερνητικός στόχος και σε μια ευρωπαϊκή συγκυρία που χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη επιμονή σ' αυτόν.

5.3. ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο τύπος κλίματος της Κρήτης, είναι ένας μεταβατικός ενδιάμεσος τύπος μεταξύ του χερσαίου Μεσογειακού και του ερημοειδούς Μεσογειακού, στο οποίο υπάγεται κυρίως η νοτιοανατολική Κρήτη. Το κύριο χαρακτηριστικό του κλίματος είναι η γλυκύτητα και η ηπιότητα. Η ψυχρή εποχή είναι ήπια και σε αυτό συντελεί η συχνή άφιξη στην περιοχή των θερμών και υγρών ΝΔ αερίων μαζών.

Η Κρήτη γενικώς παρουσιάζει σημαντική ανισοκατανομή του ετήσιου όγκου βροχόπτωσης τόσο γεωγραφικά (από ανατολικά προς δυτικά), όσο και φυσιογραφικά (πεδινές προς ορεινές περιοχές), εμφανίζοντας βροχοβαθμίδα (αύξηση της βροχόπτωσης με το υψόμετρο) από τις μεγαλύτερες της Ελλάδας, εάν όχι τη μεγαλύτερη: 61 mm / 100 m. Η μέση μηνιαία βροχόπτωση είναι μέγιστη το Δεκέμβριο ή τον Ιανουάριο και ελάχιστη τον Ιούλιο και τον Αύγουστο οι οποίοι είναι σχεδόν άνομβροι σε ολόκληρη την πεδινή Κρήτη. Το 25% περίπου της ετήσιας βροχόπτωσης συμβαίνει στους περισσότερους σταθμούς της Κρήτης στη διάρκεια του βροχερότερου μήνα. Αντίστοιχα, ο μηνιαίος αριθμός ημερών βροχής κυμαίνεται μεταξύ 15 ημερών περίπου κατά τους μήνες Δεκέμβριο και Ιανουάριο και 0,3 ημέρες τον Ιούλιο και τον Αύγουστο. Ο αριθμός των ημερών βροχής δεν διαφέρει σημαντικά μεταξύ των ορεινών και των πεδινών σταθμών. Στους ορεινούς μάλιστα σταθμούς ο αριθμός ημερών βροχής εμφανίζεται ίσος ή και μικρότερος του αριθμού ημερών βροχής στους πεδινούς σταθμούς, ιδιαίτερα κατά τους χειμερινούς μήνες. Ο μέσος αριθμός ημερών βροχής στην Κρήτη ανέρχεται σε 90 περίπου ημέρες (25% του έτους).

Από την άποψη της ηπιότητας και των μεταβολών το κλίμα της Κρήτης θεωρείται προνομιούχο και οφείλεται στην κεντρική θέση που κατέχει η νήσος στην ανατολική Μεσόγειο. Ο χειμώνας αρχίζει συνήθως κατά τα μέσα Δεκεμβρίου και είναι ήπιος. Ο ψυχρότερος μήνας του έτους είναι ο Φεβρουάριος που διαφέρει ελάχιστα θερμομετρικά από τον Ιανουάριο. Η διαφορά τους όμως τόσο με το Δεκέμβριο όσο και με το Μάρτιο είναι αισθητή. Η μέση θερμοκρασία εμφανίζεται μεγαλύτερη στα ανατολικά από ότι στα δυτικά και μεγαλύτερη στα νότια από ότι στα βόρεια. Η εικόνα διαφοροποιείται σημαντικά στα ορεινά στα οποία οι μέσες θερμοκρασίες είναι χαμηλότερες, οι θερμοκρασιακές αποκλίσεις εντονότερες και οι θερμοκρασίες ιδιαίτερα των χειμερινών μηνών σημαντικά χαμηλότερες. Θερμότερος μήνας του έτους είναι ο Ιούλιος με μέση υπερετήσια θερμοκρασία περίπου 25°C. Οι θερμοκρασίες αυτές προσδιορίζουν σε μεγάλο βαθμό και τη χρονική διάρκεια της καλοκαιρινής περιόδου, η οποία σε ολόκληρη την περιοχή μελέτης καλύπτει 4 τουλάχιστον μήνες (Ιούνιος, Ιούλιος, Αύγουστος και Σεπτέμβριος).

Η ηλιοφάνεια είναι ιδιαίτερα υψηλή σε ολόκληρη την Κρήτη. Ο μέσος ετήσιος αριθμός ωρών ηλιοφάνειας ανέρχεται σε 2700 περίπου ώρες στη βόρεια Κρήτη (2707 ώρες στο Ηράκλειο, 2699 ώρες στη Σητεία, 2765 ώρες στη Σούδα και 2592 ώρες στο Ρέθυμνο (μέσος όρος 8 ετών μόνο). Στη νότια Κρήτη ο μέσος ετήσιος αριθμός ωρών ηλιοφάνειας είναι κατά 10% τουλάχιστον υψηλότερος ανερχόμενος σε 3000 περίπου ώρες (3068 ώρες στην Ιεράπετρα και 2948 ώρες στο Τυμπάκι). Ο αριθμός ωρών ηλιοφάνειας της Ιεράπετρας είναι ο μεγαλύτερος της Ελλάδας.

Η μέση νέφωση κυμαίνεται μεταξύ περίπου 5 όγδοα τον Ιανουάριο και 0,6-1 όγδοο τον Ιούλιο. Ο μέσος αριθμός αιθρίων ημερών (νέφωση μεταξύ 0 και 1,5 όγδοα) κυμαίνεται μεταξύ 3 ημερών περίπου τον Ιανουάριο και 28 ημερών τον Ιούλιο στις πεδινές περιοχές. Στις ορεινές περιοχές ο αριθμός των αιθρίων ημερών κατά τους θερινούς μήνες είναι κατά 30% μικρότερος. Η ομίχλη (όπως και η πάχνη) είναι επίσης εξαιρετικά σπάνια στην Κρήτη. Αντίθετα, συχνότερη είναι η εμφάνιση υδροσταγόνων πάνω στις επιφάνειες του εδάφους, δηλαδή η δρόσος (dew).

5.4. ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η Περιφέρεια Κρήτης, αποτελείται από τις Π.Ε. Ηρακλείου, Λασιθίου, Ρεθύμνου και Χανίων. Σύμφωνα με το Ν.3852/2010 (ΦΕΚ 87Α/7-6-2010) «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης», κάθε Π.Ε. (γεωγραφικός χαρακτηρισμός) αποτελεί και περιφερειακή ενότητα (διοικητικός χαρακτηρισμός) και κάθε πρωτεύουσα Π.Ε. είναι έδρα της αντίστοιχης περιφερειακής ενότητας. Έδρα της περιφέρειας Κρήτης είναι το Ηράκλειο.

Η Περιφέρεια Κρήτης το 2011 είχε μόνιμο πληθυσμό 594.368 34,35 και πραγματικό πληθυσμό 601.131 κατοίκους, ενώ σύμφωνα με τα προσωρινά αποτελέσματα της απογραφής του 2011, η Περιφέρεια έχει 621.340 μόνιμο πληθυσμό, σημειώνοντας μία αύξηση περίπου 4,5%. Στο σημείο αυτό τονίζεται ότι

δεν υπάρχουν ακόμα δεδομένα για τον πραγματικό πληθυσμό της χώρας. Αναμένεται μία αύξηση όμοιας τάξης (~4,5%) αλλά για λόγους υπερ ασφαλείας, η ακόλουθη ανάλυση στηρίζεται στα δεδομένα της απογραφής του 2001.

Σύμφωνα με τα ισχύοντα δεδομένα η Περιφέρεια έχει μόνιμο πληθυσμό 622.913 κατοίκους, ενώ ο πραγματικός, de facto, είναι 682.928 σύμφωνα με την απογραφή του 2011.

5.5. ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Προκειμένου να προσδιοριστούν οι κατηγορίες του παραδοσιακού οικιστικού περιβάλλοντος που απαιτείται να προστατευθεί, πρέπει πρώτα να πραγματοποιηθεί επισκόπηση των κατηγοριών που συνθέτουν το οικιστικό περιβάλλον. Οι κατηγορίες αυτές αφορούν στον τύπο της οικιστικής ανάπτυξης (αστική, ημιαστική ή/και αγροτική) και σε ζητήματα τοπολογίας και πληθυσμιακής πυκνότητας ανά οικισμό (αποκεντρωμένοι οικισμοί, ορεινές ή/και πεδινές περιοχές). Συνοπτικά, οι κατηγορίες οικιστικού περιβάλλοντος της Περιφέρειας Κρήτης περιλαμβάνουν:

- Μεμονωμένους οικισμούς, ή ομάδες οικισμών οι οποίοι τοπολογικά βρίσκονται σε ορεινές, παράκτιες ή απομονωμένες περιοχές. Ο πληθυσμός των οικισμών αυτών, συνήθως δεν ξεπερνά τους 2000 μόνιμους κατοίκους.
- Παραδοσιακούς οικισμούς που προστατεύονται βάση ειδικής νομοθεσίας ως διατηρητέα μνημεία ιστορικού ή/και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος (απόφαση ΥΠΠΟ/ΓΔΑ/ΑΡΧ/Β1/Φ38/29115/897/01 (ΦΕΚ 757/Β/15-6-01)). Πρόκειται για οικισμούς οι οποίοι διατηρούν αλώβητο το χαρακτήρα τους παρά την τουριστική ή οικονομική ανάπτυξη. Παραδειγματικά αναφέρεται ότι, στην κατηγορία αυτή ανήκουν παλιά κεφαλοχώρια που διατηρούν τον παραδοσιακό χαρακτήρα τους. Σήμερα διασώζονται ακόμα, εν μέρει ή εξ ολοκλήρου, μια σειρά τέτοιων οικισμών σε διάφορες περιοχές της Περιφέρειας Κρήτης. Ο πληθυσμός τους, στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν υπερβαίνει τους 500 μόνιμους κατοίκους, ωστόσο, σε εποχιακή βάση ενδέχεται να αυξηθεί σημαντικά λόγω τουριστικής κίνησης.

- Στην τρίτη κατηγορία ανήκουν πόλεις ή/και κωμοπόλεις με πληθυσμό που κυμαίνεται μεταξύ 2000 και 5000 μόνιμους κατοίκους. Οι κωμοπόλεις αυτές συχνά αποτελούν κέντρα δημοτικών διαμερισμάτων.
- Τέλος, στην τέταρτη κατηγορία, ανήκουν οικιστικά σύνολα με πληθυσμό μεγαλύτερο των 5000 κατοίκων. Σε αυτά εντάσσονται τα μεγάλα αστικά κέντρα. Για την περίπτωση της Περιφέρειας Κρήτης, το παραδοσιακό οικιστικό περιβάλλον αφορά σε οικισμούς της πρώτης (1ης) και δεύτερης (2ης) κατηγορίας. Ενδεικτικά αναφέρεται ο οικισμός της Επισκοπής – Κοινότητας Επισκοπής επαρχίας Μυλοποτάμου έχει χαρακτηριστεί ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο με περιβάλλοντα χώρο προστασίας. Επίσης, στο παραδοσιακό οικιστικό περιβάλλον μπορούν να ενταχθούν και τμήματα κωμοπόλεων ή/και αστικών κέντρων που διατηρούν τοπικά τον ιδιαίτερο οικιστικό τους χαρακτήρα. Παράδειγμα τέτοιων περιοχών είναι το τμήμα του ιστορικού κέντρου (παλαιά – μεσαιωνική πόλη) της ευρύτερης πόλης του Ρεθύμνου και των Χανίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΚΡΗΤΗ

6.1. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΚΡΗΤΗ

Η «επιστροφή στη φύση», μέσω των μονάδων του εναλλακτικού τουρισμού που υπάρχουν στη Ανατολική Κρήτη, αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι των μορφών εναλλακτικού τουρισμού που λαμβάνουν χώρα στο νησί. Ο αγροτουρισμός στην περιοχή της ανατολικής Κρήτης ωστόσο θα μπορούσαμε να πούμε πως δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος, αναφορικά με τους υπόλοιπους νομούς της Κρήτης.

Γενικά στις αγροτουριστικές μονάδες ολόκληρου του νησιού, ο επισκέπτης αλλά και οι ντόπιοι βιώνουν ένα ξεχασμένο τρόπο ζωής για το σύγχρονο άνθρωπο, αισθάνονται τη χαρά της δημιουργίας καθώς συμμετέχουν στη διαδικασία καλλιέργειας της γης ή σε κτηνοτροφικές εργασίες. Εδώ, απλές τροφές, όπως το ψωμί, τα λαχανικά και τα φρούτα είναι κάτι παραπάνω από νόστιμα και είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας.

Οι αγροτικές δραστηριότητες αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του πολιτισμού και της ιστορίας του τόπου και των ανθρώπων του. Η οικονομία του νησιού βασίστηκε, μέσα στους αιώνες, στις εύφορες πεδινές και ημιορεινές του εκτάσεις, όπου καλλιεργούνται μέχρι σήμερα αιωνόβιες ελιές, αμπέλια, εσπεριδοειδή, λαχανικά και φρούτα. Τις τελευταίες δεκαετίες δεν καλλιεργούνται πλέον σιτηρά, όπως παλαιότερα, καθώς η εκβιομηχάνιση της γεωργίας κατέστησε ασύμφορους τους παραδοσιακούς τρόπους παραγωγής.

Οι Κρητικοί καλλιεργούν τη γη σε κάθε πρόσφορο σημείο του νησιού. Από τις εύφορες κοιλάδες και τα οροπέδια του νησιού μέχρι τις ακτές και στις άκρες των βράχων, τα προϊόντα της κρητικής γης παράγονται με αγάπη ενώ ο ήλιος τους δίνει ξεχωριστή και ασύγκριτη γεύση. Στο ελαιόλαδο, το κρασί, τα σταφύλια, το μέλι και τα εσπεριδοειδή προστέθηκαν τα κηπευτικά, οι μπανάνες, το αβοκάντο, η αλόη και άλλα "εξωτικά" φρούτα που κοσμούν το καθημερινό ή γιορτινό τραπέζι. Το εύκρατο κλίμα του νησιού επιτρέπει την παραγωγή φυτικών και ζωικών

τροφίμων ιδιαίτερης διατροφικής αξίας για τον ανθρώπινο οργανισμό, συμβάλλοντας στη διάσημη κρητική διατροφή. Στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές οι κάτοικοι ασχολούνται κυρίως με την κτηνοτροφία, εκτρέφοντας μεγάλους αριθμούς αιγοπροβάτων ελεύθερης βοσκής. Αρκετά τυροκομεία παράγουν παραδοσιακά τυροκομικά προϊόντα σε ολόκληρο το νησί.

Παράλληλα νέα είδη, όπως τα αβοκάντο, έκαναν την εμφάνιση τους, η καλλιέργεια των οποίων αποδείχτηκε ιδιαίτερα αποδοτική για τις κλιματολογικές μας συνθήκες. Στα ορεινά των Χανίων, ο άγριος πέτρινος όγκος δεν διαθέτει εκτάσεις για εκτεταμένη γεωργική καλλιέργεια, πέρα από τα Οροπέδια Ομαλού και Ασκύφου. Οι κάτοικοι αυτών των περιοχών ασχολούνται με την κτηνοτροφία, εκτρέφοντας μεγάλους αριθμούς αιγοπροβάτων ελεύθερης βοσκής. Παράλληλα, αρκετά τυροκομεία παράγουν παραδοσιακά τυροκομικά προϊόντα υψηλής ποιότητας. Η μελισσοκομία αποτελεί άλλον ένα παραγωγικό τομέα του αγροτικού χώρου σε όλο σχεδόν τον νομό. Η πλούσια χλωρίδα του τόπου σε αρωματικά φυτά και βότανα δίνει μιας μοναδικής ποιότητας μέλι, που είναι διάσημο από την αρχαιότητα. Ας δούμε όμως λίγο πιο αναλυτικά την αγροτική ζωή και τους τρόπους παραγωγής στην κρητική ύπαιθρο.

Τρύγος

Ο οίνος είναι συστατικό στοιχείο του ελληνικού πολιτισμού. Πλήθος αναφορών υπάρχουν από τα μινωικά χρόνια, για την καλλιέργεια των αμπελιών και την οινοποίηση. Μινωικές ποικιλίες καλλιεργούνται ακόμη και σήμερα, στα ίδια χώματα και πολλές φορές με την ίδια σχεδόν διαδικασία παραγωγής. Δεν νοείται, κρητικό τραπέζι χωρίς κρασί, το οποίο ο σπιτονοικοκύρης παινεύει πάντα ιδιαίτερα. Σχεδόν κάθε σπίτι έχει το δικό του κρασί. Οι καλλιεργητικές φροντίδες του αμπελιού, αρχίζουν μετά τον τρύγο με ένα βασικό κλάδεμα. Το κυρίως κλάδεμα γίνεται, ανάλογα με την περιοχή και το υψόμετρο, Γενάρη ή Φλεβάρη, ακολουθούν φρεζαρίσματα, κορφολόγημα των βλαστών, θειαφίσματα, και ίσως αραίωμα των σταφυλιών. Η ωρίμανση και ο τρύγος πραγματοποιούνται ανάλογα με την ποικιλία και το υψόμετρο της περιοχής από το πρώτο δεκαήμερο του

Αυγούστου μέχρι και τις αρχές του Οκτώβρη. Μέχρι τότε το αμπέλι απαιτεί συνεχή επίβλεψη και ενασχόληση, για την πρόληψη των διαφόρων ασθενειών.

Η κοινωνική διάσταση του τρύγου μας δίνει μια χαρακτηριστική εικόνα της αγροτικής ζωής στην Κρήτη. Από τα χαράματα φίλοι και συγγενείς τρυγούν και κουβαλούν τα σταφύλια. Όταν ο τρύγος τελειώσει, τα σταφύλια πιέζονται στο πατητήρι είτε μηχανοκίνητα, είτε πολλές φορές ακόμη, με τα πόδια και παράγεται μούστος. Η μεγάλη ηλιοφάνεια στην Κρήτη δίνει στον μούστο συνήθως αρκετά ζάχαρα και έτσι έχουμε και αρκετά υψηλόβαθμα κρασιά. Όταν τελειώσει το πάτημα, ο μούστος μπαίνει στα βαρέλια ή μένει στο πατητήρι για κάποιες ώρες για να πάρει χρώμα και τανίνες. Τότε έρχεται η ώρα της γιορτής. Όλοι κάθονται στο πλουσιοπάροχο τραπέζι με τα καλύτερα κρασιά του σπιτιού και εύχονται στον νοικοκύρη. Ο κάματος της ημέρας μετατρέπεται σε διάθεση για τραγούδι και χορό.

Τσικουδιά – Ρακοκάζανο

Τα κρασιά έχουν μπει στα βαρέλια και ο βρασμός έχει ολοκληρωθεί, το φθινόπωρο έχει μπει για τα καλά και οι σόμπες καπνίζουν στα χωριά. Το βρεγμένο χώμα μυρίζει παντού. Είναι η εποχή που τα κάστανα συνοδεύουν την τσικουδιά. Σιγά-σιγά αρχίζουν οι προετοιμασίες για το μάζεμα της ελιάς. Τα στέμφυλα (στράφυλα), τα υπολείμματα των σταφυλιών μετά το πάτημα δηλαδή, έχουν σφραγιστεί στα βαρέλια και μετά την ολοκλήρωση της ζύμωσης είναι έτοιμα για την απόσταξη.

Η τσικουδιά, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, πρέπει να έχει 37,5% αλκοόλη και η μέγιστη περιεκτικότητά της σε μεθανόλη να μην υπερβαίνει τα 8 γρμ. ανά λίτρο. Η απόσταξη σε όλη την Ελλάδα επιτρέπεται μόνο με σχετική άδεια. Σε όλα τα χωριά υπάρχουν άμβυκες, τα γνωστά καζάνια στα οποία μπαίνουν τα στέμφυλα και το υγρό των βαρελιών, σφραγίζονται ερμητικά και έπειτα βράζουν για να φθάσει η θερμοκρασία στους κατάλληλους βαθμούς, ώστε να αρχίσει η απόσταξη. Από το καπάκι του καζανιού ξεκινά μια σωλήνα η οποία συνήθως ψύχεται εξωτερικά με νερό για να υγροποιηθεί ο ατμός που βγαίνει έπειτα ως τσικουδιά. Το «πρωτοράκι» είναι το πρώτο απόσταγμα το οποίο τρέχει από το καζάνι και είναι ιδιαίτερα υψηλόβαθμο. Στην Κρήτη, σε αρκετά χωριά,

αποστάζονται ακόμη μούρα και παράγεται η μουρνόρακι. Παλαιότερα γίνονταν και απόσταξη από κούμαρα, για την κουμαρόρακι.

Όποιος αποστάζει, συνήθως καλεί φίλους και στο φθινοπωρινό τοπίο στήνονται ψησταριές με τα κάρβουνα από τη φωτιά του καζανιού και πρόχειρα τραπέζια με κρητικούς μεζέδες: εξαιρετικά άγρια μανιτάρια, κάστανα, καλιτσούνια, και χόρτα, όλα χαρακτηριστικά προϊόντα της συγκεκριμένης εποχής του χρόνου. Ακόμη και σήμερα η παράδοση συνεχίζεται δείχνοντας μέσα από τις αγροτικές δραστηριότητες πόσο σημαντικό στοιχείο είναι η συνεύρεση των ανθρώπων για την κρητική κοινωνία.

Ελιά

Η ελιά αποτελεί την βασική καλλιέργεια σε όλη την Κρήτη. Ατελείωτες πλαγιές λάμπουν στον ήλιο όταν αυτός φωτίζει τα ασημοπράσινα φυλλώματά τους. Εδώ παράγεται το καλύτερο ελαιόλαδο του κόσμου. Πλούσιο σε άρωμα και γεύση και χαμηλό σε οξύτητα αποτελεί την βασική πηγή λίπους της κρητικής διατροφής. Η συλλογή του ελαιοκάρπου και η ελαιοποίηση είναι δραστηριότητα για κάθε κρητικό σχεδόν. Στα Χανιά καλλιεργούνται κυρίως δυο είδη ελιάς. Το πρώτο είναι οι λιανές, δέντρα των οποίων ο καρπός είναι σχετικά μικρός αλλά πολυάριθμος και τα οποία οι παραγωγοί ραβδίζουν και μαζεύουν τον καρπό τους σε δίχτυα, που έχουν απλώσει από κάτω. Τα δέντρα κλαδεύονται χαμηλά σε σχήμα ομπρέλας. Η εποχή της συγκομιδής αρχίζει τον Νοέμβρη και συνεχίζεται μέχρι τον Φλεβάρη, ανάλογα το υψόμετρο, το οποίο είναι κυρίως ενδεικτικό για το βαθμό ωρίμανσης. Αν έχουν «λαδώσει» οι ελιές παράγουν περισσότερο και καλύτερο λάδι. Σε άλλες περιοχές, όπως του Σελίνου, λόγω κυρίως της μορφολογίας του εδάφους, καλλιεργούνται οι τσουνάτες ελιές, μεγάλα δέντρα τα οποία στρώνονται με δίχτυα μόνιμης στρώσης και η συγκομιδή γίνεται κάθε 15-20 μέρες από τα δίχτυα.

Έτσι η συγκομιδή διαρκεί πολλές φορές μέχρι τον Μάιο ή και τον Ιούνιο. Οι ελιές μεταφέρονται έπειτα στα ελαιοτριβεία όπου πραγματοποιείται η σύνθλιψη και η εξαγωγή του ελαιόλαδου. Διάφοροι είναι και οι τρόποι με τους οποίους λειτουργούν τα εργοστάσια κάποια έχουν ακόμη μυλόπετρες και πρέσες όπως τα παλαιά χρόνια και πραγματοποιούν έτσι ψυχρή σύνθλιψη, άλλα λειτουργούν

φυγοκεντρικά και άλλα με βελονισμό. Το ελαιόλαδο που παράγεται εδώ, μοναδικό σε θρεπτικά στοιχεία και γεύση, είναι φημισμένο σε όλο τον κόσμο. Εξαιρετικής ποιότητας είναι και οι επιτραπέζιες ελιές, οι οποίες παράγονται στην ευρύτερη περιοχή. Οι σελινώτικες αλατσολιές, μαύρες παστές, οι νερατζολιές, κοφτές και τσακιστές ξιδάτες ή σε χυμό λεμονιού, όλες έχουν το άρωμα της Κρήτης και συνοδεύουν κάθε φαγητό. Πολλές φορές αποτελούν και συστατικό του στοιχείο όπως στις σουπιές με μάραθο ή στα τσιγαριαστά χόρτα. Ακόμη συνοδεύουν το κρασάκι ή την τσικουδιά.

Κτηνοτροφία – Τυροκομία

Στον ορεινό όγκο των Χανίων, που είναι πλούσιος σε αρωματικά φυτά και βότανα εκτρέφονται χιλιάδες αιγοπρόβατα. Η κτηνοτροφία ήταν ανέκαθεν η κύρια ασχολία των κατοίκων των ορεινών περιοχών του Σελίνου, του ορεινού Αποκόρωνα και φυσικά των Σφακίων.

Η πολιτισμική παράδοση της Κρήτης θα ήταν φτωχή χωρίς τα ριζίτικα, τα τραγούδια που κατεξοχήν διηγούνται την ζωή αυτών των ανθρώπων. Μια ζωή δύσκολη μα και ελεύθερη. Ένας τρόπος και μια φιλοσοφία ζωής απλή, περήφανη και φιλόξενη. Η πραγματική Κρήτη εξακολουθεί να βρίσκει τρόπους έκφρασης στα διάσελα και τις κορφές, στα μητάτα και στους κούμους που δεν τα φθάνουν ακόμη οι δρόμοι και οι «ευκολίες» του πολιτισμού. Βέβαια θα ήταν ανέφικτο να παραχθούν τα παραδοσιακά τυροκομικά προϊόντα χωρίς την τεχνογνωσία των χιλιάδων ετών που σήμερα σε συνδυασμό με τις μοντέρνες μεθόδους διασφαλίζουν την ποιότητα.

Στα σύγχρονα τυροκομεία το γάλα πρώτα παστεριώνεται και έπειτα, με την προσθήκη καλλιέργειας, θερμαίνεται σε συγκεκριμένες θερμοκρασίες για να γίνει η διάσημη κρητική γραβιέρα η οποία θα ωριμάσει για αρκετούς μήνες πριν να είναι έτοιμη προς κατανάλωση. Άλλα τυριά, τα οποία είναι φημισμένα, είναι η μυζήθρα, και ο αθότυρος, άσπρα τυριά και τα δύο. Καταπληκτικό είναι και το γιαούρτι το οποίο γίνεται από πρόβειο γάλα.

Μέλι

Ένα άλλο προϊόν το οποίο είναι χαρακτηριστικό της περιοχής των Χανίων είναι το μέλι. Παλαιότερα οι μελισσόκηποι ήταν μόνιμοι καθώς δεν υπήρχε η δυνατότητα της μεταφοράς τους. Σήμερα οι μελισσοκόμοι μεταφέρουν τις κυψέλες τους ανάλογα με την ανθοφορία σε διαφορετικό κάθε φορά τόπο. Έτσι, νωρίς την άνοιξη τις πηγαίνουν στους πορτοκαλεώνες και γενικά σε χαμηλά υψόμετρα για να συλλέξουν οι μέλισσες χυμούς από τα ανθοφόρα φυτά και αργότερα τις ανεβάζουν σε μεγαλύτερα υψόμετρα, όταν ανθίζουν τα αρωματικά φυτά και βότανα και ιδιαίτερα το θυμάρι που δίνει τα μοναδικά χαρακτηριστικά του στο κρητικό μέλι. Ο «τρύγος» πραγματοποιείται τους μήνες Ιούλιο Αύγουστο και Σεπτέμβριο.

Εσπεριδοειδή

Τα εσπεριδοειδή αποτελούν έναν βασικό τομέα της γεωργικής παραγωγής της Κρήτης. Ιδιαίτερα στην ευρύτερη περιοχή του Κάμπου των Χανίων οι κλιματολογικές συνθήκες και τα άφθονα νερά από τα Λευκά Όρη ευνοούν την καλλιέργεια πορτοκαλιών, μανταρινιών, λεμονιών κλπ.

Στα πορτοκαλοχώρια από τον Φουρνέ, τον Σκινέ και μέχρι τις παραλίες σχεδόν του Πλατανιά και του Ταυρωνίτη το πράσινο των πορτοκαλαιώνων, τα ανθισμένα δένδρα που σκορπίζουν απλόχερα το άρωμα της άνοιξης και τα ζωντανά χρώματα των φρούτων τον χειμώνα αποτελούν χαρακτηριστικό στοιχείο του κρητικού τοπίου. Ανάπτυξη παρουσιάζει η επιστροφή στις ήπιες μορφές καλλιέργειας ενώ αυξάνεται συνεχώς η ζήτηση και η παραγωγή πιστοποιημένων βιολογικών κρητικών εσπεριδοειδών.

Παραγωγή Πατάτας

Η πατάτα παράγεται σε διάφορες περιοχές της Κρήτης, κυρίως, όμως, στο Οροπέδιο Λασιθίου που παράγει το 80% της συνολικής παραγωγής πατάτας του Λασιθίου σε γεωργική έκταση 13.000 περίπου στρεμμάτων.

Στο Οροπέδιο Λασιθίου η καλλιέργεια πατάτας έχει χαρακτηριστικά μονοκαλλιέργειας. Η λασιθιώτικη πατάτα είναι φημισμένη για την ποιότητά της και απευθύνεται σε πολλές αγορές στην Ελλάδα και στην Ευρώπη. Τα τελευταία χρόνια η παραγωγή παραμένει σχεδόν σταθερή. Πατάτες παράγονται επίσης στην Μεσαρά Ηρακλείου.

6.2. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΚΡΗΤΗ

Το νησί παρέχει πληθώρα μονάδων που ασχολούνται με τον αγροτουρισμό οι οποίες παραθέτονται παρακάτω χωρισμένες ανά νομό.

Πίνακας 2. Αγροτουριστικά Καταλύματα Νομού Λασιθίου Κρήτης

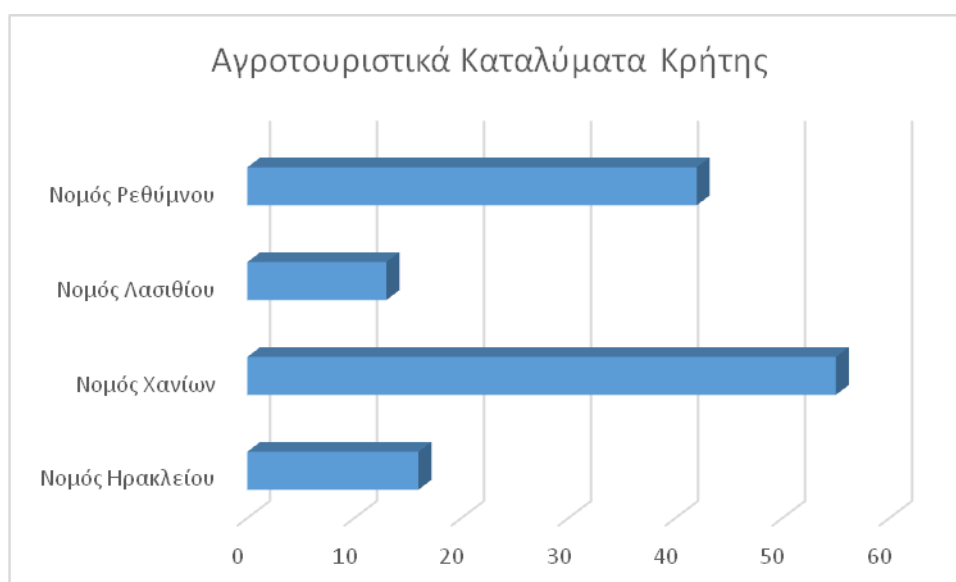
Νομός Λασιθίου	Περιοχή
Αργουλιάς	Τζερμιάδο, Οροπέδιο Λασιθίου
Villa Malla	Μάλλες Ιεράπετρας
Άσπρος Ποταμός	Άσπρος Ποταμός, Μακρυγιαλός Ιεράπετρας
Βιλαέτι	Άγιος Κωνσταντίνος, Οροπέδιο Λασιθίου
Κρήσσα Γειτονία & Αήρ & Ύδωρ	Σφάκα Σητείας
Λάσινθος	Οροπέδιο Λασιθίου, Περιοχή Αγ. Γεώργιος
Μοναστηράκι Village	Μοναστηράκι Παχειάς Άμμου

Koutsounari traditional cottages	Κουτσουνάρι, Ιεράπετρας
Pasifai	Ανατολή Ιεράπετρας
Ariadne	Ανατολή Ιεράπετρας
Diktynna	Ανατολή Ιεράπετρας
Μετόχι Vai	Τοπλού, Παλαίκαστρο
Αρχοντικό	Νεάπολη

Πηγή: <http://www.crete.gov.gr>

Αναφορικά με τα αγροτουριστικά καταλύματα και των υπόλοιπων νομών της Κρήτης, ο νομός Λασιθίου έχει τα λιγότερα, ενώ ο νομός Χανίων έχει την πλειοψηφία. Τα δεδομένα αυτά απεικονίζονται και στο διάγραμμα που ακολουθεί.

Εικόνα 4. Αγροτουριστικά Καταλύματα Κρήτης.

Πηγή: <http://www.crete.gov.gr>

Όπως παρατηρούμε στον νομό Χανίων υπάρχει η μεγαλύτερη συγκέντρωση αγροτουριστικών καταλυμάτων.

Στον χάρτη που ακολουθεί μπορούμε να δούμε τα μεγαλύτερα αγροτουριστικά καταλύματα του Νομού Κρήτης, από όπου επίσης είναι εμφανής η μεγάλη συγκέντρωση σε όλους του νομούς (με έμφαση στον νομό Χανίων), εκτός από τον νομό Λασιθίου. Τα δεδομένα αντλήθηκαν από την Ένωση Τουρισμού Υπαίθρου και Αγροτουρισμού Κρήτης, και πρόκειται για επιχειρήσεις που έχουν λάβει πιστοποίηση από την ένωση αυτή.

Εικόνα 5: Χάρτης Μεγαλύτερων Αγροτουριστικών Καταλυμάτων Νομού Κρήτης

Αυτά τα αγροτουριστικά καταλύματα διαχωρίζονται σε διάφορες κατηγορίες οι οποίες είναι οι εξής:

- [1] ΔΙΑΜΟΝΗ
- [2] ΦΑΡΜΕΣ - ΑΓΡΟΚΤΗΜΑΤΑ
- [3] ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ & ΕΙΔΩΝ ΤΕΧΝΗΣ
- [4] ΤΑΒΕΡΝΕΣ & ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΚΑΦΕΝΕΙΑ
- [5] ΟΙΝΟΠΟΙΑ
- [6] ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΛΑΙΟΛΑΔΟΥ
- [7] ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ, ΜΟΥΣΕΙΑ

[8] ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ & ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΤΗΝ ΥΠΑΙΘΡΟ

Οι επιχειρηματικές δραστηριότητες του αγροτουρισμού στην περιφέρεια της Κρήτης είναι οι εξής:

1. Βιοκαλλιέργειες
2. Παραδοσιακά καταλύματα
3. Εστιατόρια κρητικής κουζίνας / παραδοσιακά καφενεία
4. Παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων
5. Παραδοσιακά επαγγέλματα
6. Δράσεις εναλλακτικού τουρισμού
7. Οργάνωση εκδηλώσεων - σεμιναρίων - συνεδρίων

Επίσης στους πίνακες που ακολουθούν βάσει στοιχείων που αντλήθηκαν από την ίδια πηγή μπορούμε να δούμε ανα νομό και κατά μέσο όρο την δυναμικότητα των αγροτουριστικών καταλυμάτων, την χαμηλότερη και υψηλότερη τιμή στα καταλύματα αυτών και την περιοχή στην οποία υφίσταται η πλειοψηφία των, αλλά και το είδος της τοποθεσίας (βουνό-θάλασσα) στα οποία είναι εγκατεστημένα. Τα δεδομένα αρχικά παρουσιάζονται ανα νομό και στην συνέχεια συγκεντρωτικά ώστε να γίνει η σύγκριση μεταξύ των νομών.

Πίνακας 3. Μ.Ο. Δυναμικότητας, Τιμές min και max για το νομό Λασιθίου

ΛΑΣΙΘΙ				
ΚΑΤΑΛΥΜΑ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ MAX (ΑΤΟΜΑ)	ΤΙΜΗ MIN ΔΩΜΑΤΙΟΥ/ ΗΜΕΡΑ	ΤΙΜΗ MAX ΔΩΜΑΤΙΟΥ/ ΗΜΕΡΑ	ΠΕΡΙΟΧΗ
1	16	70	170	ΒΟΥΝΟ
2	33	40	90	ΒΟΥΝΟ/ ΘΑΛΑΣΣΑ
3	16	60	95	ΒΟΥΝΟ
4	21	45	95	ΘΑΛΑΣΣΑ
5	21	85	150	ΒΟΥΝΟ/ ΘΑΛΑΣΣΑ
6	18	75	110	ΒΟΥΝΟ
7	6	125	125	ΒΟΥΝΟ
8	3	85	85	ΒΟΥΝΟ

9	6	95	95	ΒΟΥΝΟ
10	6	125	125	ΒΟΥΝΟ
Μ. Ο.	14,18	74,09	104,54	ΒΟΥΝΟ

Πηγή: <http://www.crete.gov.gr>

Πίνακας 4. Μ.Ο. Δυναμικότητας, Τιμές min και max για το νομό Ηρακλείου

ΗΡΑΚΛΕΙΟ				
ΚΑΤΑΛΥΜΑ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ MAX (ΑΤΟΜΑ)	ΤΙΜΗ MIN ΔΩΜΑΤΙΟΥ/ ΗΜΕΡΑ	ΤΙΜΗ MAX ΔΩΜΑΤΙΟΥ/ ΗΜΕΡΑ	ΠΕΡΙΟΧΗ
1	43	70	135	ΒΟΥΝΟ
2	12	180	180	ΘΑΛΑΣΣΑ
3	6	150	200	ΒΟΥΝΟ
4	22	60	80	ΒΟΥΝΟ
5	16	76	106	ΒΟΥΝΟ
6	80	70	90	ΒΟΥΝΟ
7	38	78	182	ΒΟΥΝΟ
8	27	40	55	ΒΟΥΝΟ
9	19	60	80	ΒΟΥΝΟ/ ΘΑΛΑΣΣΑ
10	19	40	65	ΒΟΥΝΟ
11	8	25	31	ΒΟΥΝΟ
Μ. Ο.	25,08	71,66	101,25	ΒΟΥΝΟ

Πηγή: <http://www.crete.gov.gr>

Πίνακας 5 Μ.Ο. Δυναμικότητας, Τιμής min και max για το νομό Ρεθύμνου

ΡΕΘΥΜΝΟ				
ΚΑΤΑΛΥΜΑ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ MAX (ΑΤΟΜΑ)	ΤΙΜΗ MIN ΔΩΜΑΤΙΟΥ/ ΗΜΕΡΑ	ΤΙΜΗ MAX ΔΩΜΑΤΙΟΥ/ ΗΜΕΡΑ	ΠΕΡΙΟΧΗ
1	8	75	195	ΒΟΥΝΟ
2	17	60	125	ΒΟΥΝΟ
3	15	170	250	ΒΟΥΝΟ
4	12	125	187,5	ΒΟΥΝΟ
5	192	68	135	ΒΟΥΝΟ
6	11	60	105	ΘΑΛΑΣΣΑ
7	16	100	250	ΘΑΛΑΣΣΑ
8	24	65	95	ΘΑΛΑΣΣΑ
9	20	65	110	ΒΟΥΝΟ
10	8	27	30	ΒΟΥΝΟ
11	8	115	145	ΘΑΛΑΣΣΑ
12	8	70	180	ΒΟΥΝΟ
13	22	45	108	ΒΟΥΝΟ
14	30	99	199	ΒΟΥΝΟ
Μ. Ο.	27	77,2	141,9	ΒΟΥΝΟ

Πηγή: <http://www.crete.gov.gr>

Πίνακας 6. Μ.Ο. Δυναμικότητας, Τιμές min και max για το νομό Χανίων

ΧΑΝΙΑ				
ΚΑΤΑΛΥΜΑ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ MAX (ΑΤΟΜΑ)	ΤΙΜΗ MIN ΔΩΜΑΤΙΟΥ/ ΗΜΕΡΑ	ΤΙΜΗ MAX ΔΩΜΑΤΙΟΥ/ ΗΜΕΡΑ	ΠΕΡΙΟΧΗ
1	36	310	650	ΘΑΛΑΣΣΑ
2	8	90	140	ΒΟΥΝΟ
3	10	200	340	ΘΑΛΑΣΣΑ
4	12	150	190	ΒΟΥΝΟ
5	24	164	428	ΘΑΛΑΣΣΑ
6	13	40	110	ΘΑΛΑΣΣΑ
7	45	50	145	ΒΟΥΝΟ
8	12	140	250	ΒΟΥΝΟ
9	8	190	245	ΘΑΛΑΣΣΑ
10	26	60	270	ΒΟΥΝΟ
11	30	53	122,5	ΒΟΥΝΟ
12	7	40	80	ΒΟΥΝΟ/ ΘΑΛΑΣΣΑ
13	8	36	59	ΒΟΥΝΟ
14	48	65	150	ΒΟΥΝΟ
Μ. Ο.	20,06	106,8	212,9	ΒΟΥΝΟ

Πηγή: <http://www.crete.gov.gr>

**Πίνακας 7. Μέσος Όρος Δυναμικότητας, Τιμών και Περιοχής Τοποθεσίας
Αγροτουριστικών Καταλυμάτων ανα νομό στην Κρήτη**

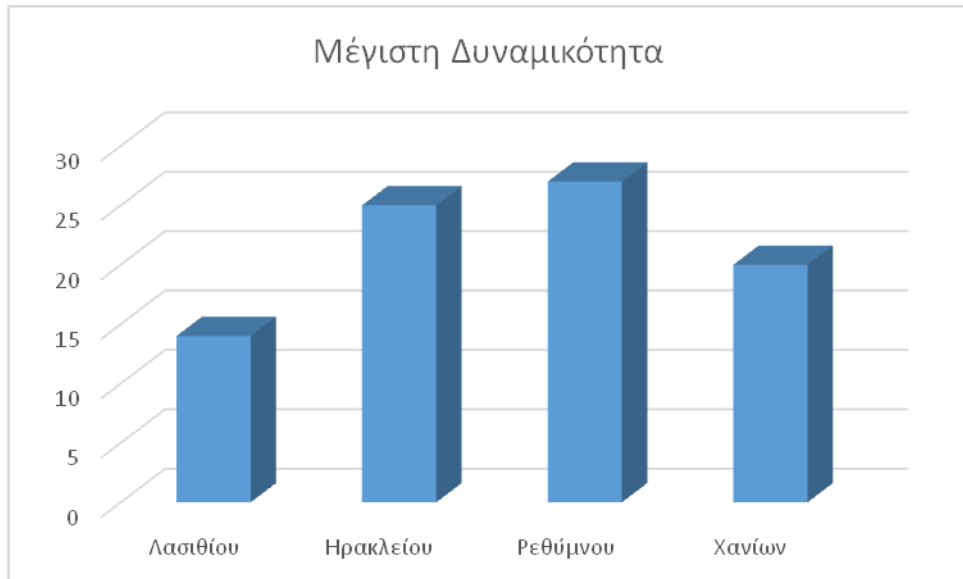
Νομός	Μέγιστη Δυναμικότητα	Ελάχιστη Τιμή Καταλύματος	Μέγιστη Τιμή Καταλύματος	Περιοχή Τοποθεσίας (Βουνό – Θάλασσα)
Λασιθίου	14	74,09	104,54	Βουνό
Ηρακλείου	25	71,66	101,25	Βουνό
Ρεθύμνου	27	77,2	141,9	Βουνό
Χανίων	20	106,8	212,9	Βουνό

Πηγή: <http://www.crete.gov.gr>

Αυτό που παρατηρούμε είναι η συγκέντρωση των καταλυμάτων σε ορεινές περιοχές και όχι θαλάσσιες για όλους τους νομούς, ενώ η μεγαλύτερη δυναμικότητα υφίσταται στον νομό Ρεθύμνου. Επιπρόσθετα στον νομό Χανίων έχουμε την μεγαλύτερη ελάχιστη και μέγιστη τιμή ανα κατάλυμα, ίσως επειδή ο εν λόγω νομός τείνει να έχει περισσότερη τουριστική κίνηση σε σχέση με τους υπόλοιπους. Γενικά ωστόσο παρατηρούμε ότι οι τιμές διανυκτέρευσης είναι σε μεγαλύτερα επίπεδα από τα κοινά καταλύματα.

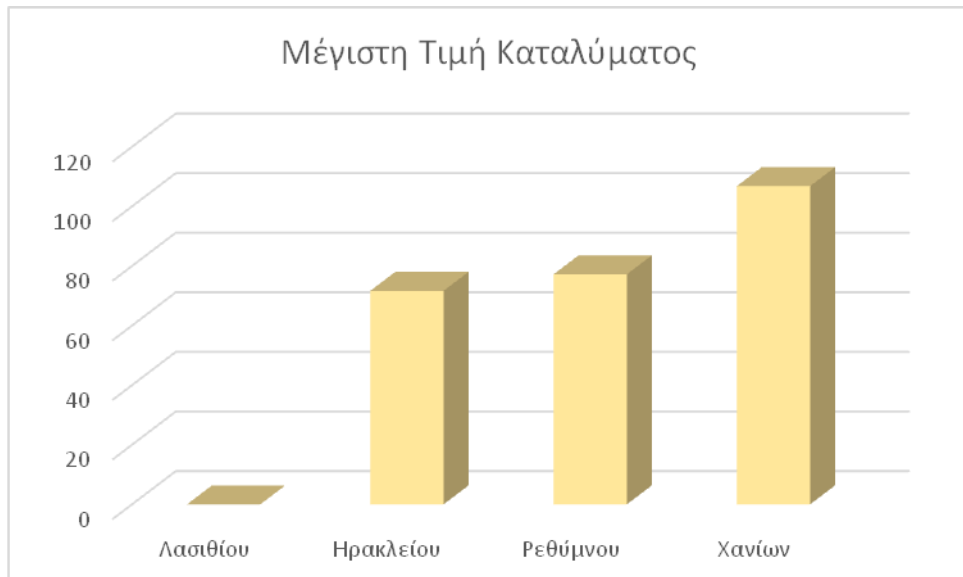
Διαγραμματικά επίσης μπορούμε να δούμε όλα τα παραπάνω δεδομένα παρακάτω.

Εικόνα 6. ΜΟ Μέγιστης Δυναμικότητας Αγροτουριστικών Καταλυμάτων Κρήτης.

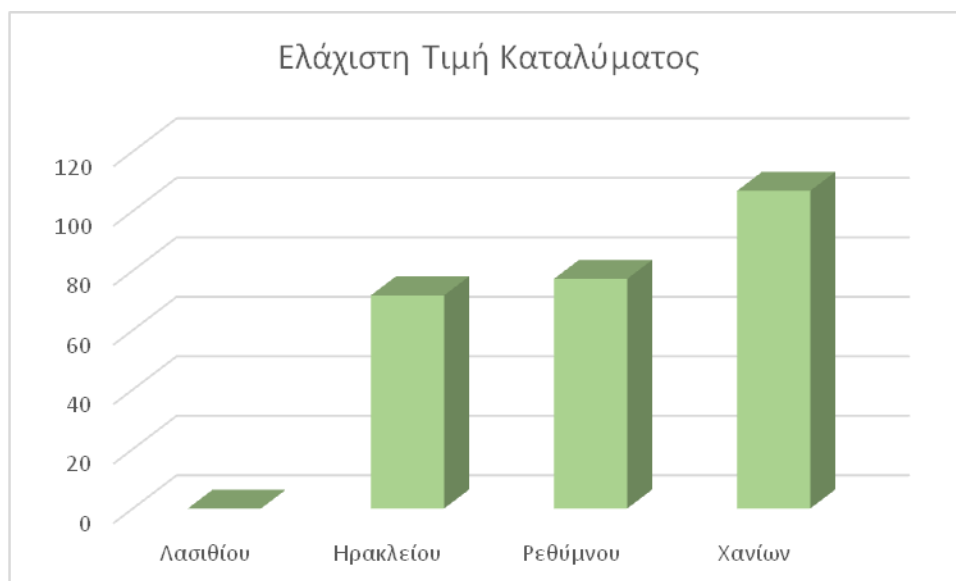
Πηγή: <http://www.crete.gov.gr>

Εικόνα 7. ΜΟ Μέγιστης Τιμής Αγροτουριστικών Καταλυμάτων Κρήτης.

Πηγή: <http://www.crete.gov.gr>

Εικόνα 8. ΜΟ Ελάχιστης Τιμής Αγροτουριστικών Καταλυμάτων Κρήτης.

Πηγή: <http://www.crete.gov.gr>

6.3. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΚΡΗΤΗ

Στις αρχές της δεκαετίας του 1980, στελέχη του Υπουργείου Γεωργίας (Αγροτική Οικιακή Οικονομία) και η τότε Γενική Γραμματεία Ισότητας, προώθησαν αγροτουριστικά μοντέλα που εφαρμόστηκαν με επιτυχία στην υπόλοιπη Δυτική Ευρώπη. Τότε είδαμε κυρίως Αγροτουριστικούς Γυναικείους Συνεταιρισμούς (επιχειρήσεις του κοινωνικού τομέα της οικονομίας) στην Άγιο Γερμανό Φλώρινας, στην Πέτρα Μυτιλήνης και αργότερα και σε πολλές άλλες περιοχές. Αυτής της μορφής οι Γυναικείοι Συνεταιρισμοί είναι σήμερα γύρω στους 130 (Ανθοπούλου, 2006).

Από το 1991, με την πρωτοβουλία LEADER, άρχισαν να γίνονται και άλλης μορφής αγροτουριστικές επιχειρήσεις σε όλη την Ελλάδα, από τις οποίες σήμερα αρκετές δεν λειτουργούν ή άλλαξαν χρήσεις (κατοικίες, προικώα κλπ). Τα τελευταία χρόνια επισημαίνουμε πραγματικές αγροτουριστικές εκμεταλλεύσεις, οι οποίες λειτουργούν κανονικά και με προδιαγραφές τοπικής αρχιτεκτονικής, με εξοπλισμό που δεν προσβάλλει την περιοχή, με φροντίδα για το περιβάλλον, με

σωστές υπηρεσίες, με τοπική παραδοσιακή γαστρονομία, με ενασχόληση με τοπικές πολιτιστικές-κοινωνικές εκδηλώσεις και, το κυριότερο-χαρακτηριστικότερο, με δραστηριότητες και προγράμματα για τους φιλοξενούμενους του νησιού της Κρήτης.

Μπορεί αυτοί που έπρεπε να είχαν φροντίσει τα τελευταία είκοσι χρόνια να δημιουργήσουν το θεσμικό πλαίσιο του αγροτουρισμού, να μην έκαναν τίποτε (κρίνοντας από το αποτέλεσμα που είναι η ανυπαρξία θεσμικού πλαισίου για τον αγροτουρισμό) και σήμερα να ομιλούν για τουρισμό υπαίθρου, αλλά σήμερα οι επιχειρηματίες αγροτουρισμού υπάρχουν και άρχισαν να κινούνται, παρά την σθεναρή προσπάθεια απομόνωσης που επιβάλουν οι κατέχοντες (που είναι οι ίδιοι αυτοί που δεν έκαναν τίποτε τα τελευταία 20 χρόνια).

Τον τελευταίο χρόνο, οι συνειδητοποιημένοι (και απελπισμένοι) επιχειρηματίες του αγροτουρισμού στην Κρήτη, συναντήθηκαν και αποφάσισαν τα εξής:

[1] να ιδρύσουν την αστική μη κερδοσκοπική εταιρία ΑΓΡΟΞΕΝΙΑ, η οποία είναι ένα σύγχρονο think tank-ομάδα προβληματισμού για θέματα αγροτουρισμού και κυριότερους στόχους μεταξύ άλλων τους:

- Αύξηση της ζήτησης του αγροτουρισμού.
- Συντονισμό επιχειρηματιών (Συλλογική δράση).
- Υποστήριξη λύσης θεμάτων αγροτουρισμού.
- Οριοθέτηση αντικειμένων του Αγροτουρισμού.
- Ανταλλαγή εμπειριών επιχειρηματιών.
- Υποστήριξη τεκμηρίωσης θεμάτων.
- Διαμόρφωση-πιστοποίηση προδιαγραφών.

[2] τη δημιουργία Συνδικαλιστικών Δομών Επιχειρηματιών Αγροτουρισμού με τίτλο ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

[3] Η υπογραφή της πανελλήνιας δομής των επιχειρηματιών αγροτουρισμού, στο ΜΑΙΧ Χανίων, με την ονομασία ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΝΩΣΕΩΝ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΕΛΛΑΔΑΣ.

Η ΑΓΡΟΞΕΝΙΑ έχει ορίσει ως αγροτουριστική επιχείρηση εκείνη την επιχείρηση που λειτουργεί (ιδιοκτησιακά ή συμβολαιακά) ταυτόχρονα τουλάχιστον δύο από τις παρακάτω κατηγορίες επιχειρήσεων.

[1] Παραδοσιακοί ξενώνες & καταλύματα

[2] Καφενεία και εστιατόρια παραδοσιακής γαστρονομίας

[3] Εργαστήρια παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων (τρόφιμα & τεχνήματα)

[4] Πρατήρια πώλησης τοπικών παραδοσιακών προϊόντων (τρόφιμα & τεχνήματα)

[5] Επισκέψιμα αγροκτήματα

[6] Δραστηριότητες (περιήγηση, ιππασία, χοροί, μαγειρική, πανηγύρια κλπ) και ο επιχειρηματίας έχει ισχυρή σύνδεση με την τοπική κοινωνία και γη.

Ένα αγροτουριστικό κατάλυμα με άδεια λειτουργίας ενοικιαζόμενων δωματίων ή διαμερισμάτων, σήμερα απαγορεύεται να προσφέρει πρωινό και μάλιστα απαγορεύεται να προσφέρει ιδιοπαρασκευαζόμενες τυρόπιτες ή ψωμί, ιδιοπαρασκευαζόμενα γλυκά ή ακόμα και άλλα προϊόντα της περιοχής.

Ένα αγροτουριστικό κατάλυμα, που λειτουργεί κανονικά με άδεια ενοικιαζόμενων δωματίων και με άδεια εστιατορίου-ταβέρνας και με άδεια εργαστηρίου παραγωγής τοπικών προϊόντων, δεν μπορεί να μετακινήσει αναλόγως των αναγκών το προσωπικό του, που σημειωτέο είναι πιθανότατα σε κάποιο απομακρυσμένο χωριό. Εάν δεν έχει, ας πούμε, εκείνη την ημέρα προϊόντα για επεξεργασία, να μπορεί να πάει σε υπηρεσίες στην ταβέρνα ή στην καθαριότητα των δωματίων.

Προκειμένου μία επιχείρηση να χρηματοδοτηθεί από τα μέτρα και τις δράσεις του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013 που αφορούν την

ενίσχυση αγροτουριστικών δραστηριοτήτων, θα πρέπει μετά την ολοκλήρωση του επενδυτικού σχεδίου να πληροί τους όρους και τις προϋποθέσεις για τον χαρακτηρισμό της ως Αγροτουριστικής Επιχείρησης.

Στον πίνακα που ακολουθεί βλέπουμε τις διανυκτερεύσεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου και κάμπινγκ ανα περιφέρεια της Ελλάδας για τα έτη 2007-2012.

Πίνακας 8. Διανυκτερεύσεις στα Καταλύματα Ξενοδοχειακού Τύπου και Κάμπινγκ

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	65.420.236	65.624.563	66.022.270	66.800.371	70.847.874	64.406.807
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, ΘΡΑΚΗ	1.654.973	1.759.226	1.754.483	1.608.332	3.205.913	1.556.293
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	7.153.293	7.891.536	7.891.793	7.715.656	8.070.541	7.707.423
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	389.331	392.241	383.269	358.772	324.628	284.180
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	1.957.952	1.983.379	2.111.634	2.016.096	2.022.445	1.767.977
ΗΠΕΙΡΟΣ	936.866	900.065	1.015.199	985.103	1.012.122	839.552
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	7.522.757	7.381.425	7.457.180	7.291.096	7.660.613	7.173.893
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	1.957.596	1.860.051	1.861.313	1.776.448	1.752.133	1.477.508
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	1.762.551	1.643.172	1.767.856	1.702.703	1.529.468	1.195.517
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	2.704.207	2.569.268	2.830.581	2.739.135	2.764.321	1.993.369
ΑΤΤΙΚΗ	7.706.563	7.315.351	7.055.609	6.752.602	6.914.184	5.787.831
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	1.659.124	1.653.390	1.635.463	1.499.728	1.531.059	1.271.432
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	14.690.087	14.546.143	14.636.435	15.905.635	17.295.939	15.472.740
ΚΡΗΤΗ	15.324.936	15.729.316	15.621.455	16.449.065	18.368.774	17.707.385

Πηγή: ΣΕΤΕ, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ (πρώην ΕΣΥΕ)

Οι περισσότερες διανυκτερεύσεις σημειώνονται στο Νότιο Αιγαίο και την Κρήτη ενώ οι λιγότερες διανυκτερεύσεις στη Δυτική Μακεδονία (Πίνακας 28). Το 2007 πραγματοποιήθηκαν στο Νότιο Αίγιο 14.690.087 χιλ. διανυκτερεύσεις, το 2008 14.546.143 χιλ. διανυκτερεύσεις, το 2009 14.636.435 χιλ. διανυκτερεύσεις, το 2010 14.905.635 χιλ. διανυκτερεύσεις, το 2011 πραγματοποιήθηκαν 17.295.939 χιλ. διανυκτερεύσεις και το 2012 15.472.740 χιλ. διανυκτερεύσεις. Στη Κρήτη το 2007 πραγματοποιήθηκαν 15.324.936 χιλ. διανυκτερεύσεις, το 2008 15.729.316 χιλ. διανυκτερεύσεις, το 2009 15.621.455 χιλ. διανυκτερεύσεις, το 2010 16.449.065 χιλ. διανυκτερεύσεις, το 2011 πραγματοποιήθηκαν 18.368.774 χιλ. διανυκτερεύσεις και το 2012 17.707.385 χιλ. διανυκτερεύσεις. Αντίθετα η Δυτική

Μακεδονία το 2007 πραγματοποίησε μόλις 389.331 χιλ. διανυκτερεύσεις, το 2008 392.241 χιλ. διανυκτερεύσεις, το 2009 383.269 χιλ. διανυκτερεύσεις και το 2010 358.772 χιλ. διανυκτερεύσεις, το 2011 πραγματοποιήθηκαν μόλις 324.628 χιλ. διανυκτερεύσεις και το 2012 μόλις 284.180 χιλ. διανυκτερεύσεις. Παρατηρούμε ότι από το 2007 έως και το 2010 οι διανυκτερεύσεις δεν έχουν σταθερή πορεία. Το 2011 παρατηρούμε μια σημαντική 7αύξηση στις διανυκτερεύσεις και το 2012 μια σημαντική μείωση. Τον ένα χρόνο μειώνονται και τον επόμενο αυξάνονται αλλά διατηρούνται στα ίδια σχεδόν επίπεδα χωρίς τεράστιες διακυμάνσεις.

Στον πίνακα που ακολουθεί φαίνονται τα ποσοστά μεταβολής για τα έτη που παρουσιάστηκαν στον πίνακα 7.

Πίνακας 9 Ποσοστιαίες Μεταβολές στις Διανυκτερεύσεις στα Καταλύματα Ξενοδοχειακού Τύπου και Κάμπινγκ

	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Γενικό Σύνολο	31.23%	60.60%	117.85%	605.91%	-909.14%
Ανατολική Μακεδονία	629.94%	-26.96%	-833.01%	9933.15%	-5145.55%
Κεντρική Μακεδονία	1032.03%	0.33%	-223.19%	459.95%	-449.93%
Δυτική Μακεδονία	74.74%	-228.74%	-639.16%	-951.69%	-1245.98%
Θεσσαλία	129.87%	646.65%	-452.44%	31.49%	-1258.22%
Ήπειρος	-392.81%	1279.17%	-296.45%	274.28%	-1705.03%
Ιόνια Νησιά	-187.87%	102.63%	-222.72%	506.81%	-635.35%
Δυτική Ελλάδα	-498.29%	6.78%	-455.94%	-136.87%	-1567.38%
Στερεά Ελλάδα	-677.31%	758.80%	-368.54%	-1017.41%	-2183.45%
Πελοπόννησος	-499.00%	1017.07%	-323.06%	91.95%	-2788.94%
Αττική	-507.63%	-355.06%	-429.46%	240.22%	-1629.81%
Βόρειο Αιγαίο	-34.56%	-108.43%	-829.95%	208.91%	-1695.73%
Νότιο Αιγαίο	-97.99%	90644.16%	-8913.54%	874.10%	-1054.12%
Κρήτη	263.87%	-68.57%	529.79%	1167.06%	-360.06%

Πηγή: ΣΕΤΕ, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ (πρώην ΕΣΥΕ)

Από τον πίνακα που ακολουθεί επίσης μπορούμε να δούμε την Κρήτη μέσα στους δημοφιλέστερους μεσογειακούς προορισμούς για το 2012.

Πίνακας 10. Δημοφιλέστεροι Μεσογειακοί Προορισμοί

ΣΕΙΡΑ ΠΡΟΤΙΜΗΣΗΣ	ΔΗΜΟΤΙΚΟΤΗΤΑ
1. ΗΜΕΡΟΒΙΓΛΙ, ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	85
2. ΦΗΡΑ, ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ	82
3. ΚΑΠΡΙ, ΙΤΑΛΙΑ	81
4 .ΧΑΝΙΑ, ΚΡΗΤΗ	81
5. ΡΕΘΥΜΝΟ, ΚΡΗΤΗ	81
6. ΛΑΓΚΟΣ, ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	81
7. ΣΥΡΑΚΟΥΣΕΣ, ΣΙΚΕΛΙΑ	81
8. ΛΑΝΕΣ, ΙΣΠΑΝΙΑ	81
9. ΜΟΝΑΚΟ, ΜΟΝΤΕ ΚΑΡΛΟ	81
10. ΤΑΒΙΡΑ, ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	80
11. ΤΡΑΠΑΝΙ, ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	80
12. ΑΛΓΚΕΡΟ, ΙΤΑΛΙΑ	80
13. ΣΑΝΤΑ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΛΙΓΟΥΡΕ, ΙΤΑΛΙΑ	80
14. ΚΟΝΙΑ ΝΤΕ ΛΑ ΦΡΟΝΤΕΡΑ, ΙΤΑΛΙΑ	80
15. ΣΑΝΤΑ ΟΙΛΑΛΙΑ. ΙΣΠΑΝΙΑ	79
16. ΜΑΡΜΠΕΓΙΑ, ΙΣΠΑΝΙΑ	79
17. ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, ΚΡΗΤΗ	79
18. ΛΙΝΙΑΝΟ ΣΑΜΠΙΑΝΤΟΡ, ΙΤΑΛΙΑ	79
19. SAINTES MARIES DE LA MER, ΓΑΛΛΙΑ	79
20. ΑΛΚΟΥΝΤΙΑ, ΙΣΠΑΝΙΑ	79

Πηγή: ΣΕΤΕ, επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ (πρώην ΕΣΥΕ)

6.4. ΑΝΑΛΥΣΗ SWOT ΚΑΙ PEST ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Ανάλυση SWOT

Η ανάλυση SWOT είναι ένα εργαλείο στρατηγικού σχεδιασμού το οποίο χρησιμοποιείται για την ανάλυση του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος μίας επιχείρησης, όταν η επιχείρηση πρέπει να λάβει μία απόφαση σε σχέση με τους στόχους που έχει θέσει ή με σκοπό την επίτευξή τους.

Γενικά, κατά την εφαρμογή της ανάλυσης επιχειρείται να απαντηθούν με όσο το δυνατόν πιο ποσοτικοποιημένο τρόπο ερωτήματα για την περιοχή όπως:

Δυνάμεις:

- Ποια είναι τα πλεονεκτήματα;
- Ποιο είναι το πλέον ανταγωνιστικό προϊόν / υπηρεσία;
- Ποιοι είναι οι διαθέσιμοι πόροι που είναι μοναδικοί ή έχουν το μικρότερο συγκριτικά κόστος;
- Τι θεωρούν οι τοπικοί οικονομικοί παράγοντες ως ενδογενή δύναμη της περιοχής;

Αδυναμίες:

- Τι θα μπορούσε να βελτιωθεί;
- Τι θα έπρεπε να αποφευχθεί;
- Τι θεωρούν οι τοπικοί οικονομικοί παράγοντες ως ενδογενή αδυναμία;

Η παραπάνω θεώρηση των Δυνάμεων – Αδυναμιών πραγματοποιείται τόσο από την εσωτερική οπτική, όσο και από την οπτική των «πελατών». Κρίσιμος παράγοντας, ο οποίος επιβάλλει την προσπάθεια ποσοτικοποίησης των δεδομένων αποτελεί η δυνατότητα ρεαλιστικής (αντικειμενικής) αποτίμησης της υφιστάμενης κατάστασης. Η όλη ανάλυση οφείλει να γίνει συσχετιζόμενη με τον ανταγωνισμό: για παράδειγμα, η παραγωγή ενός προϊόντος υψηλής ποιότητας, εφόσον παράγεται σε αφθονία και από τον ανταγωνισμό, δεν αποτελεί δύναμη για την περιοχή, αλλά αναγκαιότητα.

Ευκαιρίες

- Ποιες είναι οι καλές ευκαιρίες που προβάλλουν;
- Ποιες είναι οι ενδιαφέρουσες τάσεις που αφορούν την περιοχή;

Χρήσιμες ευκαιρίες μπορεί να θεωρηθούν:

- Αλλαγές στην τεχνολογία και τις αγορές, σε μικρή ή μεγάλη κλίμακα
- Αλλαγές στην κρατική πολιτική στο πεδίο ενδιαφέροντος
- Αλλαγές σε κοινωνικά μοτίβα, πληθυσμιακά προφίλ, αλλαγές τρόπου ζωής
- Τοπικά γεγονότα

Στην συνέχεια θα πραγματοποιήσουμε ανάλυση SWOT για τον αγροτουρισμό στην Κρήτη. Στον παρακάτω πίνακα βλέπουμε συνοπτικά την ανάλυση, ενώ στην συνέχεια ακολουθεί και επεξήγηση.

Δυνάμεις	Ευκαιρίες
[1] Κλίμα [2] Γεωγραφική θέση [3] Κλασικός Τουριστικός Προορισμός [4] Πτήσεις Charter	[1] Δυνατότητες Ανάπτυξης Θεματικού Προορισμού [2] Διατροφή και Γαστρονομία [3] Χρηματοδοτικές Ευκαιρίες [4] Ολοκλήρωση Βασικών Έργων Υποδομής [5] Διέξοδος για τον Εγχώριο Τουρισμό [6] Λειτουργία Ξενώνων, Φάρμες, Αγροκτήματα
Αδυναμίες	Απειλές
[1] Χαμηλή Ποιότητα Δημόσιων Υποδομών και Υπηρεσιών [2] Έλλειψη Υποστηρικτικών Υποδομών	[1] Διεθνής Ανταγωνισμός [2] Μεγάλες Δαπάνες Προβολής [3] Βελτίωση Εγκαταστάσεων Αεροδρομίων

[3] Χαμηλή Ποιότητα Στελεχιακού Δυναμικού		[4] Κοινωνικό – Πολιτική Κατάσταση
[4] Ανεπαρκείς και Αναποτελεσματικές Προσπάθειες Προβολής		[5] Έλλειψη Χωροταξικού Σχεδιασμού
		[6] Καταστροφή Φυσικού Περιβάλλοντος
		[7]

ΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ

[1] Το άριστο κλίμα και η γεωγραφική θέση της Κρήτης αποτελούν τα ισχυρά ανταγωνιστικά της πλεονεκτήματα. Το υψηλό ποσοστό ηλιοφάνειας και ο ήπιος χειμώνας είναι οι προϋποθέσεις για τον αγροτουρισμό και τις συναφείς δραστηριότητες: αγροτικές εργασίες, πεζοπορία, περιηγήσεις, ορειβασία, παρατήρηση χλωρίδας και πανίδας. Επιπροσθέτως η επάρκεια των φυσικών πόρων προκαλεί το ενδιαφέρον για επισκέψεις σε περιοχές φυσικού κάλλους, σπάνια οικοσυστήματα όπως το Βάι, το φαράγγι της Σαμαριάς, καθαρές παραλίες και βυθός, όπου μπορούν να δημιουργηθούν καταδυτικά κέντρα. Αλλά και οι ανθρωπογενής πόροι συμβάλουν στις δραστηριότητες του αγροτουρισμού αρχαιολογικά μνημεία, οικισμοί, ήθη, έθιμα, παραδόσεις. Άλλωστε η Κρήτη είναι ένας καταξιωμένος τουριστικός προορισμός, καθώς η πολιτιστική και η ιστορική της κληρονομιά είναι ένα από τα αξιόλογα συγκριτικά πλεονεκτήματα της.

[2] Η Κρήτη αποτελεί έναν κλασικό τουριστικό προορισμό παγκοσμίου φήμης, ενώ η επανάληψη της επίσκεψης των τουριστών κυμαίνεται σε ικανοποιητικά επίπεδα. Αυτοί οι επισκέπτες μπορούν «να δουν την Κρήτη και αλλιώς» μέσα από εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως ο αγροτουρισμός. Επίσης ο μεγάλος αριθμός τουριστών που έρχεται στο νησί

με πτήσεις charterμπορεί να συνδυάσει το χαμηλό κόστος της μετακίνησης με αυτό των αγροτουριστικών καταλυμάτων.

ΑΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ

- [1] Η χαμηλή ποιότητα δημοσίων υποδομών και υπηρεσιών επηρεάζουν αρνητικά την εικόνα των επισκεπτών ή την επιλογή της Κρήτης ως προορισμό. Η ελλιπής οργάνωση αεροδρομίων και λιμανιών, οι καθυστερήσεις πτήσεων, οι αδυναμίες των μέσων μαζικής μεταφοράς, η ανεπαρκής σήμανση του οδικού δικτύου λειτουργούν ως μειονεκτήματα.
- [2] Μεγάλο μειονέκτημα αποτελεί και η έλλειψη υποστηρικτικών υποδομών. Σε όλη την Κρήτη λειτουργεί ένα γραφείο αγροτουρισμού, στη Σητεία. Αλλά υπάρχει ένωση αγροτουριστικών καταλυμάτων.
- [3] Αν και ο ανθρώπινος παράγοντας παίζει τον πρώτο ρόλο, η χαμηλή ποιότητα του στελεχιακού δυναμικού αποτελεί μια πραγματικότητα. Έτσι ο κρητικός αγροτουρισμός τίθεται σε μειονεκτική θέση σε σχέση με των άλλων χωρών και αποκτά μειωμένη ανταγωνιστικότητα έναντι άλλων προορισμών.
- [4] Οι ανεπαρκείς και αναποτελεσματικές προσπάθειες προβολής, που φτάνουν μέχρι και την απουσία, εντείνουν τη δυσκολία διείσδυσης στις μεγάλες αγορές του εξωτερικού. Η κατάσταση χειροτερεύει λαμβάνοντας υπ' όψιν την έντονη εξάρτηση από αποφάσεις επιλογές και πολιτικές μεγάλων τουριστικών πρακτορείων του εξωτερικού

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ

- [1] Η Κρήτη διαθέτει δυνατότητες για την ανάπτυξη του θεματικού τουρισμού, άρα και για όλων των μορφών εναλλακτικού τουρισμού και των δραστηριοτήτων που άπτονται του αγροτουρισμού, αθλητικός, ορειβατικός, φυσιολατρικός, θρησκευτικός, δράσης.

- [2] Επίσης στον αγροτουρισμό μπορούν να ενταχθούν η κρητική διατροφή και γαστρονομία, αλλά και τα τοπικά προϊόντα. Τα ντόπια προϊόντα (αρκετά αναγνωρισμένα Π.Ο.Π.) και η κρητική κουζίνα είναι αναγνωρισμένης, υψηλής ποιότητας και είναι γνωστή η ευεργετική τους επίδραση στην ανθρώπινη υγεία.
- [3] Για όσους ενδιαφέρονται να δραστηριοποιηθούν στον αγροτουρισμό υπάρχουν χρηματοδοτικές ευκαιρίες μέσω Leader και άλλων προγραμμάτων. Επίσης έχει ήδη χρηματοδοτηθεί η δημιουργία πολιτιστικών και φυσιολατρικών διαδρομών σε πάρα πολλά μέρη του νησιού.
- [4] Στην περαιτέρω ανάπτυξη του αγροτουρισμού θα συμβάλλει και η ολοκλήρωση των βασικών έργων υποδομής. Οι αερομεταφορές να βελτιωθούν και να επιλυθούν σημαντικά ζητήματα θαλάσσιων μεταφορών διαχείρισης απορριμμάτων, ύδρευσης.
- [5] Ο αγροτουρισμός μπορεί να αποτελέσει διέξοδο για τον εγχώριο τουρισμό. Ο μαθητικός, ο εκπαιδευτικός, της τρίτης ηλικίας, ο οικογενειακός μπορούν να διοχετευθούν στον αγροτουρισμό. Ιδίως σε περίοδο κρίσης που οι διακοπές εντός χώρας είναι μια οικονομική λύση.
- [6] Εξάλλου η Κρήτη και το τουριστικό της προϊόν έχουν ήδη μια θετική εικόνα για τους υποψήφιους τουρίστες του κλασικού αλλά και του αγροτικού τουρισμού. Διαθέτει ξεχωριστή ταυτότητα, χαρακτηρίζεται από ζεστή φιλοξενία και θεωρείται ασφαλής ταξιδιωτικός προορισμός.
- [7] Η δραστηριότητα των γυναικείων αγροτικών συνεταιρισμών στην Κρήτη θα μπορούσε να επεκταθεί στη λειτουργία ξενώνων και άλλων οικημάτων όπως φάρμες και αγροκτήματα, εντός των οποίων να προσφέρεται διαμονή.

ΑΠΕΙΛΕΣ

- [1] Ο κρητικός αγροτουρισμός έχει να αντιμετωπίσει το διεθνή ανταγωνισμό. Και κυρίως τους ανερχόμενους τουριστικούς προορισμούς που διαθέτουν παρθένο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον.
- [2] Ο ανταγωνισμός μπορεί να αντιμετωπιστεί με την προβολή. Ωστόσο η προώθηση υστερεί σε δαπάνη, τρόπο και οργάνωση και μακροπρόθεσμο σχεδιασμό. Επίσης η προβολή πρέπει να αναδείξει τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του κρητικού αγροτουρισμού, την πληθώρα των δραστηριοτήτων και το φυσικό περιβάλλον.
- [3] Επειδή ο τουρισμός γενικότερα εξαρτάται από τις αερομεταφορές και λαμβάνοντας υπ' όψιν το αυξημένο ποσοστό των πτήσεων charter που προσγειώνονται στην Κρήτη θα πρέπει να υπάρξει μέριμνα για βελτίωση και εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων των αεροδρομίων στην Κρήτη αλλά και την ύπαρξη ενός διεθνούς αεροδρομίου. Ανασταλτικά λειτουργούν οι καθυστερήσεις, οι ακυρώσεις πτήσεων και άλλα προβλήματα που παρουσιάζονται κατά καιρούς στις αερομεταφορές. Πάντως τέτοια προβλήματα δεν προκύπτουν μόνο λόγω έλλειψης κατάλληλων υποδομών, αλλά κινητοποιήσεων των εργατικών και παραγωγικών κλάδων. Στάσεις εργασίας των ελεγκτών εναέριας κυκλοφορίας, απεργίες οδηγών ταξί όπως έγινε πέρυσι το καλοκαίρι ή των ναυτεργατών λειτουργούν αρνητικά ως βίωμα ή ως πληροφορία για τουρίστες, τουριστικά γραφεία και επενδυτές. Τα προβλήματα δημιουργεί η εκάστοτε κοινωνικο-πολιτική κατάσταση.
- [4] Η άναρχη δόμηση και η έλλειψη χωροταξικού σχεδιασμού οδήγησαν στην αλλοίωση της οικιστικής ταυτότητας της Κρήτης. Οι συνέπειες είναι εμφανής σε επίπεδο αισθητικής, αλλά και στο οικιστικό περιβάλλον, έναν από τους ισχυρότερους τουριστικούς πόρους. Δεν είναι λίγες οι φορές που δίπλα σε παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ξωκλήσια, μετόχια, οικισμούς ή σε περιοχές φυσικού κάλλους εμφανίζονται κτίσματα μοντέρνας σχεδίασης και αισθητικής, εντελώς αταίριαστο στην αρχιτεκτονική της περιοχής.

[5] Η ανεξέλεγκτη δόμηση και η αλόγιστη τουριστική ανάπτυξη ενέχει τον κίνδυνο καταστροφής του φυσικού περιβάλλοντος, του κατεξοχήν συγκριτικού πλεονεκτήματος του κρητικού αγροτουρισμού. Στη αποτροπή μιας τέτοιας κατάστασης θα συμβάλλουν αυστηροί κανόνες αρχιτεκτονικής τουριστικών και άλλων καταλυμάτων και η εφαρμογή τους, αλλά και η επίλυση του χρονίζοντος προβλήματος της διαχείρισης απορριμμάτων.

Από την παραπάνω ανάλυση swot συμπεραίνουμε ότι η Κρήτη παρά τα θετικά στοιχεία που παρουσιάζει στο θέμα του αγροτουρισμού, έχει και σημαντικές διαρθρωτικές αδυναμίες. Συγκεκριμένα το κλίμα της περιοχής και η γεωγραφική της θέση της προσδίδουν ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην προσέλκυση τουριστών στα αγροτουριστικά καταλύματα, ωστόσο η χαμηλή ποιότητα των δημόσιων υποδομών αλλά η μη οργανωμένη και συστηματική τοπική στρατηγική για τα θέματα του αγροτουρισμού, αποκαλύπτει ότι ο αγροτουρισμός δεν αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου τουριστικού σχεδίου, ή μιας αγροτικής αναπτυξιακής πολιτικής. Παρ' όλα αυτά αν οι τοπικές αρχές και τα λοιπά ενδιαφερόμενα μέρη εκμεταλλευθούν τις Ευρωπαϊκές πηγές χρηματοδότησης μπορούν να δώσουν στον αγροτουρισμό μια άλλη εικόνα.

Ανάλυση PEST

Η ανάλυση PEST είναι ένα στρατηγικό εργαλείο του Μάρκετινγκ που χρησιμοποιείται για την ανάλυση του Μακροπεριβάλλοντος μιας επιχείρησης ή μιας περιοχής. Το αρκτικόλεξο PEST προκύπτει από τις αγγλικές λέξεις Political, Economical, Social και Technological factors (αντίστοιχα στα ελληνικά πολιτικοί, οικονομικοί, κοινωνικοί και τεχνολογικοί παράγοντες) του Μακροπεριβάλλοντος μιας επιχείρησης.

Αυτοί οι εξωτερικοί παράγοντες συνήθως είναι πέρα από τον έλεγχο τις επιχείρησης και παρουσιάζονται σαν απειλές. Για τον λόγο αυτό, κάποιος λένε ότι pest είναι κατάλληλος όρος για αυτούς τους παράγοντες. Παρ' όλα αυτά, οι

αλλαγές στο εξωτερικό περιβάλλον δημιουργούν και νέες ευκαιρίες με αποτέλεσμα να δίνουν στην pest έναν πιο θετικό όρο.

Το οικονομικό περιβάλλον (economic conditions): Το οικονομικό περιβάλλον περιλαμβάνει τις μακροοικονομικές πολιτικές, όπως για παράδειγμα δημοσιονομική, νομισματική, φορολογική πολιτική, το επενδυτικό πλαίσιο, οργανισμούς που καθορίζουν, για παράδειγμα, την ευκολία πρόσβασης στο επενδυτικό κεφάλαιο επιχειρηματικών συμμετοχών, την προσέλκυση επενδύσεων (εγχωρίων και ξένων), τις ξένες άμεσες επενδύσεις, και επενδύσεις προσανατολισμένες στην οικονομία της

Το κοινωνικό περιβάλλον (social conditions): Το κοινωνικό περιβάλλον περιλαμβάνει τις δημογραφικές μεταβολές, τις εργασιακές σχέσεις, τις επαγγελματικές ενώσεις και σωματεία, το βασικό εκπαιδευτικό επίπεδο για το γενικό πληθυσμό, που καθορίζει το ελάχιστο εκπαιδευτικό επίπεδο του εργατικού δυναμικού και της εγχώριας καταναλωτικής αγοράς, την υποδομή, η ποιότητα του εργατικού δυναμικού, την ποιότητα της εκπαίδευσης.

Το πολιτικό περιβάλλον (political conditions): Το πολιτικό περιβάλλον περιλαμβάνει την εθνική διακυβέρνηση και τις δομικές κυβερνητικές πολιτικές, τις κρατικές πολιτικές υποστήριξης, και χρηματοδότησης της έρευνας και τις πολιτικές που σχετίζονται με την φορολόγηση κεφαλαίων για E&TA, την ύπαρξη ευέλικτων οργανωτικών δομών.

Το θεσμικό και νομικό περιβάλλον (cultural and law conditions): Οι παράγοντες του θεσμικού και νομικού περιβάλλοντος περιλαμβάνουν τις νομοθετικές και μακρο-οικονομικές ρυθμίσεις όπως για παράδειγμα είναι ο νόμος περί διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, η φορολογία, οι κανόνες επιχειρησιακής διαχείρισης, η πολιτική επιτοκίων και συναλλαγματικών ισοτιμιών, τα δασμολόγια και ο ανταγωνισμός, την θεσμική προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Θα δούμε λοιπόν στην συνέχεια την ανάλυση PEST στην Κρήτη. Θα δούμε δηλαδή τους πολιτικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς και τεχνολογικούς

παράγοντες που υπάρχουν και επηρεάζουν είτε θετικά είτε αρνητικά την ανάπτυξη του αγροτουριστικού τουρισμού στην Κρήτη.

Πολιτικοί Παράγοντες

Η μεγάλης διάρκειας παγκόσμια πολιτική σταθερότητα που μέχρι και σήμερα φαίνεται να υποβόσκει προσφέρει στους μελλοντικούς επισκέπτες της Κρήτης την αίσθηση της ασφάλειας. Αυτός ο παράγοντας είναι ίσως από τους βασικότερους. Άλλος πολιτικός παράγοντας είναι η ύπαρξη νόμων και ρυθμίσεων που καθορίζουν το εργατικό ωράριο, τον ελάχιστο και μέγιστο μισθό των εργαζομένων, τους έμμεσους και άμεσους φόρους και τη τιμολόγηση των προϊόντων στον ξενοδοχειακό τομέα.

Αυτό που λείπει από την Κρήτη ωστόσο είναι η υιοθέτηση ενός ολοκληρωμένου πλαισίου χωρικής ανάπτυξης του τουρισμού (ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον τουρισμό) και η άσκηση πολιτικών τουριστικής ανάπτυξης, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που αυτό θέτει για την αναβάθμιση και εμπλουτισμό του αγροτουριστικού προϊόντος, τη διεύρυνση των προορισμών με ειδική μέριμνα για τη διαφύλαξη των πόρων, με στόχο την στήριξη των επενδύσεων, τη βελτίωση της συνολικής απόδοσης του τομέα και τη διάχυση του αποτελέσματος σε άλλους τομείς.

Μέχρι σήμερα η τουριστική ανάπτυξη της Κρήτης έχει αφήσει περιοχές αναξιοποίητες ή έχει οδηγήσει περιοχές σε κρίση έχοντας υπερβεί τη φέρουσα ικανότητά τους. Η έλλειψη αρμοδιοτήτων σε μία σειρά σημαντικά ζητήματα, η έλλειψη επαρκών αυτοτελών πόρων και η εξάρτηση από το κεντρικό κράτος για τη χρηματοδότηση και η έλλειψη στελεχών δημιούργησαν τοπικές δομές διοίκησης με περιορισμένες δυνατότητες ουσιαστικής παρέμβασης στα αναπτυξιακά προβλήματα της περιφέρειας.

Οικονομικοί Παράγοντες

Ενώ η πολιτική κατάσταση της Κρήτης είναι σταθερή, η οικονομική κατάσταση δεν είναι και τόσο σταθερή. Ο πληθωρισμός και η ανεργία χρόνο με το χρόνο αυξάνονται και η αγοραστική δύναμη των καταναλωτών μειώνεται. Δυστυχώς, η οικονομία της Κρήτης και όλης της Ελλάδας βρίσκεται σε τραγικό επίπεδο.

Επιπλέον, το μέγεθός του νησιού της Κρήτης, της εξασφαλίζει ότι ένα μεγάλο μέρος της παραγωγής των επιχειρήσεων θα καταναλωθεί τοπικά και οι επιχειρήσεις δε θα επιβαρυνθούν με κόστος μεταφοράς. Αρνητικό οικονομικό παράγοντα αποτελεί η διαρροή του εισοδήματος. Οι επιχειρήσεις μπορεί να έχουν έδρα την Κρήτη και να παράγουν τα προϊόντα τους εδώ αλλά ένα ποσοστό από τα εισοδήματα που δημιουργούνται είτε ως επιχειρηματικά κέρδη είτε ως αμοιβές εργασίας διαφεύγουν στο εξωτερικό και συνεπώς έχουν περιορισμένη συμβολή στη τοπική ανάπτυξη.

Όσον αφορά την οικονομική δομή της Περιφέρειας, στον πρωτογενή τομέα της οικονομίας παρατηρούμε ενέργειες εκσυγχρονισμού και έντονης εξειδίκευσης (π.χ. στην παραγωγή ελαιόλαδου), κάτι το οποίο ενισχύει την ανάπτυξη του αγροτουρισμού. Στον δευτερογενή τομέα το νησί έχει κάνει σημαντικά βήματα προόδου και τέλος, ο τριτογενής τομέας παραγωγής εξειδικεύεται κυρίως στον τουρισμό.

Η Κρήτη που διαθέτει μία σημαντική παρουσία του δευτερογενή και τριτογενή τομέα παραγωγής και εξειδίκευση σε κλάδους εντάσεως κεφαλαίου και τεχνολογίας αναμένεται να έχει ευνοϊκότερες προοπτικές ανάπτυξης. Από την άλλη πλευρά, η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού σε όρους εκπαίδευσης και εξειδίκευσης αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα στην προσέλκυση και ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων και στην ταχύτερη προσαρμογή στα μεταβαλλόμενα δεδομένα της οικονομίας.

Επίσης οι επιχειρήσεις της περιοχής θα μπορούσαν να εκμεταλλευθούν εναλλακτικές μεθόδους χρηματοδότησης όπως η χρηματοδοτική μίσθωση (leasing).

«Η χρηματοδοτική μίσθωση (leasing) είναι μία εμπορική συμφωνία μεταξύ δύο μερών, βάσει της οποίας το ένα μέρος (εκμισθωτής) διατηρώντας την ιδιοκτησία κάποιου περιουσιακού στοιχείου, παραχωρεί τη χρήση του στο άλλο μέρος (μισθωτής), για μια ορισμένη χρονική περίοδο, έναντι καταβολής συγκεκριμένων μισθωμάτων, σε καθορισμένα χρονικά διαστήματα». (Γεωργιάδης, 1996).

Οι δύο βασικές κατηγορίες leasing ανάλογα με την διάρκεια της σύμβασης, τα δικαιώματα των δύο μερών, την φορολογική τους αντιμετώπιση και την λογιστική απεικόνιση των μισθωμάτων, είναι η διαχειριστική ή λειτουργική μίσθωση (operating leasing) και η χρηματοδοτική μίσθωση (financial leasing) (Μάζης, 2010). Στην Ελλάδα υπάρχει νομοθετική κάλυψη μόνο του θεσμού της χρηματοδοτικής μίσθωσης και σε αυτή τη μορφή θα αναφερθούμε στην συνέχεια. «Με τη μέθοδο της χρηματοδοτικής μίσθωσης, η εταιρεία leasing (εκμισθωτής) αγοράζει κάποιο συγκεκριμένο πάγιο στοιχείο, σύμφωνα με τις υποδείξεις του μελλοντικού μισθωτή και στη συνέχεια του το εκμισθώνει για προσυμφωνημένο διάστημα όχι μικρότερο των τριών ετών, αποβλέποντας στην απόσβεση όλου του κόστους του παγίου από αυτόν τον μισθωτή» (Ζοπουνίδης και συν., 2012).

Το κόστος του leasing σε σύγκριση με τον ισόποσο μεσοπρόθεσμο τραπεζικό δανεισμό είναι χαμηλότερο, ιδίως όσο μικρότερος είναι ο συντελεστής απόσβεσης του εξοπλισμού και συντομότερη η διάρκεια της σύμβασης. Κατά τη σύγκριση αυτή πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η παρούσα αξία του συνόλου των μισθωμάτων, σε σχέση με την παρούσα αξία των τοκοχρεωλυτικών δόσεων του δανείου και την παρούσα αξία της τεκμαιρόμενης απόδοσης των ιδίων διαθεσίμων του επενδυτή, μετά τον υπολογισμό των σχετικών αποσβέσεων και φόρων. Ως εκ τούτου, σε κάθε περίπτωση, το κόστος του leasing σε σύγκριση με άλλες μορφές χρηματοδότησης, εξαρτάται από διάφορες παραδοχές που πρέπει να γίνουν σε

σχέση με τις αποσβέσεις του εξοπλισμού, την υπολειμματική αξία του κ.λπ (Μούσης, 2011).

Η χρηματοδοτική μίσθωση επιδρά θετικά τόσο στη λειτουργία όσο και στα αποτελέσματα των επιχειρήσεων που τη χρησιμοποιούν, λόγω των πλεονεκτημάτων που παρουσιάζει (Μούσης, 2011). Στις περιπτώσεις που εφαρμόζεται το leasing, η πραγματοποίηση του επενδυτικού προγράμματος της επιχείρησης γίνεται χωρίς καθυστερήσεις, λόγω της ταχύτερης διεκπεραίωσης της αίτησης σε σχέση με εκείνη στη χορήγηση του δανείου. Χρηματοδοτείται σχεδόν το 100% της επένδυσης με μηδενική ή μικρή συμμετοχή του πελάτη, σε αντίθεση με τις άλλες χρηματοδοτικές μορφές που καλύπτουν ένα ποσοστό συνήθως μέχρι 70%.

Ακόμα η επιχείρηση επιτυγχάνει ελάττωση των προς φορολογία κερδών, λόγω της έκπτωσης από αυτά των μισθωμάτων και απαλλάσσεται των φορολογικών επιβαρύνσεων των δανειακών συμβάσεων. Παράλληλα ο ισολογισμός της επιχείρησης παρουσιάζει βελτιωμένη εικόνα (σχέση ιδίων προς ξένα κεφάλαια), λόγω του ότι ο μισθωμένος εξοπλισμός δεν εμφανίζεται στο παθητικό σαν μελλοντικές πληρωμές μισθωμάτων. Επίσης, η επιχείρηση καλύπτεται έναντι της συνεχούς αύξησης της τιμής των κεφαλαιουχικών αγαθών και των αρνητικών επιπτώσεων στην παραγωγικότητα από την απαξίωση του εξοπλισμού της λόγω της ταχείας τεχνολογικής προόδου(Μούσης, 2011). Επί πλέον δεν απαιτείται να διαθέτει ο επιχειρηματίας του αγροτουρισμού μεγάλα κεφάλαια για να φτιάξει δικά του καταλύματα.

Το leasing, όπως περιγράφηκε αρχικά, είναι ένα είδος χρηματοδοτικού μηχανισμού, που δίνει τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις να επεκτείνουν και να εκσυγχρονίσουν τον κεφαλαιουχικό τους εξοπλισμό, χωρίς την άμεση καταβολή της αξίας του από ίδια ή δανειακά κεφάλαια, αλλά με την περιοδική καταβολή μισθωμάτων. Το leasing συμβάλλει περισσότερο από κάθε άλλο χρηματοδοτικό μέσο στις επενδύσεις, διότι το 100% της χρηματοδότησης που παρέχεται μέσω αυτού, χρησιμοποιείται για την αγορά εξοπλισμού (Μούσης, 2011).

Σαν εναλλακτική μορφή χρηματοδότησης, το leasing μπορεί να καλύψει χρηματοδοτικά κενά των επιχειρήσεων. Η χρησιμότητά του για τις επιχειρήσεις, έγκειται στο ότι τους παρέχει τη δυνατότητα εκσυγχρονισμού και επέκτασης του εξοπλισμού τους, ακόμα και όταν αυτές δεν διαθέτουν τα απαραίτητα ίδια κεφάλαια για το σκοπό αυτό, αλλά και όταν δεν έχουν πρόσβαση στους χρηματοδοτικούς μηχανισμούς, είτε λόγω έλλειψης εμπράγματων ασφαλειών, είτε λόγω κάλυψης του χρηματοδοτικού ορίου που δίνεται από τις τράπεζες (Μάζης, 2010).

Στις περιπτώσεις εφαρμογής του leasing, παρέχεται η δυνατότητα στις επιχειρήσεις να βελτιώσουν την εικόνα του ισολογισμού τους, με την παρουσίαση χαμηλότερου κόστους στα πρώτα χρόνια ζωής του εξοπλισμού, καθώς επίσης και την παρουσίαση μεγαλύτερης αποδοτικότητας στο σύνολο του ενεργητικού, εφόσον ο εξοπλισμός δεν συμπεριλαμβάνεται στο ενεργητικό. Εξάλλου αν αυξηθούν τα καταβαλλόμενα μισθώματα μπορεί να μειωθούν τα δηλούμενα κέρδη. Έτσι, οι επιχειρήσεις μέσω του θεσμού έχουν την ευελιξία να παρουσιάσουν την εικόνα που αυτές επιθυμούν, πράγμα που δεν συμβαίνει με τον παραδοσιακό δανεισμό.

Κοινωνικοί Παράγοντες

Οι κοινωνικοί παράγοντες αφορούν τη κοινωνική δομή της Κρήτης, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, την εκπαίδευση, τη νοοτροπία κ.α. Βασικός κοινωνικός παράγοντας αποτελεί η ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού. Αυτό επιτυγχάνεται με την εκπαίδευση – κατάρτιση του ντόπιου πληθυσμού. Περιοχές που συγκεντρώνουν σημαντικά μεγέθη επιστημονικού δυναμικού και καταρτισμένου εργατικού δυναμικού καθώς και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα διαθέτουν συγκριτικό πλεονέκτημα στην ανάπτυξη του τουρισμού.

Η Κρήτη εκτός από τις τουριστικές σχολές που διαθέτει, έχει και πολλούς καταρτισμένους ξεναγούς, γεγονός που βοηθάει στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού αλλά και όλων των υπόλοιπων μορφών τουρισμού.

Οι ανθρώπινες αξίες και αντιλήψεις αλλάζουν χρόνο με το χρόνο. Το αυξανόμενο ενδιαφέρον για τις διαφορετικές κουλτούρες οδηγεί σε μετατόπιση από τον τουρισμό πακέτων σε πιο ευαίσθητους τύπους τουρισμού και αναψυχής όπως είναι ο αγροτουρισμός. Ο αγροτουρισμός επιπλέον αποτελεί ένα μέσο διάδοσης πληροφοριών σχετικών με τα ήθη, τα έθιμα και τον τρόπο ζωής των διαφορετικών πολιτισμών και συνεισφέρει θετικά στην γνωριμία των λαών και την ειρηνική συνύπαρξή τους.

Ο δυτικός τρόπος ζωής όμως και τα έντονα καταναλωτικά πρότυπα που συχνά προβάλλουν οι τουρίστες, επηρεάζουν, φέρνουν αλλαγές και σύγχυση στις συνήθειες και τους ρυθμούς των τοπικών κοινωνιών, υποβαθμίζοντας ή καταστρέφοντας τη σημασία της τοπικής κουλτούρας (αλλαγές σε ήθη, έθιμα και αξίες ύστερα από τουριστικοποίηση των περιοχών – εμπορευματοποίηση).

Τεχνολογικοί Παράγοντες

Οι τεχνολογικοί παράγοντες αφορούν το διαδίκτυο, τη γρήγορη μετάδοση της πληροφορίας, νέες ανακαλύψεις – καινοτομίες κ.α. Στον τομέα των επικοινωνιών η Περιφέρεια Κρήτης έχει συγκριτικό πλεονέκτημα θέσης και υφιστάμενης τεχνολογικής υποστήριξης για να παίζει σημαντικό ρόλο σαν τηλεπικοινωνιακό κέντρο, διασυνδέοντας την Ευρωπαϊκή Ένωση με την ΝΑ Μεσόγειο.

Επιπλέον, η σημαντική συγκέντρωση ερευνητικών, ακαδημαϊκών και τεχνολογικών ιδρυμάτων αποτελεί ισχυρό σημείο για την ανάδειξη του νησιού σε κέντρο Τηλεματικών Εφαρμογών και Υπηρεσιών. Στον τομέα του τουρισμού, η διασφάλιση κρίσιμου βιώσιμου μεγέθους και δικτυώσεων αποτελεί προϋπόθεση. Έτσι λοιπόν χρειάζεται βελτίωση των πυλών εισόδου-εξόδου, επιλεκτική ανάδειξη του φυσικού, πολιτιστικού και ιστορικού περιβάλλοντος καθώς και την εφαρμογή νέων τεχνολογιών για την αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Αναγκαία είναι η ύπαρξη προηγμένων υπηρεσιών, στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, στις επικοινωνιακές τεχνολογίες και τη βιοτεχνολογία και στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

Τέλος, οι νέες τεχνολογίες μπορούν να διασφαλίσουν τη λειτουργία συνδυασμένων μεταφορών επιβατών και φορτίων σε ένα ολοκληρωμένο και λειτουργικό δίκτυο λιμανιών, αεροδρομίων και οδικών αξόνων του νησιού.

Παρακάτω παρουσιάζουμε ένα υπόδειγμα τεχνικοοικονομικής μελέτης για την δημιουργία μιας τέτοιας επιχείρησης.

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΟΤΕΧΝΙΚΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟ

A. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΦΟΡΕΑ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ

A.1 Ταυτότητα του φορέα

Στην περίπτωση που ο φορέας της επένδυσης είναι υφιστάμενη επιχείρηση αναφέρεται η πλήρης επωνυμία -διακριτικός τίτλος, το έτος ίδρυσης, ο σκοπός, η διάρκεια και σύντομο ιστορικό της εταιρικής της εξέλιξης (αλλαγή νομικής μορφής, συγχωνεύσεις κλπ). Σε περίπτωση που ο φορέας είναι υπό σύσταση εταιρεία αναφέρεται η επωνυμία που θα λάβει μετά τη σύσταση καθώς και η νομική μορφή που θα έχει αυτή.

A.2 Στοιχεία υφισταμένων επιχειρήσεων που δεν είναι νεοϊδρυόμενες

Στις περιπτώσεις που ο φορέας δεν είναι νεοϊδρυόμενη επιχείρηση παρατίθενται επίσης συνοπτικά στοιχεία που περιγράφουν το προφίλ της επιχείρησης (εγκαταστάσεις που διαθέτει, δραστηριότητες που αναπτύσσει, συμμετοχή σε άλλες επιχειρήσεις κλπ) με σαφή αναφορά στο χρόνο έναρξης της παραγωγικής της λειτουργίας και στην τεκμηρίωση του χρόνου προηγούμενης δραστηριότητα στο αντικείμενο της επένδυσης. Στην περίπτωση που η επιχείρηση δεν είναι

νεοϊδρυσμένη συμπληρώνονται επίσης για το φορέα της επένδυσης οι πίνακες "ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ". Επίσης εφόσον η επιχείρηση έχει κλείσει τρεις τουλάχιστον διαχειριστικές χρήσεις με παραγωγική λειτουργία παρατίθενται αναλυτικά στοιχεία σχετικά:

α) με την υφιστάμενη στελέχωσή της σε ανθρώπινο δυναμικό (ειδικευμένο προσωπικό, επιστημονικό προσωπικό, βιογραφικά ανωτάτων στελεχών και μελών Δ.Σ., οργανόγραμμα για περιπτώσεις επιχειρήσεων σημαντικού μεγέθους κλπ) καθώς και

β) με το υφιστάμενο επίπεδο εφαρμογής σύγχρονων μεθόδων και εργαλείων οργάνωσης (μηχανοργάνωση των λειτουργιών με χρήση Η/Υ, τυποποίηση και διασφάλιση διαδικασιών και ποιότητας με ISO κλπ)

A.3 Στοιχεία μετόχων εταιρών

Παρατίθεται πίνακας με τους μετόχους – εταίρους της επιχείρησης (υφιστάμενης ή υπό σύσταση), και τα ποσοστά συμμετοχής. Για τις περιπτώσεις που ο φορέας του επενδυτικού σχεδίου είναι υφιστάμενη επιχείρηση αναφέρονται τα επίσημα στοιχεία (που συμπεριλαμβάνονται στα υποβληθέντα δικαιολογητικά) βάσει των οποίων τεκμηριώνεται η ως άνω μετοχική – εταιρική σύνθεση. Στις υπό σύσταση επιχειρήσεις, μέτοχοι – εταίροι της επιχείρησης είναι οι δηλούμενοι και υπογράφοντες το σχετικό ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ. Για έκαστο μέτοχο παρατίθενται τα στοιχεία ταυτότητας και σύντομη περιγραφή του προφίλ αυτών.

Ειδικότερα για τους κυριότερους μετόχους οι οποίοι βαθμολογούνται στο σχετικό Κριτήριο, σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση αρ. 8356/3.3.05 (Στοιχεία Αξιολόγησης, λειτουργία, βαθμολόγηση και τρόπος εφαρμογής των κριτηρίων υπαγωγής των επενδυτικών σχεδίων στις διατάξεις του Ν.3299/04), παρατίθενται αναλυτικότερα στοιχεία:

α) Για μετόχους - εταίρους επιχειρήσεις παρατίθενται:

- i. τα οικονομικά τους στοιχεία για τις τέσσερις τελευταίες κλεισμένες διαχειριστικές χρήσεις σύμφωνα και με τα επίσημα συνοδευτικά δικαιολογητικά (ισολογισμοί, φορολογικές δηλώσεις κλπ)
- ii. Το Υπόδειγμα Δήλωσης για MME επιχειρήσεις. Το Υπόδειγμα αυτό συμπληρώνεται για κάθε μέτοχο – εταίρο επιχείρηση ανεξαρτήτως του μεγέθους της (μικρή, μεσαία ή μεγάλη)
- iii. Υπαγωγές της επιχείρησης σε Αναπτυξιακούς Νόμους (αριθμός απόφασης υπαγωγής και ολοκλήρωσης, περιγραφή επένδυσης κλπ)
- iv. Σε περίπτωση που εταιρεία μέτοχος – εταίρος ανήκει σε ποσοστό μεγαλύτερο του 50% σε μητρική εταιρεία ή όμιλο ή στη διαδοχή συμμετοχών παρεμβάλλεται φυσικό πρόσωπο που ελέγχει κατά πλειοψηφία άλλη μητρική εταιρεία ή όμιλο παρατίθενται τα στοιχεία (i) έως (iii) για την μητρική εταιρεία ή όμιλο καθώς και επίσημα στοιχεία που να τεκμηριώνουν την διαδοχή συμμετοχών.

Επίσης για τις επιχειρήσεις μετόχους - εταίρους αναλύεται και τεκμηριώνεται η δυνατότητα διάθεσης των απαιτούμενων ιδίων κεφαλαίων στο προτεινόμενο επενδυτικό σχέδιο και το αναγκαίο κεφάλαιο κίνησης σε συσχετισμό με τα επίσημα οικονομικά τους στοιχεία (ή την οικονομική επιφάνεια των μετόχων εταίρων τους εφόσον υπάρχει απόφαση για εισφορά νέων κεφαλαίων).

β) Για τους μετόχους-εταίρους φυσικά πρόσωπα που δεν συμμετέχουν σε άλλες επιχειρήσεις, παρατίθεται βιογραφικό σημείωμα με έμφαση στην συνάφεια της προηγούμενης επαγγελματικής δραστηριότητας αυτού με το αντικείμενο της επένδυσης.

Για τους μετόχους-εταίρους φυσικά πρόσωπα τα οποία δηλώνουν επιχειρηματική δραστηριότητα σε άλλες εταιρείες παρατίθενται τα στοιχεία μίας εταιρείας στην οποία συμμετέχουν ουσιαστικά (κατ' αντιστοιχία με τα αναφερόμενα στην περίπτωση α) προκειμένου να κριθούν βάσει αυτής καθώς και επίσημα στοιχεία τεκμηρίωσης της συμμετοχής τους στις αντίστοιχες εταιρείες .

Επίσης για τους μετόχους – εταίρους φυσικά πρόσωπα, παρατίθενται τα στοιχεία της οικονομικής τους επιφάνειας και η τεκμηρίωση της δυνατότητας κάλυψης των απαιτούμενων ιδίων κεφαλαίων στο προτεινόμενο επενδυτικό σχέδιο και το αναγκαίο κεφάλαιο κίνησης σε συσχετισμό με τα υποβληθέντα επίσημα σχετικά συνοδευτικά δικαιολογητικά.

A.4 Μέγεθος της επιχείρησης

Συμπληρώνεται το Υπόδειγμα Δήλωσης για ΜΜΕ επιχειρήσεις προκειμένου να ορισθεί το μέγεθος του φορέα της επένδυσης σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΚ) 70/2001 της ΕΕ. Το υπόδειγμα αυτό συμπληρώνεται ανεξαρτήτως του μεγέθους της επιχείρησης μεγάλη, μεσαία ή μικρή.

B. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

B1.Περιγραφή

B.1.1.Σκοπιμότητα επένδυσης (αύξηση δυναμικότητας ,εκσυγχρονισμός, καθετοποίηση, μείωση κόστους, αύξηση παραγωγικότητας, παραγωγή νέων προϊόντων, εξοικονόμηση ενέργειας, προστασία περιβάλλοντος κ.λ.π.).

B.1.2.Περιγραφή προϊόντων που θα παραχθούν.

B.1.3.Πρώτες ύλες: αναλυτική καταγραφή των χρησιμοποιούμενων πρώτων και βοηθητικών υλών, όπως τρόφιμα και ποτά, ιματισμός κ.α. και η συμμετοχή τους στο κόστος παραγωγής. Προμηθευτές, επάρκεια και τιμές μονάδας αυτών. Διαχρονική κλιμάκωση απαιτούμενων πρώτων υλών, για τα 5 πρώτα χρόνια λειτουργίας της μονάδας

B.14.Συνοπτική παρουσίαση τεχνικών στοιχείων του Προγράμματος: δυναμικότητα, κλιμάκωση παραγωγής μέχρι την πλήρη αξιοποίηση της δυναμικότητας, εγκαταστάσεις, διάρκεια κατασκευαστικής περιόδου, τεχνικές συνεργασίες κ.λ.π. αξιολόγηση τεχνολογίας, ενεργειακές επιπτώσεις, παραγωγικότητα νέας μονάδας.

B.1.5. Απασχόληση: Υφιστάμενες και Νέες θέσεις εργασίας πλήρους εποχιακής και μερικής απασχόλησης αναλυτικά ανά ειδικότητα και βάρδια Μετατροπή σε Ισοδύναμα Πλήρους Απασχόλησης (Ε.Μ.Ε.).

B.1.6. Τόπος εγκατάστασης νέας μονάδας. Υποδομή περιοχής, λόγοι επιλογής του τόπου.

B.2. Τεχνικά Στοιχεία

B.2.1. Παραγωγική διαδικασία (υπάρχουσα και προβλεπόμενη) -Αναλυτικός προσδιορισμός της συνολικής δυναμικότητας στη μονάδα του χρόνου πριν και μετά την επένδυση. -Τεχνικά χαρακτηριστικά πρώτων υλών και ετοιμών προϊόντων, πριν και μετά την επένδυση -Περιγραφή παραγωγικής διαδικασίας. Σύντομο τεχνικό υπόμνημα της παραγωγικής διαδικασίας πριν και μετά την επένδυση (ροή, φάσεις, εισροές και εκροές πρώτων & βοηθ. υλών, ενέργειας, ενδιάμεσων και τελικών προϊόντων, διάρκεια κύκλου κάθε φάσης παραγωγικής διαδικασίας, γενική κατάσταση υφιστάμενου εξοπλισμού και τεχνολογικό επίπεδο, τυχόν προβλήματα παραγωγικών εγκαταστάσεων, υφιστάμενες ή προβλεπόμενες τεχνικές συνεργασίες με ειδικευμένους οίκους, βαθμός όχλησης κλπ). - Διάγραμμα παραγωγικής ροής. - Αναλυτικός προσδιορισμός και περιγραφή των νέων θέσεων απασχόλησης, καθώς και κλιμάκωση της απασχόλησης μέχρι την πλήρη αξιοποίηση της παραγωγικής δυναμικότητας της μονάδας: (α) Καθορισμός της παραγωγικής δομής (περιγραφή υποσυστημάτων παραγωγής, βαθμός αυτοματισμού) Ημέρες λειτουργίας ανα έτος και ώρες λειτουργίας ανά ημέρα (βάρδιες). (β) Καθορισμός ειδικοτήτων και αριθμού υφιστάμενων και νέων εργαζομένων ανά βάρδια. Χρόνος απασχόλησης εργαζομένων. - χρησιμοποιούμενες μορφές ενέργειας και κατανάλωση στην υπάρχουσα και στην προβλεπόμενη μονάδα

B.2.2 Οικόπεδο -Τοπογραφικό διάγραμμα -Περιγραφή (θέση, εμβαδόν, εδαφολογικά στοιχεία, οδική πρόσβαση, ειδικότερα χαρακτηριστικά ιδιοκτησίες, ειδικά χαρακτηριστικά). - Αξία οικοπέδου και στοιχεία τεκμηρίωσης της (σε περίπτωση αγοράς νέου οικοπέδου για τους σκοπούς του επενδυτικού σχεδίου)

B.2.3 Κτιριακές Εγκαταστάσεις α. Υπάρχοντα κτίρια - οικοδομική άδεια - Τεχνική περιγραφή (εμβαδόν, όγκος, όροφοι, είδος κατασκευής, χρόνος κατασκευής, αρχιτεκτονικά σχέδια, διάγραμμα κάλυψης κλπ) - περιγραφή χρήσεων β. Νέες κτιριακές εγκαταστάσεις και επεκτάσεις υφισταμένων κτιριακών κτιρίων - Τεχνική περιγραφή (εμβαδόν, όγκος, όροφοι, αρχιτεκτονικά σχέδια, διάγραμμα κάλυψης, τρόπος και υλικά κατασκευής, κλπ) - περιγραφή χρήσεων - Προμετρήσεις προϋπολογισμοί έργων σε συσχετισμό με τις υποβληθείσες προσφορές. - Συγκεντρωτικός πίνακας οικοδομικών εργασιών με καταγραφή του κόστους κάθε κατηγορίας εργασίας σε ειδική στήλη. Τέλος οι παραγωγικές εγκαταστάσεις θα πρέπει να εγκριθούν αρχιτεκτονικά από την αρμόδια πολεοδομία.

B.2.4 Μηχανολογικός εξοπλισμός συστήματος παραγωγής Υφιστάμενος μηχανολογικός εξοπλισμός. α. Υποβάλλεται πίνακας όπου καταγράφεται ο βασικός εξοπλισμός ή τα βασικά συστήματα παραγωγής με συσχέτιση στο σχέδιο διάταξης εξοπλισμού (lay out), όπως ο κλιματισμός, η θέρμανση, η αποχέτευση, κ.α. β. Νέος μηχανολογικός εξοπλισμός. - Υποβάλλεται πίνακας όπου καταγράφεται ο νέος μηχανολογικός εξοπλισμός και το κόστος αυτού κατ' αντιστοιχία με τις υποβληθείσες προσφορές (προτιμολόγια, τεχνική περιγραφή και prospectus) σχέδιο διάταξης εξοπλισμού (lay out) σύμφωνα με τον σχετικό Πίνακα του Υποδείγματος. - Παρατίθεται αναλυτική τεχνική περιγραφή του νέου μηχανολογικού με αναφορά των βασικών τεχνικών χαρακτηριστικών και ιδιαίτερα της δυναμικότητας με βάση την οποία θα πρέπει να τεκμηριώνεται η παραγωγική δυναμικότητα της μονάδος Επίσης για τα κυριότερα μηχανήματα, υποβάλλονται τα συγκριτικά στοιχεία που οδήγησαν στην επιλογή τους (π.χ. προσφορές άλλων ομοειδών μηχανημάτων, τεχνική αξιολόγηση κ.λ.π.).

B.2.5. Δαπάνες μεταφοράς-εγκατάστασης του εξοπλισμού. Υποβάλλονται προϋπολογισμοί για Μεταφορικά, ασφάλιστρα, εκτελωνισμούς και δαπάνες εγκαταστάσεις του μηχανολογικού εξοπλισμού .

B.2.6. Ειδικές Εγκαταστάσεις.

α) Υφιστάμενων ειδικών εγκαταστάσεων Παρατίθεται σύντομη περιγραφή των υφισταμένων ειδικών εγκαταστάσεων β) Νέες Ειδικές Εγκαταστάσεις - Τεχνική

περιγραφή και προϋπολογισμός σε αντιστοιχία με τις υποβληθείσες προσφορές για όλες τις ειδικές εγκαταστάσεις (εγκαταστάσεις ηλεκτρικές ισχυρών και ασθενών ρευμάτων, υδραυλικές, θέρμανσης - κλιματισμού, πεπιεσμένου αέρα, ατμού, πυρόσβεσης-πυρανίχνευσης, αντικεραυνικής προστασίας, επεξεργασίας και διάθεσης αποβλήτων, κλπ),

B. 2.7 Λοιπός εξοπλισμός Τεχνική περιγραφή του νέου λοιπού εξοπλισμού και προϋπολογισμός σε αντιστοιχία με τις υποβληθείσες προσφορές (H/Y, UPS, τηλεφωνικό κέντρο, συστήματα ασφαλείας, συστήματα διακίνησης - αποθήκευσης, εξοπλισμός εργαστηρίου, κ.λ.π.)

B. 2.8. Μεταφορικά μέσα Περιγραφή των νέων μεταφορικών μέσων και προϋπολογισμός σε αντιστοιχία με τις υποβληθείσες προσφορές.

B.2.9. Δαπάνες αγοράς τεχνογνωσίας Υποβάλλονται συμβάσεις ή προσύμφωνα για αγορά τεχνογνωσίας (Knowhow)

B.2.10 Έργα περιβάλλοντος χώρου - Τεχνική περιγραφή των έργων περιβάλλοντος χώρου (περίφραξη, εσωτερική οδοποιία, χώροι στάθμευσης οχημάτων, κλπ) και προϋπολογισμός σε αντιστοιχία με τις υποβληθείσες προσφορές

B.2.11 Έργα υποδομής -Τεχνική περιγραφή των έργων υποδομής (γεώτρηση, σύνδεση με δίκτυο ΔΕΗ, ειδικά έργα αποστράγγισης κλπ) και προϋπολογισμός σε αντιστοιχία με τις υποβληθείσες προσφορές

B.2.12 Δαπάνες μελετών και συμβούλων Αναλυτική περιγραφή, αιτιολόγηση της σκοπιμότητας και κοστολόγηση των εργασιών σε αντιστοιχία με τις υποβληθείσες προσφορές

B.3.ΚΟΣΤΟΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ-ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ

B.3.1.Παρατίθεται ανάλυση του κόστους της επένδυσης σύμφωνα με τον πίνακα του Υποδείγματος .

B.3.2. Παρατίθεται ανάλυση του χρηματοδοτικού σχήματος της επένδυσης, σύμφωνα με τον Υποδειγματικό Πίνακα. Αναφέρονται οι πηγές από τις οποίες θα αντληθούν τα αναγκαία κεφάλαια για την κάλυψη της ίδιας συμμετοχής με αναλυτική καταγραφή των στοιχείων τεκμηρίωσης που υποβάλλονται στο παράρτημα της μελέτης.

Γ. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΛΑΔΟΥ

Αναφέρονται τα παρακάτω στοιχεία:

Γ.1 Περιγραφή των κλάδων δραστηριότητας της επένδυσης και αντίστοιχοι κωδικοί κατά ΣΤΑΚΟΔ 2003.

Γ.2. Διάρθρωση εγχωρίου κλάδου (υφιστάμενες μονάδες, δυναμικότητα, απασχολούμενη δυναμικότητα, οικονομικό μέγεθος μονάδων κλάδου, γεωγραφική κατανομή, τεχνολογικό επίπεδο).

Γ.3. Κυριότεροι παραγωγοί-ανταγωνισμός (ανταγωνιστικές εταιρείες-ανταγωνιστικά προϊόντα) πανελλαδικά αλλά και σε επίπεδο νομού. Συγκριτικά πλεονεκτήματα εξεταζόμενης μονάδας.

Γ.4.- Τιμές (εγχώριας - διεθνούς αγοράς). Υφιστάμενο και μελλοντικό δασμολογικό καθεστώς (τρίτων χωρών και Ε.Ε.).

Γ.5. Προσδιοριστικοί παράγοντες ζήτησης. Προοπτικές εγχώριες – κοινοτικής, διεθνούς ζήτησης. Προοπτικές διείσδυσης εξεταζόμενης μονάδας στην εγχώρια και διεθνή αγορά (μερίδιο αγοράς).

Γ.6 Συνθήκες αγοράς πρώτων υλών (τόπος και χώρα προέλευσης, επάρκεια, προβλήματα κ.λ.π.).

Γ. 7. Προγραμματιζόμενες επενδύσεις στον κλάδο.

Γ. 8. Θέση επιχείρησης στον κλάδο πριν και μετά την επένδυση.

Δ.- ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΕΡΔΟΦΟΡΑΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ-ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΜΟΝΑΔΑΣ

Δ.1 Παρατίθενται οι προβλέψεις βιωσιμότητας (λογαριασμός εκμετάλλευσης και ροές κεφαλαίων), για τα 5 πρώτα χρόνια λειτουργίας της μονάδας (σε σταθερές τιμές του πρώτου έτους λειτουργίας) σύμφωνα με τους πίνακες του Υποδείγματος. Στην περίπτωση που απαιτείται μεγαλύτερη ανάλυση οι πίνακες μπορεί να συμπληρωθούν και να τροποποιηθούν για την καλύτερη παρουσίαση των προβλέψεων. Σημειώνεται ότι εξετάζεται η συνολική βιωσιμότητα της επιχείρησης που υλοποιεί την επένδυση. Δηλαδή - Για νέες επενδύσεις που πραγματοποιούνται από επιχειρήσεις που δεν έχουν προηγούμενη οικονομική δραστηριότητα εξετάζεται η βιωσιμότητα της εξεταζόμενης επένδυσης - Για τις υφιστάμενες επιχειρήσεις που εμφανίζουν προηγούμενη οικονομική δραστηριότητα, εξετάζεται η βιωσιμότητα για το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας που προκύπτει μετά την πραγματοποίηση της νέας επένδυσης

Δ.2 Διαχωρίζονται και αξιολογούνται τα αποτελέσματα της νέας επένδυσης και υπολογίζεται ο εσωτερικός συντελεστής απόδοσης (IRR) του επενδυτικού σχεδίου επί του συνόλου των επενδύμενων κεφαλαίων και η Καθαρή Παρούσα Αξία (ΚΠΑ) του έργου με μια αποδεκτή για το είδος της επένδυσης απόδοση. - Για νέες επενδύσεις που πραγματοποιούνται από επιχειρήσεις που δεν έχουν προηγούμενη οικονομική δραστηριότητα καταρτίζεται ο πίνακας των ταμειακών ροών της επένδυσης για τα 10 πρώτα χρόνια λειτουργίας σύμφωνα με τους πίνακες του Υποδείγματος και βάσει αυτού υπολογίζεται ο δείκτης απόδοσης IRR - Για τις υφιστάμενες επιχειρήσεις που εμφανίζουν προηγούμενη οικονομική δραστηριότητα υπολογίζονται οι πρόσθετες ταμειακές ροές (θετικές ή αρνητικές) που δημιουργούνται στην επιχείρηση λόγω της υλοποίησης της επένδυσης κατά την πρώτη 10ετία λειτουργίας και βάσει αυτών υπολογίζεται ο δείκτης απόδοσης IRR. Οι πρόσθετες ταμειακές ροές μπορούν να υπολογισθούν κατά περίπτωση: α) είτε θεωρώντας το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας της επιχείρησης. (Καταρτίζεται ο πίνακας προβλεπόμενων ταμειακών ροών 10ετίας : (1) για την

περίπτωση που η επιχείρηση συνεχίσει τη λειτουργία της χωρίς την νέα επένδυση και (2) για την περίπτωση λειτουργίας της επιχείρησης με την νέα επένδυση. Η διαφορά των ταμειακών ροών των δύο ως άνω εναλλακτικών περιπτώσεων απεικονίζει τις πρόσθετες ταμειακές ροές που επιφέρει το επενδυτικό σχέδιο)

β) είτε εκτιμώντας απευθείας τις πρόσθετες εισροές και εκροές που δημιουργεί το επενδυτικό σχέδιο. για την πρώτη 10ετία λειτουργίας κατ' αντιστοιχία των πινάκων βιωσιμότητας και συνολικών ροών του Υποδείγματος Αναφέρονται αναλυτικά και τεκμηριώνονται οι παραδοχές στις οποίες βασίζονται οι παραπάνω προβλέψεις και υπολογισμοί

Ε. ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ

Υπολογίζονται οι σχετικές τιμές των δεικτών και βαθμολογείται κάθε κριτήριο στο ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟ ΠΙΝΑΚΑ ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ. Η βαθμολόγηση των κριτηρίων αιτιολογείται και τεκμηριώνεται με αναφορά στα προηγθέντα Κεφάλαια της Οικονομοτεχνικής Μελέτης και τα υποβληθέντα επίσημα στοιχεία και δικαιολογητικά.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σε μια εποχή μαζικής παραγωγής και προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών είναι απαραίτητη η όλο και περισσότερο αυξανόμενη ανάγκη για πνευματική και ψυχική ξεκούραση, πέρα από τα κλασικά, τυποποιημένα κοσμοπολίτικα τουριστικά κέντρα. Ο αγροτουρισμός προσφέρει στον επισκέπτη την αφορμή να ζήσει εμπειρίες τις οποίες σίγουρα δεν έχει την δυνατότητα να γνωρίσει στις αστικές πόλεις, σε ένα τελείως αλλιώτικο περιβάλλον από το συνηθισμένο για τις συνθήκες διαβίωσης, να συναλλάξει απόψεις και σκέψεις με την οικογένεια που τον φιλοξενεί και με τον τρόπο αυτό να νιώθει οικείος, να γίνει «ένα» με την αγροτική οικογένεια, να συμμετέχει στη ζωή και στα προβλήματά της.

Ο αγροτουρισμός είναι μια από τις πιο φιλικές προς το περιβάλλον εναλλακτικές μορφές και η τουριστική πελατεία του, ένα πολύ μικρό κομμάτι της συνολικής τουριστικής πελατείας, αποτελείται από ευαισθητοποιημένους για τα προβλήματα του φυσικού περιβάλλοντος τουρίστες, υψηλού συνήθως οικονομικού και μορφωτικού επιπέδου και από τουρίστες που επιζητούν ήσυχες και ήρεμες διακοπές μέσα στη φύση. Είναι τουρίστες που προτιμούν τα φυσικά, υγιεινά και ανθεκτικά αγροτουριστικά προϊόντα και που αποφεύγουν τον μαζικό, βιομηχανοποιημένο τουρισμό, το τουριστικό μπούγιο και τον συνωστισμό στα τουριστικά θέρετρα.

Ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται μέσα στο ευαίσθητο φυσικό περιβάλλον και κάθε υπερβολή ή κακή διαχείρισή του ενδέχεται να τον απαξιώσει. Γι' αυτό πρέπει πάντα να χειρίζεται από τους αγρότες, να έχει βάση το αγροτικό σπίτι και να μην διαταράσσει τη σχέση μεταξύ των αγροτικών και τουριστικών δραστηριοτήτων, σχέση στην οποία οι αγροτικές δραστηριότητες υπερτερούν ενώ οι τουριστικές είναι δευτερεύουσες και υπάρχουν μόνο για να βοηθούν εισοδηματικά τους αγρότες.

Κάθε αγροτουριστική ανάπτυξη πρέπει να είναι ελεγχόμενη και αειφορική και πολλές φορές είναι επιθυμητή η καθοδηγητική κεντρική της διαχείριση από αρμόδιους Δημόσιους φορείς και η ενίσχυση των τοπικών παραγόντων. Σε αυτό

αποβλέπει και η σύνδεση του αγροτουρισμού με την αγροβιοτεχνία και τους αγροσυνεταιρισμούς, την οποία χρηματοδοτεί η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Πολιτεία.

Η στροφή προς τη φύση που εκδηλώνεται από τους κατοίκους των αστικών κέντρων σαν αντίδραση προς τις ψυχοσωματικές επιβαρύνσεις που δέχονται από το αστικό περιβάλλον, συντελεί στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού, όπως και πολλών άλλων υπαίθριων εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Πρέπει όμως να διευκρινιστεί ότι ο αγροτουρισμός εξυπηρετεί μεν τους αστούς που τον διαλέγουν ανάμεσα στις άλλες μορφές τουρισμού, αλλά πρωτίστως πρέπει να εξυπηρετεί τους αγρότες.

Πρέπει να είναι εργαλείο των αγροτών στην προσπάθειά τους να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο. Κάθε μορφή βιομηχανοποίησης του αγροτουρισμού και κάθε άκρατη εμπορευματοποίηση των αγροτουριστικών προϊόντων σημαίνει εκτροπή από την ιδέα και το σκοπό του αγροτουρισμού και οδηγεί στην καταστροφή του.

Η Κρήτη έχει ένα μεγάλο πλεονέκτημα που βοηθάει και ενισχύει χρόνο με τον χρόνο την ανάπτυξη του αγροτουρισμού. Το πλεονέκτημα αυτό είναι η φύση. Βουνά, σπηλιές, δασικές εκτάσεις, φαράγγια και άλλα αξιοποιούνται ιδιαίτερα σε μορφές εναλλακτικού τουρισμού στο νησί και ιδιαίτερα στον αγροτουρισμό.

Πέρα από τις δυνατότητες που παρέχει η φύση σημαντική είναι και η παραδοσιακή κουζίνα του νησιού όπως επίσης και τα ντόπια προϊόντα στα οποία βασίζεται. Επιπλέον χαρακτηριστικά είναι η φιλοξενία των κατοίκων της αλλά και η παραδοσιακή μουσική και οι εκδηλώσεις που οργανώνονται ανα τακτά χρονικά διαστήματα. Η γαστρονομία επίσης στο νησί αποτελεί ένα είδος τέχνης η οποία προσφέρει στον αγροτουρίστα μια γερή γεύση από τη συλλογή της πρώτης ύλης μέχρι να φτάσει το πιάτο στο τραπέζι.

Μπορούμε άμεσα να κατανοήσουμε τα οφέλη του πληθυσμού και του νησιού γενικότερα από τη φύση, αντιλαμβανόμενοι ότι η ύπαιθρος εκεί προσφέρει μοναδικά πλεονεκτήματα για τους ντόπιους αλλά και τους τουρίστες που

επιμένουν να τη βιώνουν σε καθημερινή βάση. Ο αγροτουρισμός στην περιοχή ενδιαφέροντος έχει συντελέσει σημαντικά στην διατήρηση του πληθυσμού στον τόπο. Ο αγροτουρισμός έχει συμβάλλει με ιδιαίτερο τρόπο στην ενίσχυση της αγροτικής ζωής, και γενικά στην ενδυνάμωση του οικονομικού εισοδήματος των ντόπιων. Έχει αποτρέψει την ερήμωση των ορεινών αλλά και των μειονεκτικών περιοχών του νησιού, οι οποίες για διάφορους λόγους δεν έχουν ακόμα μέχρι πρόσφατα παρουσιάσει ευκαιρίες ανάπτυξης και αξιοποίησης. Η διατήρηση των νέων ανθρώπων σε αυτές τις περιοχές μέσω του αγροτουρισμού αποτελεί επίσης ένα από τα πολλαπλά οφέλη που αυτός παρέχει καθότι δίνει διέξοδο από την ανεργία, ιδιαίτερα στις δύσκολη εποχή που διανύουμε.

Ακόμα βλέπουμε ότι είναι όλο και αυξανόμενο το ενδιαφέρον, όχι μόνο των ντόπιων στην Κρήτη αλλά και πολλών ξένων επισκεπτών της χώρα μας να βρεθούν στην ύπαιθρο και να μάθουν, μέσα από προγράμματα αγροτουρισμού, το ιδιαίτερα γοητευτικό και συναρπαστικό φυσικό τοπίο, τον πλούτο του πολιτισμού που πλαισιώνει κάθε ορεινό χωριό, τη μοναδικότητα των πατροπαράδοτων γαστρονομικών τέρψεων οι οποίες είναι χαρακτηριστικές των διαφόρων περιοχών της Κρήτης και φυσικά την απλότητα, τη φιλοξενία, την ανιδιοτέλεια και την προθυμία των κατοίκων για εξυπηρέτηση του κάθε ξένου επισκέπτη.

Σε ότι αφορά τη σημασία του αγροτουρισμού για την Κρητική ύπαιθρο, φαίνεται πως τα προτερήματα είναι σημαντικά αφού εντείνεται το γεωργικό τοπικό εισόδημα των οικογενειών του τόπου, οι αγροτικές περιοχές κερδίζουν ζωή, διαφυλάσσεται και διατηρείται η τοπική κληρονομιά αλλά και η τοπική ταυτότητα μαζί με τη παραδοσιακή αρχιτεκτονική των τοπίων της Κρήτης. Ταυτόχρονα ενδυναμώνεται η τοπική οικονομία μέσα από την παραγωγή και πώληση των τοπικών προϊόντων, δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας και τέλος και σημαντικότερο παραμένει ο τοπικός πληθυσμός στην ύπαιθρο.

Με τον αγροτουρισμό στην Κρήτη, κατορθώνετε όπως ήδη αναφέραμε η παραμονή των πληθυσμών στο νησί, και διατηρείτε η αρχιτεκτονική κληρονομιά. Μέσα από τον αγροτουρισμό αναπόφευκτα προβάλλεται η πολιτιστική κληρονομιά, η μοναδικότητα της κάθε περιοχής που χάνεται και διαβρώνεται.

Αναμένεται πως ο αγροτουρισμός μέσα στα επόμενα χρόνια θα αποτελέσει ένα σημαντικό μέσο τοπικής ανάπτυξης του νησιού ενώ επιπλέον δεν θα μπορούσαμε να παραβλέψουμε το ζήτημα ότι, είναι μια ευκαιρία και αφορμή προσέγγισης των κατοίκων της υπόλοιπης Ελλάδας αλλά και της Ευρώπης, όπως επίσης και των κοινωνιών οι οποίες προοδεύουν στα πλαίσια αυτά παρά τις αλλιώτικες πολιτισμικές και θρησκευτικές παραδόσεις.

Όπως είδαμε από τα στοιχεία που παρουσιάσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο στην Κρήτη υφίστανται δυνατότητες ανάπτυξης του αγροτουρισμού και στους 4 νομούς της, οι οποίοι ακόμα διαθέτουν περιοχές που είναι παρθένες. Οι περιοχές αυτές του νησιού είναι άμεσα συνδεδεμένες με το μαζικό τουρισμό όπως για παράδειγμα η περιοχή της Ελούντας στον νομό Λασιθίου η οποία έχει συγκεντρώσει εξαιρετικό επενδυτικό ενδιαφέρον με αποτέλεσμα να μην έχει αξιοποιηθεί ιδιαίτερα στο επίπεδο του αγροτουρισμού. Επιπλέον η στροφή προς εναλλακτικές μορφές τουρισμού όπως ο αγροτουρισμός και η φύση γενικά δύναται να συγκροτήσει μία διέξοδο από την οικονομική κρίση στην οποία βρίσκεται η χώρα μας τον τελευταίο καιρό, θα έχει ως αποτέλεσμα την μείωση της ανεργίας και την επιστροφή του ανθρώπου εκεί από όπου ξεκίνησε, τη φύση.

Βάσει των δυνάμεων και αδυναμιών που έχει το νησί σε θέματα αγροτουριστικού τομέα μπορούμε να κάνουμε μερικές προτάσεις για την περαιτέρω ανάπτυξη του. Αρχικά μέσω των Ευρωπαϊκών προγραμμάτων μπορεί να ενισχυθεί η γυναικεία επιχειρηματικότητα αλλά και η επιχειρηματικότητα των νέων, οι οποίοι μπορούν να συντελέσουν με μοναδικό τρόπο στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην Κρήτη. Παράλληλα η αύξηση της ζήτησης εν έτη 2014 για φυσικά και τοπικά παραδοσιακά προϊόντα ενισχύει την συνολική κατάσταση, όπως επίσης και η διάδοση της Κρητικής διατροφής. Επιπλέον όπως είναι φανερό το νησί της Κρήτης είναι γεωγραφικά απομονωμένο. Αυτό παρότι σε ένα βαθμό έχει περιοριστεί με την ύπαρξη διαπεριφερειακού αεροπορικού δικτύου και λιμανιού, προτείνεται η ανάπτυξη τεχνολογιών πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών για την καλύτερη ενίσχυση και πρόσβαση στο νησί.

Πιο συγκεκριμένα τώρα όσο αφορά την περιοχή της Νότιο Ανατολικής Κρήτης, στο μέρος αυτό υπάρχουν πολλές δυνατότητες ανάπτυξης των αγροτικών δραστηριοτήτων μέσα από την ανάπτυξη του αγροτουρισμού. Αρχικά είναι γνωστό πως η ανάπτυξη οποιουδήποτε είδους τουρισμού είναι ικανή να αυξήσει τον τζίρο των τουριστικών επιχειρήσεων και να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας. Ο αγροτουρισμός ως νέα αναδυόμενη μορφή εναλλακτικού τουρισμού μπορεί να ενισχύσει ακόμα περισσότερο τις υφιστάμενες δομές τουρισμού στην περιοχή και συνεπώς την οικονομική της κατάσταση.

Επιπλέον μέσω της ανάπτυξης και εξέλιξης του αγροτουρισμού, θα αναπτυχθεί ιδιαίτερα η πρωτογενής παραγωγή έως και το τελικό προϊόν, και θα ενισχυθεί η ποιοτική παροχή υπηρεσιών. Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της περιοχής είναι η πολυποικιλότητα του φυτικού βασιλείου. Η περιοχή της Νοτιοανατολικής Κρήτης είναι γνωστή για την παραγωγή μελιού και βοτάνων. Τα πιο γνωστά βότανα στην περιοχή είναι το κρίταμο, ο μαλοτήρας, το αλάβανο, η άγρια κάπαρη ενώ αποκλειστικά στην περιοχή της Κρήτης παράγεται το δίκταμο, το σταμναγκάθι και το φλισκούνη (άγρια μέντα). Τα βότανα αυτά έχουν σημαντικές θεραπευτικές ιδιότητες και χρησιμοποιούνται ευρέως στον κλάδο της φαρμακοβιομηχανίας, όπως επίσης εφαρμογές έχουν και στην κοσμητολογία. Παράλληλα είναι βρώσιμα και χρησιμοποιούνται στην παραγωγή ελαίων. Επιπλέον έρευνες έχουν δείξει ότι η κατανάλωση και χρήση βοτάνων αυξάνει το προσδόκιμο ζωής.

Η ανάπτυξη της παραγωγής των παραπάνω μέσω της εξέλιξης του αγροτουρισμού, είναι δυνατό να οδηγήσει σε εξαγωγές των προϊόντων αυτών, ενώ σημαντικά είναι και τα διατροφικά οφέλη που αποκομίζει ο άνθρωπος από την κατανάλωση τους. Τα διατροφικά οφέλη για την υγεία των ατόμων ωστόσο απορρέουν επίσης και από την ανάπτυξη της πρωτογενούς παραγωγής στην Νότιο Ανατολική Κρήτη. Επιπλέον ένας τομέας που μπορεί να επωφεληθεί από την εξάπλωση του αγροτουρισμού είναι αυτός της μεταποίησης με απώτερο σκοπό την μη ύπαρξη ανάγκης εισαγωγών.

Άλλα προϊόντα στον τομέα της πρωτογενούς παραγωγής, στην περιοχή της Νότιο Ανατολικής Κρήτης είναι οι μαρμελάδες, τα λικέρ (εκτός των άλλων, λικέρ από εσπεριδοειδή και λικέρ από ελιά), η ρίγανη, τα πικραμύδαλα (που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή λικέρ), το αλάτι (το ιώδιο χρησιμοποιείται από φαρμακευτικές εταιρείες), τα τυριά (από την εκτροφή αιγοπροβάτων), τα διάφορα εσπεριδοειδή, και το ακατέργαστο αλάτι, το οποίο μέχρι σήμερα παραμένει ανεκμετάλλευτο στην περιοχή των Αλυκών (ΕΛΟΥΝΤΑ). Η μεγέθυνση της παραγωγής των παραπάνω προϊόντων θα αυξήσει τον συναγωνισμό της περιοχής με άλλες περιοχές της Ελλάδας και του εξωτερικού, οι οποίες παράγουν παρόμοια προϊόντα όπως με το Βελβεντό Κοζάνης που είναι γνωστό για την παραγωγή μαρμελάδας και κομπόστας, ακόμα και η Ιταλία που είναι γνωστή για την παραγωγή λικέρ AMARETO με βάση το πικραμύδαλο, η Γαλλία με τα λικέρ GRAND MARNIE και CUANTRO με βάση το πορτοκάλι. Κατά αυτό τον τρόπο η περιοχή θα μπορέσει να αποκτήσει μεγάλο μερίδιο αγοράς και να γίνει περισσότερο ανταγωνιστική στην παραγωγή των εν λόγω προϊόντων.

Ακόμα ένα βασικό θετικό χαρακτηριστικό της περιοχής της Νότιο Ανατολικής Κρήτης είναι το κλίμα. Βάσει ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί η περιοχή του Αγίου Νικολάου έχει το καλύτερο κλίμα από όλες τις υπόλοιπες περιοχές της Κρήτης, αλλά και σε όλη την Ευρώπη, καθώς έχει τα χαμηλότερα ποσοστά υγρασίας και έχει ηλιοφάνεια 320 μέρες το χρόνο. Είναι προφανές ότι οι κλιματολογικές συνθήκες ενισχύουν την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην περιοχή και την παραγωγή των λοιπών αγροτικών προϊόντων. Επίσης τα μικρά ποσοστά υγρασίας έχουν οδηγήσει πολλούς τουρίστες από χώρες της Ευρώπης οι οποίοι άλλοτε είχαν επισκεφθεί την περιοχή για τις καλοκαιρινές τους διακοπές, να έρθουν να εγκατασταθούν μόνιμα στην περιοχή μετά την συνταξιοδότηση τους, και ιδιαίτερα άτομα τα οποία έχουν προβλήματα υγείας κυρίως μυοσκελετικά (οστεοπόρωση) και αναπνευστικά .

Τέλος ο αγροτουρισμός προωθεί ένα ιδανικά υγιεινό τρόπο ζωής μέσα από την ενασχόληση και κατανάλωση αγροτικών προϊόντων, ενώ παράλληλα συνδυάζει την γυμναστική με την εργασία. Είναι γεγονός πως ο νομός Λασιθίου

δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος στον τομέα του αγροτουρισμού σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές της Κρήτης, ενώ έχει αρκετές δυνατότητες να το πράξει, δεδομένης της αγροτικής παραγωγής που έχει και του κλίματος του. Ο αγροτουρισμός έχει συμβάλλει με ιδιαίτερο τρόπο στην ενίσχυση της αγροτικής ζωής, και γενικά στην ενδυνάμωση του οικονομικού εισοδήματος των ντόπιων. Ταυτόχρονα ενδυναμώνεται η τοπική οικονομία μέσα από την παραγωγή και πώληση των τοπικών προϊόντων, δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας με αποτέλεσμα την αποτροπή των Ελλήνων σε οικονομικούς μετανάστες και τέλος και σημαντικότερο παραμένει ο τοπικός πληθυσμός στην ύπαιθρο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- [1] Ανθοπούλου Θ., (2006), «Όψεις και Δυναμικές Επιχειρηματικότητας Γυναικών της Υπαίθρου στην Παραγωγή Τροφίμου. Μια πρώτη εμπειρική προσέγγιση (Περιφέρεια Πελοποννήσου)». Εισήγηση στο 9^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της ΕΤ.ΑΓΡ.Ο. Αθήνα 2-4/11/2006
- [2] Αποστολόπουλος, Κ. και Γιάγκου, Δ. (1998). «Αγροτουρισμός και Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί: παράγοντες τοπικής ανάπτυξης του ελληνικού αγροτικού χώρου» στο Χ. Ζιωγάνας (Επιμ.), *Ανταγωνιστικότητα και Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη του αγροτικού τομέα. Οι νέες προκλήσεις για την Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη: Εταιρία Αγροτικής Οικονομίας, Εκδόσεις ΖΗΤΗ.
- [3] Βαρβαρέσος Σ. (1999) «Τουριστική Ανάπτυξη & Διοικητική Αποκέντρωση», Προπομπός, Αθήνα
- [4] Γαλάνη και Μουτάφη Β. (2004), «Ερευνες για τον Τουρισμό στην Ελλάδα και την Κύπρο», *Annals of Tourism Research*, Τόμος 31, Αρ.1, σελ. 157 – 179
- [5] ΕΛΟΤ, (2003), «Αγροτουρισμός - Ορολογία και γενικές απαιτήσεις για τους παροχείς υπηρεσιών αγροτουρισμού», Ελληνική Προδιαγραφή ΠΡΔ 1417Αθήνα
- [6] Εμμανουηλίδου Μ., (2005), «Η Πρωτοβουλία για την ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού στην ελληνική ύπαιθρο, 5^ο Μεσογειακό Συνέδριο για την Κοινωνιολογία του Τουρισμού» Πρόγραμμα Leader: Θεσσαλονίκη 22-24 Σεπτεμβρίου 2005
- [7] Ζουπουνίδης Κ., Σίσκος Γ. (2006), «Τουριστικό Μανατζμέντ», Εκδ. Κλειδάριθμος, Αθήνα

- [8] Ζοπουνίδης Κ., Βούλγαρη Φ., Λεμονάκης Χ., Γρηγορούδης Ε., Καθαράκης Μ., (2012), «Σύγχρονα Θέματα Χρηματοδότησης και Στρατηγικού Σχεδιασμού Επιχειρήσεων», Σταμούλη, Αθήνα
- [9] Ηγουμενάκης Ν. (2004), «Τουρισμός», Εκδ. Interbooks, Αθήνα
- [10] Ιακωβίδου Ο. (2000) «Αγροτουρισμός. Το μικρό, όμορφο και Θηλυκό πρόσωπο στον τουρισμό, Τουριστική ανάπτυξη, Πολυεπιστημονικές Προσεγγίσεις, Εξάντας, Αθήνα
- [11] Ιακωβίδου Ο., (2006), «Εμπειρίες στην Ανάπτυξη Αγροτουρισμού στην Ελλάδα»
- [12] Καλοκάρδου Ρ., Κραντονέλλης Κ., «Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού και Κρίσιμες Χωρητικότητες σε τουριστικές περιοχές της Δυτικής Ελλάδας», Heleco 05, ΤΕΕ, Αθήνα
- [13] Κίτσιος Φ., Καραγιάννης Σ., (2010), «Η συμβολή της ανάπτυξης νέων υπηρεσιών στη στρατηγική των αγροτουριστικών επιχειρήσεων Μια προτεινόμενη έρευνα πεδίου». Κείμενα Περιφερειακής Επιστήμης, Τόμος 1(1), Δεκέμβριος 2010, σελ. 19-36
- [14] Μάζης Π. (2010), «Η Χρηματοδοτική Μίσθωση (Leasing) », Σάκκουλας, Αθήνα
- [15] Μούσης Ν. 2011. « Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική- Χρηματοδότηση των επιχειρήσεων στην ΕΕ». ΕΚΔΟΣΕΙΣ
- [16] Παυλόπουλος Π. (1998), «Το πανόραμα του παγκόσμιου τουρισμού», Μελέτες 2, Αθήνα, ΙΤΕΠ
- [17] Σωτηριάδης Μ. (2006), «Ταξιδιωτικά Πρακτορεία incoming and outgoing », Εκδ. Προπομπός, Αθήνα
- [18] Τσάρτας Π., (1996), «Τουρίστες , ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις », Αθήνα: Εξάντας

- [19] Middleton V. , Hawkins R. (2004), «Τουριστικό Μάρκετινγκ για Βιώσιμη Ανάπτυξη», από μετάφραση Αντωνόγλου Ελεάννα, Εκδ. Κριτική
- [20] Stephen P., (2006), «Tourism Management: Managing for change», Εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα

ΕΕΝΗ

- [1] Ahmad B. M., (2012), «Tourism Service Quality: A dimension – specific Assessment of SERVQUAL», *Global Business Review*, Vol. 13, No. 2, pp. 327 – 337
- [2] Akriinar N., Talay I., Ceylan C. and Gunduz S., (2004), «Rural women and agrotourism in the context of sustainable rural development: A case study from Turkey», *Kluwer Journal*, No 6, pp. 473–483
- [3] Andriotis, K., & Vaughan, R. D. (2003). « Urban residents’ attitudes toward tourism development: The case of Crete». *Journal of Travel Research*, 42, 172-185.
- [4] Aref, F., Marof, R., & Sarjit, S. G. (2009). «Community Perceptions toward Economic and Environmental Impacts of Tourism on Local Communities». *Asian Social Science*, 5(7), 130-137.
- [5] Arabatzis G., Aggelopoulos S. and Tsiantikoudis S. (2010), «Rural Development and LEADER + in Greece: Evaluation of local action groups», *Journal of Food, Agriculture & Environment*, Vol. 8 (1), pp. 302 – 307
- [6] Bardolet, E & Sheldon, P.J. (2008). «Tourism in Archipelagos: Hawaii and the Balearics». *Annals of Tourism Research*. 35 (4), 900-923.

- [7] Belsky, J. M. (1999). «Misrepresenting Communities: The politics of Community Based Rural ecotourism in Gales Point Manatee, Belize. » *Rural Sociology* 64(4): 641-666.
- [8] Briassoulis H. and Van Der Straaten J., (2000), «Tourism and the Environment: *Regional, Economic, Cultural and Policy Issues*», pp. 1 – 375
- [9] Burlo, C. (1996). «Cultural resistance and ethnic tourism on South Pentecost, Vanuatu. Tourism and Indigenous peoples». R. Butler and T. Hinch. London, International Thomson Business Press.
- [10] Ceballos-Lascuráin, Héctor. 1991. «Tourism, Ecotourism and Protected Areas. In Parks », Vol. 2, N° 3, IUCN, Gland, Switzerland, *The Economist*
- [11] Cooper C., Fletcher J., Gilbert D., & Wanhill S. (1993). «Tourism: principles & practice» Harlow. UK: Longman.
- [12] Cooper C., Fletcher J., Fyall A., Gilbert D. and Wanhill S. (2008), «Tourism: Principles and Practice», pp. 2 – 672
- [13] Davidson R. (1995) «Rural tourism in France», Insights, May, A, pp.145-153
- [14] Doswell. R. (1996). «Tourism: How effective management makes the difference ». Reed International & Professional Publishing Ltd, 15-20.
- [15] Frochot I. (2005) «A benefit segmentation of tourists in rural areas: a Scottish perspective», *Tourism Management*, vol. 26, pp. 335-346
- [16] Gousiou A., Spilanis I. and Kizos T. (2001), «Is Agrotourism “Agro” or “Tourism”? Evidence from Agrotourist Holdings in Lesvos, Greece», *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 12: 1, pp. 6 – 22

- [17] Hall D. (2004) «Rural Tourism Development in South eastern Europe: Transition and the Search for Sustainability», *International Journal of Tourism Research*, vol. 6, pp. 165-176
- [18] Kazakopoulos L. and Gidarakou I., 2003, «Women's Cooperatives in Greece and the Niche Market Challenge», *Journal of Rural Cooperation*, No 31, Vol. 1, pp. 25 – 45
- [19] Lane B. (1994) «What is Rural Tourism? » , *Journal of Sustainable Tourism*, vol. 2, pp. 7-21
- [20] Lee, K (2001). «Sustainable tourism destinations: the importance of cleaner production». *Journal of Cleaner Production*, 9, 313-323
- [21] Lopez E. P. and Garcia F. J. C., (2006), «Agrotourism, sustainable tourism and Ultraperipheral areas: The case of Canary Islands», *Revista de Turismo y Patrimonio Cultural*, Vol. 4, No 1, pp. 85 – 97
- [22] Middleton. V & Clarke. J. (2001). «Marketing in Travel and Tourism» (3rd ed). Oxford Butterworth - Heinemann.
- [23] Moira, P., Mylonopoulos, O. - Parthenis, Sp. (2011), «A sociological approach to wedding travel. A Case Study: Honeymooners in Ioannina, Greece». Proceedings of the 2011 Annual Conference of The International Society of Travel and Tourism Educators (ISTTE), «The International Sounds and Tastes of Tourism Education", October- 20-22, 20-1 , Miami (Vol. 23, pp. 24-33) St Clair Shoes, MI : International Society of Travel and Tourism Educators.
- [24] Murphy. P., Pritchard, M. & Smith B (2000). «The destination product and its impact on traveller perceptions». *Tourism Management*. 21. 43-52.
- [25] Nilsson P. A. (2002) «Staying on farms: An ideological background» *Annals of Tourism Research*, vol. 29, pp. 7

- [26] OECD (1994) «Tourism Strategies and Rural Development», Organization for Economic Co-Operation and Development, Paris
- [27] Ohe Y. and Ciani A. (2011), «Evaluation of agritourism activity in Italy: facility based or local culture based? », *Tourism Economics*, Vol. 17, pp. 581 – 601
- [28] Petric L. (2003) «Constraints and possibilities of the rural tourism development with the special stress on the case of Croatia», ERSA Congress, Finland
- [29] Pezzini M. (2001) «Rural Policy Lessons from OECD Countries», *International Regional Science Review*, vol. 24, pp. 134-145
- [30] Ritchie, J. R B (1993). «Crafting a Destination Vision: Putting the Concept of Resident-Responsive Tourism into Practice» *Tourism Management*. 14, 279- 289.
- [31] Roberts L., Hall D. and Mitchell M. (2005) «New Directions in Rural Tourism», Ashgate Publishing Limited, England
- [32] Rodriguez. J. R. O.. Parra-Lopez. E. & Vanes-Estevez V. (2008). «The sustainability of island destinations Tourism area life cycle and teleological perspectives The case of Tenerife». *Tourism Management*, Vol. 29, 53-65.
- [33] Ryglvova K. (2007) «Limiting factors in the field of business activities in rural tourism», *Agricultural Economy*, vol. 53, pp. 421-431
- [34] Sznajder M., Przeborska L. and Scrimgeour F. (2009) «Agritourism», CABI Publishing, USA
- [35] Smith R., Martinez – Alvarez M., Chanda R. (2011), «Medical Tourism: A review of the literature and analysis of a role for bilateral trade», *Health Policy*. 2011 Dec;103(2-3):276-82.

- [36] Turner R., (2015), «Travel & Tourism Economic Impact 2015»
WORLD, World Travel & Tourism Council
- [37] Voigt C., Laing J., Wray M., Brown G., Howat G., Weiler B. &
Trembath R. (2010), «HEALTH TOURISM IN AUSTRALIA: SUPPLY,
DEMAND AND OPPORTUNITIES», published by CRC for Sustainable
Tourism Pty Ltd
- [38] Weaver, D (1991) «Alternative tourism to mass tourism in
Dominica» *Annals of Tourism Research*, 18. 414-432\

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ

- [1] Περιφέρεια Κρήτης, Αναθεώρηση-Επικαιροποίηση Περιφερειακού
Σχεδιασμού Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων (ΠΕΣΔΑ) Κρήτης,
Διαθέσιμο από
http://www.crete.gov.gr/attachments/article/1792/05.%20%CE%A0%CE%95%CE%A3%CE%94%CE%91%CE%9A%20-%20%CE%9A%CE%B5%CF%86%205_v07.15%20-%20FiNAL.pdf
- [2] Περιφέρεια Κρήτης, Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή, Ε.Π. Κρήτης &
Νήσων Αιγαίου 2007-2013 - ΕΔΑ Περιφέρειας Κρήτης, Επιχειρησιακό
Πρόγραμμα Περιφέρειας Κρήτης 2012-2014, Διαθέσιμο από
[http://www.pkr.gov.gr/files/11/5660/1_ep_pk_enothta_01_stratigikos_shediasmos_\(3\).pdf](http://www.pkr.gov.gr/files/11/5660/1_ep_pk_enothta_01_stratigikos_shediasmos_(3).pdf)
- [3] Κρήτη, Διαθέσιμο από <http://www.incrediblecrete.gr/index.el.html>
- [4] Εναλλακτικός Τουρισμός στη Δυτική Κρήτη, Διαθέσιμο από
http://www.chania-info.gr/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1
- [5] Αγροτουρισμός στην Κρήτη, Διαθέσιμο από <http://www.agrotourcrete.gr>

- [6] ΕΛΣΤΑΤ, Διαθέσιμο
από [http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE-themes?
p_param=A2001](http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE-themes?p_param=A2001)
- [7] ΣΕΤΕ, Διαθέσιμο από
<http://www.sete.gr/default.php?pname=Statistics&la=1>
- [8] ΣΕΤΕ, Διαθέσιμο από
http://sete.gr/fileuploads/basic_tourism_terminology/
- [9] ΣΕΤΕ, Διαθέσιμο από [http://sete.gr/GR/TOYRISMOS/Pangosmia%
20Touristiki%20Kinisi/](http://sete.gr/GR/TOYRISMOS/Pangosmia%20Touristiki%20Kinisi/)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΠΙΝΑΚΑΣ Α1 ΚΤΙΡΙΑ

A/A	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΤΙΡΙΟΥ (Είδος, χρήση, υλικά κατασκευής)	ΕΤΟΣ ΚΑΤΑ ΣΚΕΥΗΣ	ΕΜΒΑΔΟΝ	ΑΡΧΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				

ΠΙΝΑΚΑΣ Α2 ΥΠΑΡΧΩΝ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

A/A	Περιγραφή εξοπλισμού ανά σύστημα παραγωγής	Τύπος εξοπλισμού - έτος κατασκευής	Οίκος κατασκευής - χώρα προέλευσης - αντιπρόσωπος	Ισχύς HP ή KW	Παραγωγική ικανότητα	Άλλα βασικά τεχνικά χαρακτηριστικά	Αξία σε Ευρώ

ΠΙΝΑΚΑΣ Α3 ΑΝΑΛΥΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

των πέντε τελευταίων ετών

(ποσά σε €)

	31.12.200.	31.12.200.	31.12.200.	31.12.200.	31.12.200.
ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ					
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΒΙΒΛΙΩΝ					
1. ΠΑΓΙΟ					
α. Υλικά πάγια					
Γήπεδα.					
Κτήρια - Βιομηχανοστάσια.					
Μηχανήματα - Εγκαταστάσεις.					
Έπιπλα και σκεύη.					
Μεταφορικά μέσα.					
Προκαταβολές παγίων.					
Λοιπά.					
ΣΥΝΟΛΟ (α)					
Μείον: αποσβέσεις					
Καθαρό υλικό πάγιο					
β. Συμμετοχές & μακροπρόθεσμες απαιτήσεις					
Συμμετοχές					
Απαιτήσεις από συγγενείς επιχειρήσεις					
Απαιτήσεις από μετόχους					
Λοιπές απαιτήσεις					
ΣΥΝΟΛΟ (β)					
γ. Άλλα πάγια					
Δαπάνες πολυετούς απόσβεσης.					
Διπλώματα ευρισιτεχνίας, φήμη κλπ.					
Μείον: Αποσβέσεις					
Καθαρή αξία άυλων παγίων					
ΣΥΝΟΛΟ (γ)					
ΚΑΘΑΡΟ ΠΑΓΙΟ (α+β+γ)					
2. ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ					
α. Αποθέματα					

Πρώτες ύλες και λοιπά υλικά.					
Ημιέτοιμα προϊόντα.					
Έτοιμα προϊόντα.					
Εμπορεύματα.					
Προκαταβολές για αγορές υλών και υλικών.					
Λοιπά.					
ΣΥΝΟΛΟ (α)					
β. Απαιτήσεις.					
Πελάτες.					
Πελάτες επισφαλείς					
Απαιτήσεις απο συγγενείς εταιρίες.					
Γραμμάτια στο χαρτοφυλάκιο.					
Γραμμάτια προεξοφληθέντα.					
Γραμμάτια σε τράπεζες.					
Γραμμάτια σε καθυστέρηση.					
Γραμμάτια συγγενών εταιριών.					
Χρεωστικοί λογαριασμοί προμηθευτών.					
Χρεώγραφα.					
Λοιποί χρεωστικοί λογ/μοί					
γ. Διαθέσιμα					
Ταμείο					
Τράπεζες (καταθέσεις)					
ΣΥΝΟΛΟ (γ)					
ΣΥΝΟΛΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝΤΟΣ (α+β+γ)					
ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ					
3. ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΤΑΞΕΩΣ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ					
(ανάλυση σε βασικούς λογαριασμούς)					
ΠΑΘΗΤΙΚΟ					
1. ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ					
Κεφάλαιο.					
Αποθεματικά.					
Επιχορήγηση Δημοσίου.					
Αποτελέσματα εις νέο (κέρδη - ζημιές).					
ΣΥΝΟΛΟ (α)					

2. ΞΕΝΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ					
α. Μεσομακροπρόθεσμες υποχρεώσεις					
Δάνεια τραπεζών					
Λοιπές υποχρεώσεις.					
ΣΥΝΟΛΟ (β)					
β. Βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις (μέχρι ενός έτους)					
Τράπεζες.					
Δόσεις μακροπροθέσμων υποχρεώσεων.					
Προμηθευτές.					
Γραμμάτια πληρωτέα Εσωτερικού.					
Γραμμάτια πληρωτέα Εξωτερικού.					
Οφειλές προς το Δημόσιο.					
Οφειλές προς ασφαλιστικούς οργανισμούς.					
Μερίσματα πληρωτέα.					
Πιστωτικοί λ/μοί μετόχων και εταίρων.					
Λοιποί πιστωτικοί λογαριασμοί.					
Υποχρεώσεις προς συγγενείς επιχειρήσεις.					
ΣΥΝΟΛΟ (γ)					
ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ (α+β+γ)					
3. ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΤΑΞΕΩΣ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ					
(ανάλυση σε βασικούς λογαριασμούς)					

ΠΙΝΑΚΑΣ Α4 ΑΝΑΛΥΣΗ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΣ

ΣΥΝΟΛΟ ΚΥΚΛΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	ΕΤΗ:				
	200.	200.	200.	200.	200.
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΒΙΒΛΙΩΝ					
Σύνολο κύκλου εργασιών					
Μείον:					
Κόστος πωληθέντων					
ΜΙΚΤΟ ΚΟΣΤΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ					
Μείον:					
- Εξοδα Διοίκησης					
- Εξοδα Ερευνών					
- Εξοδα Διάθεσης					
- Φόροι & τέλη (εκτός φόρου εισοδήματος)					
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ (α)					
- Πιστωτικοί τόκοι					
- Διάφορα έσοδα					
ΣΥΝΟΛΟ					
Μείον:					
Συναλλαγματικές διαφορές					
Λοιπές δαπάνες					
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΠΡΟ ΤΟΚΩΝ, ΑΠΟΣΒΕΣΕΩΝ & ΦΟΡΩΝ (α+β)					
Μείον:					
- τόκοι μακροπρόθεσμων δανείων					
- τόκοι βραχυπρόθεσμων δανείων					
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΠΡΟ ΑΠΟΣΒΕΣΕΩΝ & ΦΟΡΩΝ					
Αποσβέσεις (συνολικές)					
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ					
Μείον:					
Φόρος εισοδήματος					
ΚΑΘΑΡΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ					
ΔΙΑΘΕΣΗ ΚΑΘΑΡΩΝ ΚΕΡΔΩΝ					

- Μέρισμα μικτό					
- Αμοιβές Δ.Σ.					
- Αποθεματικά					
- Αδιάθετα κέρδη					
- Λοιπά					

Στις περιπτώσεις βιβλίων Β' κατηγορίας συμπληρώνονται τα πεδία εκείνα που είναι διαθέσιμα με βάση τα επίσημα λογιστικά και φορολογικά στοιχεία της επιχείρησης

ΠΙΝΑΚΑΣ Α5 ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΥΚΛΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

των πέντε τελευταίων ετών

(ποσά σε €)

ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	ΕΤΗ :				
	200.	200.	200.	200.	200.
α. Πωλήσεις προς το εσωτερικό (κατά προϊόν και ομάδα προϊόντων)					
ΣΥΝΟΛΟ					
β. Πωλήσεις προς το εξωτερικό (κατά προϊόν και ομάδα προϊόντων)					
ΣΥΝΟΛΟ					
ΣΥΝΟΛΟ ΠΩΛΗΣΕΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ (α+β)					
Εσοδα λοιπών δραστηριοτήτων (π.χ εμπορική δραστηριότητα)					
ΣΥΝΟΛΟ ΚΥΚΛΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ					

Περιγράψτε με συντομία την οργάνωση και τη λειτουργία του τμήματος πωλήσεων της επιχείρησης

(Αναφέροντας δίκτυο διανομής εσωτερικού-εξωτερικού, εμπορικές συνεργασίες με οίκους εξωτερικού, αριθμό πελατών, γεωγραφική κατανομή πωλήσεων, γενικά προβλήματα πωλήσεων.)

ΠΙΝΑΚΑΣ Α6 ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ, ΠΩΛΗΣΕΩΝ ΤΑ ΠΕΝΤΕ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΤΗ

ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΕΤΗ:				
		200..	200..	200..	200..	200..
		ποσότητα	ποσότητα	ποσότητα	ποσότητα	ποσότητα
ΠΑΡΑΓΩΓΗ						
α. Στο εργοστάσιο						
β. Σε εργοστάσια τρίτων						
ΠΩΛΗΣΕΙΣ						
α. Πωλήσεις στο εσωτερικό						
β. Πωλήσεις στο εξωτερικό						
γ. Ιδιοχρησιμοποίηση						
δ. Φύρες κλπ						

**ΠΙΝΑΚΑΣ Α7 ΑΝΑΛΩΘΕΙΣΕΣ
ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ**

των πέντε τελευταίων ετών

(ποσά σε
€)

Α' ΥΛΕΣ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΕΤΗ									
		200.		200.		200.		200.		200.	
		ποσότητα	κόστος	ποσότητα	κόστος	ποσότητα	κόστος	ποσότητα	κόστος	ποσότητα	κόστος
Εσωτερικού											
ΣΥΝΟΛΟ											
Εξωτερικού											
ΣΥΝΟΛΟ											
ΣΥΝΟΛΟ											

ΠΙΝΑΚΑΣ Α8 ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΥΝΟΛΙΚΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ ΠΩΛΗΘΕΝΤΩΝ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΕΝΤΑΕΤΙΑ

(ποσά σε
€)

	200.	200.	200.	200.	200.
Πρώτες ύλες					
Βοηθητικά υλικά παραγωγής					
Υλικά συσκευασίας					
Ημερομίσθια εργατοτεχνικού προσωπικού με το σύνολο των επιβαρύνσεών τους					
Μισθοί υπαλλήλων εργοστασίου με το σύνολο των επιβαρύνσεών τους					
Εξοδα κίνησης - λειτουργίας εργοστασίου (καύσιμα, ηλεκτρ., βιομηχανικό νερό κλπ. παροχές τρίτων)					
Εξοδα συντήρησης					
Εργασίες από τρίτους facon					
Λοιπές δαπάνες παραγωγής (με ανάλυση των κυριότερων κονδυλίων απαραίτητα)					
Σύνολο κόστους παραγωγής					
Μείον τυχόν ποσό, που μεταφέρθηκε στα πάγια ή σε άλλους λογαριασμούς					
Υπόλοιπο					
- Πλέον ημιέτοιμα προϊόντα αρχής χρήσεως					
-Μείον ημιέτοιμα προϊόντα τέλους χρήσεως					
- Κόστος παραχθέντων προϊόντων					
-Πλέον έτοιμα προϊόντα αρχής χρήσεως					
-Μείον έτοιμα προϊόντα τέλους χρήσεως					
Κόστος πωληθέντων προϊόντων					

ΠΙΝΑΚΑΣ Α9 : ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΠΟΥ ΕΤΥΧΑΝ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗΣ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΕΝΤΑΕΤΙΑ

ΠΟΣΑ ΣΕ ΕΥΡΩ

α/α	ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ	Ημερομηνία έκδοσης απόφασης έγκρισης & υπηρεσία	Τοποθεσία υλοποίησης επένδυσης	Νόμος ή κανονισμός ένταξης επένδυσης	Συνολικός εγκριθείς προϋπολογισμός επένδυσης	Τελικό κόστος επένδυσης	Εγκριθέντα ποσά			Ημερομηνία έκδοσης απόφασης ολοκλήρωσης επένδυσης	Ποσοστό υλοποίησης
							Ίδια συμμετογή	Τραπεζικός δανεισμός	Επιχορήγηση		
1											
2											
3											
4											
5											
6											
	ΣΥΝΟΛΟ										

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΠΙΝΑΚΑΣ Β1 ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΝΕΑΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ

A/A	Περιγραφή εξοπλισμού ανά σύστημα παραγωγής	Τύπος εξοπλισμού - έτος κατασκευής	Οίκος κατασκευής - χώρα προέλευσης - αντιπρόσωπος	Ισχύς HP ή KW	Παραγωγική ικανότητα	Άλλα βασικά τεχνικά χαρακτηριστικά	Αξία σε Ευρώ

**ΠΙΝΑΚΑΣ Β2 ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ**

**ΧΡΟΝΙΚΗ ΚΛΙΜΑΚΩΣΗ
ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΡΓΟΥ**

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΞΙΑ	ΠΡΟΣΤΟ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ		ΠΡΟΣΤΟ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ		ΠΡΟΣΤΟ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ		ΠΡΟΣΤΟ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ		ΠΡΟΣΤΟ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	
		1ο ΕΤΟΣ		2ο ΕΤΟΣ		3ο ΕΤΟΣ		4ο ΕΤΟΣ		5ο ΕΤΟΣ	
ΚΤΙΡΙΑΚΕΣ & ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ- ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΧΩΡΟΥ											
ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ											
ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ											
ΛΟΙΠΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ											
ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΑΥΤΟΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΟΡΓΑΝΩΣΗΣ											
ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕΣΑ											
ΑΥΛΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΜΕΛΕΤΩΝ											
ΛΟΙΠΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ											
ΣΥΝΟΛΟ											

ΠΙΝΑΚΑΣ Β3 ΠΟΣΟΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ - ΠΩΛΗΣΕΩΝ

ΠΡΟΙΟΝΤΑ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΠΟΣΟΤΗΤΕΣ				
		1ο έτος	2ο έτος	3ο έτος	4ο έτος	5ο έτος
ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ						
ΥΠΟΣΥΝΟΛΟ Α						
ΥΠΟΣΥΝΟΛΟ Β						
ΣΥΝΟΛΟ (Α+Β)						
ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ						
ΥΠΟΣΥΝΟΛΟ Α						
ΥΠΟΣΥΝΟΛΟ Β						
ΣΥΝΟΛΟ (Α+Β)						
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ (ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ)						

**ΠΟΣΟΣΤΟ
ΠΩΛΗΣΕΩΝ ΣΤΟ
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ**

--	--	--	--	--

Μ.Ο. ΣΕΤΙΑΣ

--

Να γίνει ομαδοποίηση σε ομοειδή προϊόντα όπου απαιτείται

ΠΙΝΑΚΑΣ Β4 ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΥ ΚΥΚΛΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ ΑΝΑ ΜΟΝΑΔΑ	ΠΟΣΑ ΣΕ €				
		1ο ΕΤΟΣ	2ο ΕΤΟΣ	3ο ΕΤΟΣ	4ο ΕΤΟΣ	5ο ΕΤΟΣ
α. Πωλήσεις εσωτερικού						
ΥΠΟΣΥΝΟΛΟ Α						
ΥΠΟΣΥΝΟΛΟ Β						
ΣΥΝΟΛΟ (Α+Β)						
β. Πωλήσεις εξωτερικού						
ΥΠΟΣΥΝΟΛΟ Α						
ΥΠΟΣΥΝΟΛΟ Β						
ΣΥΝΟΛΟ (Α+Β)						
ΣΥΝΟΛΟ ΠΩΛΗΣΕΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ						
ΕΣΟΔΑ ΛΟΙΠΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ						
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΚΥΚΛΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ						

ΠΙΝΑΚΑΣ Β5
ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΕΣ ΠΟΣΟΤΙΚΕΣ ΑΝΑΛΩΣΕΙΣ ΒΑΣΙΚΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΥΛΩΝ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ				
		1ο έτος	2ο έτος	3ο έτος	4ο έτος	5ο έτος
ΣΥΝΟΛΟ						

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΕΣ ΑΞΙΕΣ ΑΝΑΛΩΣΕΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΥΛΩΝ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΤΙΜΗ ΜΟΝΑΔΟΣ	ΑΞΙΑ ΣΕ €				
		1ο έτος	2ο έτος	3ο έτος	4ο έτος	5ο έτος
ΣΥΝΟΛΟ						

ΠΙΝΑΚΑΣ Β6

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΕΣ ΠΟΣΟΤΙΚΕΣ ΑΝΑΛΩΣΕΙΣ ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΥΛΩΝ & ΥΛΙΚΩΝ ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑΣ

ΒΟΗΘΗΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ & ΥΛΙΚΑ ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑΣ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ				
		1ο	2ο	3ο	4ο	5ο

ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΕΣ ΑΞΙΕΣ ΑΝΑΛΩΣΕΩΝ ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΥΛΩΝ & ΥΛΙΚΩΝ ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑΣ

ΒΟΗΘΗΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ & ΥΛΙΚΑ ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑΣ	ΤΙΜΗ ΜΟΝΑΔΑΣ	ΑΞΙΑ ΣΕ €				
		1ο	2ο	3ο	4ο	5ο
ΣΥΝΟΛΟ						

**ΠΙΝΑΚΑΣ Β7 ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ
ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ
ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ**

Α/Α	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΤΙΜΗ ΜΟΝΑΔΟΣ	1ο ΕΤΟΣ		2ο ΕΤΟΣ		3ο ΕΤΟΣ		...	
				ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΛΞΙΑ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΛΞΙΑ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΛΞΙΑ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΛΞΙΑ
1	Ηλεκτρική ενέργεια										
2	Μαζούτ Νο 1										
3	Μαζούτ Νο 3										
4	Ντίζελ										
5	Υγραέριο (LPG)										
6	Φυσικό αέριο										
7	Άλλο καύσιμο (να περιγραφεί)										
ΣΥΝΟΛΟ											

**ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ
ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ (πριν την επένδυση)**

(ποσά σε €)

Α/Α	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΕΤΟΣ 200..		ΕΤΟΣ 200..		ΕΤΟΣ 200..	
			ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΛΞΙΑ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΛΞΙΑ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΛΞΙΑ
1	Ηλεκτρική ενέργεια							
2	Μαζούτ Νο 1							
3	Μαζούτ Νο 3							
4	Ντίζελ							
5	Υγραέριο (LPG)							
6	Φυσικό αέριο							
7	Άλλο καύσιμο (να περιγραφεί)							
ΣΥΝΟΛΟ								

Οι παραπάνω πίνακες συμπληρώνονται απαραίτητως σε κάθε περίπτωση καθώς και για τα επενδυτικά σχέδια Εξοικονόμησης ενέργειας.

ΠΙΝΑΚΑΣ Β8 ΑΝΑΛΥΣΗ ΛΟΙΠΩΝ ΕΞΟΔΩΝ

A/A	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΔΑΠΑΝΗΣ	1ο ΕΤΟΣ	2ο ΕΤΟΣ	3ο ΕΤΟΣ	4ο ΕΤΟΣ	5ο ΕΤΟΣ
1	Βιομηχανικό νερό					
2	Ασφάλιστρα Παγίων					
3	Ασφάλιστρα λοιπά (εμπορευμάτων κλπ)					
4	Δαπάνες δικαιωμάτων τεχνογνωσίας (royalties, fees κλπ)					
5	Δαπάνες δικαιωμάτων εκμετάλλευσης (μεταλλείων, λατομείων κλπ)					
6	Δαπάνες φύλαξης (security)					
7	Δαπάνες συνεργείων καθαρισμού					
8	Τέλη & Δημοτικοί φόροι					
9	Διατροφή προσωπικού					
10	Λειτουργικές δαπάνες προστασίας & αποκατάστασης περιβάλλοντος					
11	Λοιπά βιομηχανικά έξοδα (να αναφέρονται)					
ΣΥΝΟΛΟ						

**ΠΙΝΑΚΑΣ Β9 ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΥ ΣΥΝΟΛΙΚΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ
ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΠΩΛΗΘΕΝΤΩΝ**

Ποσά σε €

Ανάλυση Κόστους	1ο	2ο	3ο	4ο	5ο
Πρώτες ύλες					
Βοηθητικά υλικά παραγωγής					
Υλικά συσκευασίας					
Ημερομίσθια εργατοτεχνικού προσωπικού με το σύνολο των επιβαρύνσεών τους					
Μισθοί υπαλλήλων εργοστασίου με το σύνολο των επιβαρύνσεών τους					
Εξοδα κίνησης - λειτουργίας εργοστασίου (ηλεκτρ. ενέργεια, υγρά καύσιμα, φυσικό αέριο, κλπ.)*					
Εξοδα συντήρησης*					
Εργασίες απο τρίτους (facon)					
Λοιπά έξοδα **					
ΣΥΝΟΛΟ ΚΟΣΤΟΥΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ - ΠΩΛΗΘΕΝΤΩΝ ΠΡΟ ΑΠΟΣΒΕΣΕΩΝ					

* Μεταφέρονται απο τον πίνακα "ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ"

** Μεταφέρονται απο τον πίνακα "ΑΝΑΛΥΣΗ ΛΟΙΠΩΝ ΕΞΟΔΩΝ"

ΠΙΝΑΚΑΣ Β10 ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ ΚΑΙ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ ΑΥΤΩΝ (ποσά σε €)

Ενημέρωση/...../ 200.

ΕΙΔΟΣ ΔΑΝΕΙΟΥ / ΤΡΑΠΕΖΑ	Ημερ/νία σύμβασης	Αρχικό ποσό	Αληκτικό υπόλοιπο	Διάρκεια	Επιτόκιο *	Ετήσια τοκοχρεωλυτική δόση	Ετήσιοι τόκοι εντός χρόνου υλοποίησης επένδυσης**	Τόκοι / χρεωλύσια έτους 200. /1ου έτους λειτουργίας επένδυσης	Τόκοι / χρεωλύσια έτους 200. /2ου έτους λειτουργίας επένδυσης	Τόκοι / χρεωλύσια έτους 200. /3ου έτους λειτουργίας επένδυσης	Τόκοι / χρεωλύσια έτους 200. /4ου έτους λειτουργίας επένδυσης	Τόκοι / χρεωλύσια έτους 200. /5ου έτους λειτουργίας επένδυσης	Παρατηρήσεις
Μεσομακροπρόθεσμο													
α/α Δανειοδοτούσα Τράπεζα:								τόκος χρεωλύσιο	τόκος χρεωλύσιο	τόκος χρεωλύσιο	τόκος χρεωλύσιο	τόκος χρεωλύσιο	
1												
2												
3												
4												
5												
..												
ΣΥΝΟΛΟ													
Βραχυπρόθεσμο													
α/α Δανειοδοτούσα Τράπεζα:								τόκος χρεωλύσιο	τόκος χρεωλύσιο	τόκος χρεωλύσιο	τόκος χρεωλύσιο	τόκος χρεωλύσιο	
1												
2												
3												

4												
5												
..												
ΣΥΝΟΛΟ													

* Στην περίπτωση κειμενόμενου επιτοκίου αναγράφεται ο τρόπος υπολογισμού (π.χ. Euribor +1,75%)

* * Αναγράφεται το ποσό των τόκων που θα καταβληθούν κατά την διάρκεια της κατασκευαστικής περιόδου, πριν την έναρξη της λειτουργίας του προτεινόμενου επενδυτικού σχεδίου

Σ.Σημείωση :

1. Η ενημέρωση του Πίνακα δεν πρέπει να απέχει χρονικά πάνω από ένα (1) μήνα από την υποβολή του επενδυτικού σχεδίου.

2. Οι ετήσιες χρεωλυτικές δόσεις και τόκοι πρέπει να συμπίπτουν με τα αναγραφόμενα ποσά των Πινάκων "Προβλεπόμενα Αποτελέσματα" και "Γαμειακές Ροές" της μελέτης

ΠΙΝΑΚΑΣ Β11 ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΩΝ ΔΟΣΕΩΝ ΔΑΝΕΙΟΥ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ (ΣΕ €)

ΥΨΟΣ ΔΑΝΕΙΟΥ		
ΕΠΙΤΟΚΙΟ		
ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΔΑΝΕΙΟΥ		
ΤΡΟΠΟΣ ΕΞΟΦΛΗΣΗΣ		(π.χ ΕΞΑΜΗΝΑ ή ΕΤΗ)
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΧΑΡΙΤΟΣ		(π.χ ... ΕΞΑΜΗΝΑ)
ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟ ΠΟΣΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΚΩΝ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΧΑΡΙΤΟΣ		
ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟ ΠΟΣΟ ΠΛΗΡΩΜΗΣ ΤΟΚΩΝ ΠΕΡ. ΧΑΡΙΤΟΣ		ΧΡΟΝΙΚΗ ΣΤΙΓΜΗ ΚΑΤΑΒΟΛΗΣ ΤΟΚΩΝ ΠΕΡ. ΧΑΡΙΤΟΣ
ΥΨΟΣ ΔΑΝΕΙΟΥ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΚΩΝ		
ΥΨΟΣ ΤΟΚΟΧΡΕΩΛΥΤΙΚΗΣ ΔΟΣΗΣ		

6 ΜΗΝΑ ΠΛΗΡΩΜΩΝ ή ΕΤΗ	ΤΟΚΟΣ	ΧΡΕΩΛΥΣΙΟ	ΤΟΚΟΧΡΕΩΛΥΣΙΟ	ΥΠΟΛΟΙΠΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ
1ο				
2ο				
3ο				
4ο				
5ο				
6ο				
7ο				
8ο				
9ο				
10ο				
11ο				
12ο				
13ο				
14ο				
15ο				
16ο				
17ο				
18ο				

ΠΙΝΑΚΑΣ Β12 ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΑΠΟΣΒΕΣΗΣ	ΑΞΙΑ ΠΡΟΣ ΑΠΟΣΒΕΣΗ	ΕΤΗΣΙΑ ΑΠΟΣΒΕΣΗ (ΣΕ €)				
			1ο έτος	2ο έτος	3ο έτος	4ο έτος	5ο έτος
ΚΤΙΡΙΑΚΑ	%						
ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ							
ΜΕΤ & ΕΓΚ. ΜΗΧ/ΤΩΝ							
ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ							
ΛΟΙΠΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ							
ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕΣΑ							
ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΧΩΡΟΥ							

ΛΟΙΠΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ							
ΑΓΟΡΑ ΤΕΧΝΟΓΝΩΣΙΑΣ							
ΑΥΛΕΣ ΠΑΓΙΟΠΟΙΟΥΜΕΝΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ (ΜΕΛΕΤΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ ΜΜΕ)							
ΣΥΝΟΛΟ							

ΠΙΝΑΚΑΣ Β13 ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΙ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΧΡΗΣΕΩΝ

σε €

	1ο ΕΤΟΣ	2ο ΕΤΟΣ	3ο ΕΤΟΣ	4ο ΕΤΟΣ	5ο ΕΤΟΣ
ΣΥΝΟΛΟ ΚΥΚΛΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ					
Μείον : Κόστος πωληθέντων					
ΜΙΚΤΟ ΚΕΡΔΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ					
Μείον : Εξοδα Διοίκησης					
Μείον : Εξοδα διάθεσης					
Μείον : Φόροι & τέλη (εκτός φόρου εισοδήματος).					
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ					
Πλέον : διάφορα έσοδα					
Μειον : Λοιπές δαπάνες					
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΡΟ ΤΟΚΩΝ ΑΠΟΣΒΕΣΕΩΝ & ΦΟΡΩΝ					
Μείον : τόκοι υφιστάμενων μακροπρόθεσμων δανείων					
Μείον : τόκοι κατασκευαστικής περιόδου					
Μείον : τόκοι μακροπρόθεσμων δανείων επένδυσης					
Μείον : τόκοι βραχυπρόθεσμων δανείων επένδυσης					
Μείον : Δόσεις leasing					
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΡΟ ΑΠΟΣΒΕΣΕΩΝ & ΦΟΡΩΝ					
Μείον : Αποσβέσεις (συνολικές)					
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ					
Μείον: Φόρος εισοδήματος					
ΚΑΘΑΡΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ					

ΔΙΑΘΕΣΗ ΚΑΘΑΡΩΝ ΚΕΡΔΩΝ					
Μέρισμα					
Αμοιβές Δ.Σ.					
Αποθεματικά					
Αδιάθετα Κέρδη					
Λοιπά					

ΠΙΝΑΚΑΣ Β14 ΔΙΑΝΟΜΗ ΚΕΡΔΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ (ΣΕ €)

Κατηγορία ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ	1ο έτος *	2ο ετος	3ο έτος	4ο έτος	5ο έτος
Κέρδη προ φόρων					
Υπόλοιπο φορολογημένων κερδών προηγούμενων χρήσεων					
Σύνολο κερδών προς διανομή					
Μείον φόρος** εισοδήματος κερδών χρήσης:	32.0%	29.0%	25.0%	25.0%	25.0%

Υπόλοιπο προς διάθεση

Η διάθεση των κερδών γίνεται ως εξής:

Τακτικό αποθεματικό*** :	5.0%				
Έκτακτα αποθεματικά					
Μερίσματα πληρωτέα**** :	35.0%				
Αμοιβές Δ.Σ					

Υπόλοιπο κερδών εις νέο

* Έτος	2005	2006	2007	2008	2009
** Φόρος : για ΑΕ & ΕΠΕ	32.0%	29.0%	25.0%	25.0%	25.0%
για ΟΕ & ΕΕ	24.0%	23.0%	22.0%	21.0%	20.0%

*** Τακτικό αποθεματικό: Το ποσοστό είναι ενδεικτικό
 **** Μερίσματα πληρωτέα: Το ποσοστό είναι ενδεικτικό

ΠΙΝΑΚΑΣ Β15 ΑΝΑΓΚΑΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΙΝΗΣΗΣ

(ποσά σε
€)

	ΗΜΕΡΕΣ ΔΕΣΜΕΥΣΗΣ	ΕΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ				
		1ο Ετος	2ο Ετος	3ο Ετος	4ο Ετος	5ο Ετος
Δεσμεύσεις για:						
(1) Αποθέματα πρώτων και βοηθητικών υλών						
(2) Αποθέματα ημιετοιμών						
(3) Αποθέματα ετοιμών						
(4) Πιστώσεις προς πελατεία (ανοικτός λογαριασμός & επιταγές κλπ)						
(5) Αναγκαία διαθέσιμα						
- Μείον Πιστώσεις Προμήθειας πρώτων κλπ υλών						
Αναγίο κεφάλαιο κίνησης						

Τρόπος χρηματοδότησης

Ίδια Κεφάλαια

--	--	--	--	--

α. Αυτοχρηματοδότηση

--	--	--	--	--

β. Νέες εισφορές φορέα επένδυσης

--	--	--	--	--

Ξένα Κεφάλαια

--	--	--	--	--

α. Μεσοπρόθεσμα

--	--	--	--	--

β. Βραχυπρόθεσμα

--	--	--	--	--

Όροι Δανεισμού

Επιτόκιο

Διευκρινήσεις

α. Απαιτούμενος χρόνος προμήθειας πρώτων και βοηθητικών υλών εσωτερικού εξωτερικού

(μήνες, ημέρες
..)

β. Όροι προμήθειάς τους:

Μετρητοίς (%)

Επί πιστώσει (%)

Διάρκεια πιστώσεως (μήνες, ημέρες ..)

γ. Χρόνος παραμονής της α΄ ύλης στην παραγωγική διαδικασία

(μήνες, ημέρες ..)

δ. Οροι διενέργειας των πωλήσεων:

Μετρητοίς (%)

Ανοικτός λ/μός (%)

..... (%)

Μέση Διάρκεια πίστωσης (μήνες, ημέρες ..)

**ΠΙΝΑΚΑΣ Β16 ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΕΣ ΡΟΕΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ (ΣΕ
€)**

Κυκλος εργασιών	Περίοδος σχεδιασμού & κατασκευής	1ο ΕΤΟΣ	2ο ΕΤΟΣ	3ο ΕΤΟΣ	4ο ΕΤΟΣ	5ο ΕΤΟΣ
A. Εισροές						
Κέρδη προ αποσβέσεων						
Ίδια συμμετοχή						
Μακροπρόθεσμα δάνεια						
Κεφάλαιο κίνησης						
Πιστώσεις προμηθευτών παγίων						
Ενισχύσεις Δημοσίου						
Πώληση παγίων						
Λοιπές πηγές						
ΣΥΝΟΛΟ Α						
B. Εκροές						
Δαπάνες επένδυσης						
Λοιπές προλειτουργικές δαπάνες						
Τόκοι κατασκευαστικής περιόδου						
Συνήθεις άλλες επενδύσεις (Αναγκαίες αντικαταστάσεις, εξοπλισμού, μιατισμού κ.λ.π.) *						
Χρεωλύσια νέου επενδυτικού δανείου						
Χρεωλύσια παλαιών μακροπρόθεσμων δανείων						
Εξυπηρέτηση πιστώσεων προμηθευτών (παγίων)						
Φόροι εισοδήματος						
Μερίσματα						
Αμοιβές Δ.Σ.						
Λοιπές εκροές						
ΣΥΝΟΛΟ Β						
Μεταβολή Κεφαλαίου Κίνησης (Α-Β)						

* Μή επιλέξιμη προς υπαγωγή δαπάνη

ΠΙΝΑΚΑΣ Β17 ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΕΣ ΤΑΜΕΙΑΚΕΣ ΡΟΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ή ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ

(ΣΕ €)

	ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ			ΕΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ				
	-2	-1	0	1ο	2ο	3ο	10ο
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΠΕΝΔΥΣΗ								
ΕΙΣΡΟΕΣ (Α1)								
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΡΟ ΤΟΚΩΝ ΑΠΟΣΒΕΣΕΩΝ & ΦΟΡΩΝ								
ΕΚΡΟΕΣ (Β1)								
Δαπάνες επένδυσης								
Δαπάνες κεφαλαίου κίνησης								
Σύνολο (Β)								
ΤΑΜΕΙΑΚΕΣ ΡΟΕΣ (Γ1=Α1-Β1)								
ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΠΕΝΔΥΣΗ								
ΕΙΣΡΟΕΣ (Α2)								
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΡΟ ΤΟΚΩΝ ΑΠΟΣΒΕΣΕΩΝ & ΦΟΡΩΝ								
ΕΚΡΟΕΣ (Β2)								
Δαπάνες επένδυσης								
Δαπάνες κεφαλαίου κίνησης								
Σύνολο (Β)								
ΤΑΜΕΙΑΚΕΣ ΡΟΕΣ (Γ2=Α2-Β2)								
ΔΙΑΦΟΡΑ Γ1-Γ2								

Με βάση τις ταμειακές ροές του παραπάνω πίνακα υπολογίζεται ο Εσωτερικός Βαθμός Απόδοσης (**IRR**) της επένδυσης σύμφωνα με την Απόφαση Κριτηρίων (Α.Π. ΥΠΟΙΟ 8356 3-3-2005) του Ν.3299/2004.

